

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İSTANBUL'DA İLK TİYATRO YAPILARI VE
TAKSİM SAHNESİ ÖRNEĞİ**

05534004 Mimar Gülru KENANLI

**FBE MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE-RESTORASYON ANABİLİM
DALINDA HAZIRLANAN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Y. Doç. Dr. Faruk TUNCER

İSTANBUL, 2009

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	İİ
ŞEKİL LİSTESİ	İV
ÖNSÖZ	İX
ÖZET	X
ABSTRACT	Xİİ
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	2
1.2. Kapsam	3
1.3. Yöntem	3
2. TÜRK TİYATROSU	4
2.1. Geleneksel Türk Tiyatrosu	4
2.2. Modern Tiyatro'nun Türkiye'ye Gelişi ve İlk Tiyatro Ortamı	5
2.3. Batılı Anlamda Türk Tiyatrosu	8
2.3.1. 1839 – 1923 Dönemi	8
2.3.2. 1923'ten Günümüze	9
3. AVRUPA'DA TİYATRO	12
3.1. Avrupa'da 19. Ve 20. Yüzyılda Tiyatro	12
3.2. Dünya'dan Örnek Tiyatro Yapıları	13
4. İSTANBUL'DAKİ İLK TİYATRO YAPILARI	24
4.1. Günümüzde Hala Ayakta Olan Yapılar	24
4.1.1. Ses Tiyatrosu	24
4.1.2. Yıldız Saray Tiyatrosu	29
4.1.3. Millet (Turan) Tiyatrosu	33
4.1.4. Süreyya Paşa Konser Ve Opera Binası	37
4.1.5. Müsahipzade Celal Sahnesi	39
4.1.6. Cemil Topuzlu Açık hava Tiyatrosu	41
4.1.7. Muammer Karaca Tiyatrosu	41
4.2. Varlığını Bildiğimiz Ama Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar	41
4.2.1. Concordia Tiyatrosu	42
4.2.2. Dolmabahçe Saray Tiyatrosu	42

4.2.3. Gedikpaşa (Azak) Tiyatrosu.....	45
4.2.4. Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu.....	46
4.2.5. Tepebaşı Yazlık Tiyatrosu.....	48
4.2.6. Ferah Tiyatrosu	50
4.2.7. Şan Tiyatrosu	51
4.3. Günümüzde Ayakta Olan Ama İşlev Değiştirmiş Olan Yapılar	52
4.3.1. Elhamra Tiyatrosu.....	52
4.3.2. Naum Tiyatrosu	62
4.3.3. Apollon Tiyatrosu	65
4.4. Sadece Adına Ulaşılabilen Yapılar.....	66
5. KATALOG	68
6. TİYATRO YAPILARININ KULLANIM SORUNLARI.....	83
7. TAKSİM SAHNESİ ÖRNEĞİ	85
7.1. Tarihsel Araştırma	85
7.1.1. Yapının Mimarı Guilio Mongeri'nin Hayatı	85
7.1.2. Taksim Sahnesi'nin Tarihçesi.....	91
7.2. Mimari Analiz	97
7.2.1. Yapının Konumu.....	97
8. TAKSİM SAHNESİ KORUMA VE RESTİTÜSYON ÖNERİSİ	137
8.1. Değerlendirme ve Restitüsyon Önerisi	137
9. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	146
KAYNAKLAR.....	147
EKLER.....	150
EK1 RÖLÖVE PROJESİ.....	150
EK 2 DÖNEM ANALİZİ.....	165
EK 3 RESTİTÜSYON PROJESİ.....	170
ÖZGEÇMİŞ	181

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2-1 Günümüzde Naum Tiyatrosu'nun yerinde bulunan Çiçek Pasajı.....	7
Şekil 3-1 Tiyatro Totale.....	13
Şekil 3-2 Teatro Olimpico'nun planı.....	14
Şekil 3-3 Teatro Olimpico	14
Şekil 3-4 Teatro Farnese (http://www.internetculturale.it)	15
Şekil 3-5 Municipal Theater of Reggio	15
Şekil 3-6 Elektrik Tiyatrosu.....	16
Şekil 3-7 Elektrik Tiyatrosu.....	17
Şekil 3-8 Alhambra Sinema-Tiyatrosu.....	17
Şekil 3-9 Alhambra Sinema-Tiyatrosu.....	18
Şekil 3-10 Tiyatro Fünftausend, sahneden koltuklara bakış.....	18
Şekil 3-11 Tiyatro Fünftausend'in Planı	19
Şekil 3-12 Salle Pleyel Tiyatrosu'nun içeriden görünüşü	19
Şekil 3-13 Cinema Universum'un kesiti	20
Şekil 3-14 Cinema Universum'un planı	20
Şekil 3-15 Cinema Universum'un iç görünüşü.....	21
Şekil 3-16 Cinema Universum'un dışarıdan görünüşü	21
Şekil 3-17 Radio-City Music Hall planı	22
Şekil 3-18 Radio-City Music Hall kesiti	22
Şekil 3-19 Radio-City Music Hall iç görünüşü.....	23
Şekil 4-1 Ses Tiyatrosu'nun günümüzdeki girişi.....	25
Şekil 4-2 Ses Tiyatrosu'nun sanatçı hazırlık bölümü.....	26
Şekil 4-3 Ses Tiyatrosu'nun içinden bir görüntü	27
Şekil 4-4 Ses Tiyatrosu fuayesi.....	27
Şekil 4-5 Ses Tiyatrosu'nun içinden bir görüntü	28
Şekil 4-6 Ses Tiyatrosu balkonu	29
Şekil 4-7 Yıldız Saray Tiyatrosu'nun içinden bir görüntü	30
Şekil 4-8 Yıldız Sarayı Tiyatrosu girişi.....	31
Şekil 4-9 Yıldız Sarayı Tiyatrosu locaları	32
Şekil 4-10 D'Aronco'nun Yıldız Sarayı Tiyatrosu eskizi	32

Şekil 4-11 Turan Tiyatrosu'nun günümüzdeki cephesi.....	33
Şekil 4-12 1935 tarihli Vezneciler planı.....	34
Şekil 4-13 Turan Tiyatrosu'nun günümüzdeki cephesi.....	35
Şekil 4-14 Zemin kat planı	36
Şekil 4-15 Zemin kat planı	37
Şekil 4-16 1. kat planı.....	38
Şekil 4-17 Giriş Cephesi.....	38
Şekil 4-18 Müsahipzade Celal Sahnesi'nin yıkılmadan önceki hali	40
Şekil 4-19 Müsahipzade Celal Sahnesi'nin yenilenmiş hali.....	40
Şekil 4-20 Saray Tiyatrosu'nun Pervititch haritasındaki konumu	43
Şekil 4-21 Saray Tiyatrosu'nun yıkılmadan önceki durumu	44
Şekil 4-22 Saray Tiyatrosu'nun yıkılmadan önceki durumu	44
Şekil 4-23 Saray Tiyatrosu'nun yıkılmadan önceki durumu	45
Şekil 4-24 Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu	47
Şekil 4-25 Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu	48
Şekil 4-26 Tepebaşı Kışlık ve Yazlık Tiyatroları	49
Şekil 4-27 Ferah Tiyatrosu	51
Şekil 4-28 Elhamra'nın ilanı.....	53
Şekil 4-29 Elhamra'nın cephesi	53
Şekil 4-30 Elhamra'nın konumu	54
Şekil 4-31 Elhamra Sineması'nın girişi.....	56
Şekil 4-32 Sakarya Sineması'nın Leone Scognamillo'ya verdiği bir belge.	56
Şekil 4-33 Atatürk Elhamra'da film izlerken (1930)	57
Şekil 4-34 Elhamra'nın cephesi	58
Şekil 4-35 Elhamra Sineması'nın programı	59
Şekil 4-36 Elhamra Sineması'nın ilanı (Resimli ay-yıl 1927 sayı 45).....	60
Şekil 4-37 Elhamra Sineması'nın ilanı (Resimli ay-yıl 1924 sayı 2).....	61
Şekil 4-38 Fossati'nin çizgileriyle Naum Tiyatrosu (<i>Cengiz Can arşivi</i>)	62
Şekil 4-39 Naum Tiyatrosu içinden bir görünüm (<i>Ahmet Kuzik arşivi</i>).....	63
Şekil 4-40 REXX Sineması'nın günümüzdeki hali.....	65
Şekil 4-41 Apollon Sineması'nın Hale adını aldıktan sonraki bir ilanı	66
Şekil 7-1 Giulio Mongeri.....	85
Şekil 7-2 Karaköy Palas	87

Şekil 7-3 Maçka İtalyan Sefareti.....	88
Şekil 7-4 Osmanlı Bankası (1926) ve Ziraat Bankası (1926-1929).Ulus, Ankara.	89
Şekil 7-5 Mongeri'nin Çankaya Köşkü için 1930'da yaptığı eskizi	90
Şekil 7-6 Mongeri'nin Çankaya Köşkü için 1930'da yaptığı eskizi.	91
Şekil 7-7 Taksim sahnesi ve Maksim.....	94
Şekil 7-8 Taksim sahnesi ve Maksim.....	95
Şekil 7-9 Taksim Sahnesi ve Maksim	95
Şekil 7-10 Taksim sahnesi ve Maksim.....	96
Şekil 7-11 Taksim sahnesi ve Maksim.....	96
Şekil 7-12 Hava Fotoğrafı	97
Şekil 7-13 Taksim Meydanı'ndan tiyatroya bakış	98
Şekil 7-14 1951 Tarihli Suat Nirven haritası No:28/35	103
Şekil 7-15 Tiyatro giriş kapısı.....	104
Şekil 7-16 ZK01 gişeler.....	104
Şekil 7-17 ZK02 Sergi salonu.....	105
Şekil 7-18 Sergi salonu.....	105
Şekil 7-19 ZK12 tiyatro salonu.....	106
Şekil 7-20 ZK12 tiyatro salonu.....	106
Şekil 7-21 ZK12 Balkonlar.....	107
Şekil 7-22 ZK12 Balkonlar.....	107
Şekil 7-23 ZK13 sahne ve sahne arkası bağlantısı.....	108
Şekil 7-24 ZK13 -ZK09 bağlantısı.....	108
Şekil 7-25 Sahneye çıkan merdivenler	109
Şekil 7-26 ZK06 fuaye	109
Şekil 7-27 ZK07 erkek WC.	110
Şekil 7-28 ZK08 bayan WC.....	110
Şekil 7-29 ZK14 dükkan.....	111
Şekil 7-30 ZK19 merdivenler	111
Şekil 7-31 ZK06 fuaye -1B01 fuaye bağlantısı	112
Şekil 7-32 1B01 fuaye	112
Şekil 7-33 1B02 sahne arkası servis merdivenleri	113
Şekil 7-34 1B13 1. Balkon.....	113
Şekil 7-35 1B11 dükkan	114

Şekil 7-36 1B01 fuaye -2B01 fuaye bağlantısı.....	114
Şekil 7-37 2B01 fuaye	115
Şekil 7-38 2B04 soyunma odası.....	115
Şekil 7-39 2B08-2B09-2B010 mekanları	116
Şekil 7-40 2B07 soyunma odası.....	116
Şekil 7-41 2B03 sahne arkası servis merdivenleri	117
Şekil 7-42 2B12 merdiveni	117
Şekil 7-43 2B18 bar.....	118
Şekil 7-44 2B13 oda	118
Şekil 7-45 2B13 oda	119
Şekil 7-46 2B18 bar.....	119
Şekil 7-47 2B19 bar servis mekanı	120
Şekil 7-48 2B26 oda	120
Şekil 7-49 2B27 2. Balkon.....	121
Şekil 7-50 2B27 2. Balkon.....	121
Şekil 7-51 2B27 2. Balkon.....	122
Şekil 7-52 2B27 2. balkon	122
Şekil 7-53 2B24 teknik oda	123
Şekil 7-54 2B21 teknik oda	123
Şekil 7-55 BK01 Fuaye mekanı	124
Şekil 7-56 BK01 Fuaye mekanı	124
Şekil 7-57 BK02 holünden Maksime giriş	125
Şekil 7-58 BK01 Fuaye mekanı taşıyıcıları.....	125
Şekil 7-59 Taksim Sahnesi'nin ön cephesi.....	127
Şekil 7-60 Taksim Sahnesi'nin ön cephesi.....	129
Şekil 7-61 Ön cephe	129
Şekil 7-62 Ön cephe	130
Şekil 7-63 Ön cephede bulunan üçgen alınlık	130
Şekil 7-64 Ön cephe süsleme detayı	131
Şekil 7-65 Cephe bezemeleri	131
Şekil 7-66 Volütlü başlık.....	132
Şekil 7-67 Cephede süsleme elemanı.....	132
Şekil 7-68 Arka cephe	133

Şekil 7-69 Arka cephe	133
Şekil 7-70 Arka cephe	134
Şekil 7-71 Arka cephe	134
Şekil 7-72 Arka cephe	135
Şekil 7-73 Paris Opera Binası	136
Şekil 8-1 Taksim Sahnesi	139
Şekil 8-2 Gişelerden Sergi Salonuna bakış (Devlet Tiyatroları Müdürlüğü)	139
Şekil 8-3 Giriş (Devlet Tiyatroları Müd.).....	140
Şekil 8-4 Salon (Devlet Tiyatroları Müd.).....	140
Şekil 8-5 Tiyatro Salonu (Devlet Tiyatroları Müd.)	141
Şekil 8-6 Sahne (Devlet Tiyatroları Müd.).....	141
Şekil 8-7 Orkestra Çukuru (Devlet Tiyatroları Müd.).....	142
Şekil 8-8 Sahne (Devlet Tiyatroları Müd.).....	142
Şekil 8-9 Tiyatro Salonu (Devlet Tiyatroları Müd.)	143
Şekil 8-10 Oturma düzeni (Devlet Tiyatroları Müd.).....	143
Şekil 8-11 Fuaye (Devlet Tiyatroları Müd.).....	144
Şekil 8-12 1. Balkon (Devlet Tiyatroları Müd.)	144
Şekil 8-13 1. Balkon Fuayesi (Devlet Tiyatroları Müd.).....	145
Şekil 8-14 Sanatçı Hazırlık Odası (Devlet Tiyatroları Müd.).....	145

ÖNSÖZ

Mimarlık mesleğini sevdiren, bir hayat tarzı olarak benimsememde etkin rol üstlenen, lisans ve lisansüstündeki tüm hocalarımla, bilgi ve becerisini benimle paylaşarak bu çalışmanın oluşmasını sağlayan ve desteğini esirgemeyen değerli tez danışmanım Y. Doç. Dr. Faruk Tuncer'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana göstermiş olduğu anlayış ve destekten dolayı TURES Turizm Planlama ve Restorasyon San. Ve Tic. Ltd. Şti. Yöneticisi Dr. Mehmet Alper'e içtenlikle teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her zaman maddi manevi her türlü desteğini ve sevgisini yürekten hissettiğim annem Türkay Kenanlı'ya, en zor günlerimde yanımda olan ve benimle birlikte her türlü sıkıntıya katlanan kardeşim Ebru Kenanlı'ya, çalışmam boyunca benden yardımlarını esirgemeyen ve tez yazım sürecimi kolaylaştıran arkadaşlarıma varlıklarından dolayı çok teşekkür ederim.

Bu çalışmayı mimarlık mesleğini seçmemin sebebi olan, hayatta güçlü olmayı ve her türlü zorluğa göğüs gerebilmeyi bana öğretmiş olan ve aramızdan ayrılmış olsa da her zaman varlığını kalbimde hissettiğim babam Eftal Kenanlı'ya ithaf ederim.

ÖZET

Tiyatro bir sahne sanatıdır. Tiyatro sözcüğü Yunanca'da "seyirlik yeri" anlamına gelen theatron'dan türetilmiş, dilimize İtalyanca'daki teatro sözcüğünden geçmiştir. Tiyatroların temsil mekanları olan yapılar dört ana bölümden oluşur. Bunlar, oyunun izlendiği seyirci bölümü, oyunun sergilendiği sahne bölümü, oyuncuların kullandığı sahne arkası ve giriş çıkışların sağlandığı fuaye mekanlarıdır.

Bu çalışmasının ilk bölümünde tezin amacı, kapsamı ve yöntemi tanımlanmıştır. İkinci bölümde, tiyatronun tarihçesi ve Türkiye'ye gelişi anlatılmıştır. Tiyatronun yapılaşmaya gereksinim duymasıyla Avrupa'dan da etkilenerek tiyatro yapıları inşa edilmeye başlanmıştır. Üçüncü bölümde ise dünyadan tiyatro yapıları örnekleri verilmiştir.

Dördüncü bölüm İstanbul'da tiyatro binası işleviyle yapılmış olan ilk yapıları anlatmaktadır. Bu süreç 1840 yılında inşa edilmiş olan Naum tiyatrosu ile başlayıp, 1955 yılında yapılmış olan Muammer Karaca tiyatrosu ile sınırlandırılmıştır. Bu tarihler arasında inşa edilmiş olan yapılardan bir kısmı geçirdiği yangın veya yıkımlardan dolayı günümüze ulaşamamıştır. Bir kısmı ise işlev değiştirmiştir. İncelenen yapıları kronolojik olarak; Naum Tiyatrosu (1840), Concordia Tiyatrosu, Dolmabahçe Saray Tiyatrosu (1858), Gedikpaşa (Azak) Tiyatrosu (1860), Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu (1880), Ses Tiyatrosu (1885), Tepebaşı Yazlık Tiyatrosu (1889), Yıldız Saray Tiyatrosu (1889), Ferah Tiyatrosu (1911), Apollon Tiyatrosu (1920), Millet (Turan) Tiyatrosu, Elhamra Tiyatrosu (1923), Süreyya Paşa Konser ve Opera Binası (1923), Musahipzade Celal Sahnesi, Cemil Topuzlu Açıkhava Sahnesi (1947), Şan Tiyatrosu (1948) ve Muammer Karaca Tiyatrosu (1955) olarak sıralayabiliriz.

Tez çalışması kapsamında, Guilio Mongeri tarafından 1914 yılında tasarlanmış olan Taksim Sahnesi detaylı olarak incelenmiştir. Tiyatro yapısı olarak inşa edildikten sonra sinema ve gazino olarak da kullanılmıştır. Daha sonra 1970 yılında Devlet Tiyatroları tarafından kiralanarak kullanılmaya başlanmıştır. Ağustos 2007'de ise bina boşaltılmıştır. Bu tarihi bina yapıldığı yıllardan itibaren Taksim Meydanı'na hakim konumu, Siraselviler Caddesi'ne doğrudan açılan çıkış kapıları, iki balkonlu geniş

tiyatro salonu ve fuaye mekanları ile işlevsel ve biçimsel olarak dikkati çeken bir yapı olmuştur. Tezin sonucunda bu ve benzeri tiyatro yapılarının kültürel mirasımız olduğu ve tarihimize karşı sorumluluğumuzdan dolayı çürümeye terk edilmemeleri gerektiği sonucuna varılmıştır. Taksim Sahnesi günümüz koruma ilkeleri ışığında değerlendirilmiş ve bunun sonucunda restitüsyon ve restorasyon önerisi getirilmiştir. Tez içerisinde yer alan katalog çalışması, Taksim Sahnesi ile ilgili çalışmalar konusunda destekleyici rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tiyatro yapıları, Taksim Sahnesi, Sinemalar

ABSTRACT

Theatre means performing arts. The word theatre is derived from a Greek word theatron which means “place to watch” and integrated to Turkish language from an Italian word teatro. The representation sites of theatres consist of four main parts. These are, audience part which play can be viewed, the stage part which the play is presented, backstage part which is used by actors and foyer which allows entrance and exit to the building.

In the first part of this study, the aim, content and method of this thesis is identified. In the second part, we explained the history of theatres and incoming to Turkey. As the theatres need structuring and also being affected from Europe, theatres are begun to be built. In the third part, theatre buildings from all around the world are exemplified.

Fourth part, explains the first buildings which are built to function as theatre in İstanbul. This duration starts with Naum Theatre constructed in 1840 and ends with Muammer Karaca theatre constructed in 1955. Some of these buildings built between these years couldn't come up to present time because of reasons like fire or destruction and some are used for other occasions. We can chronologically arrange the investigated buildings as, Naum Theatre (1840), Concordia Theatre, Dolmabahçe Saray Theatre (1858), Gedikpaşa (Azak) Theatre (1860), Tepebaşı Kışlık Theatre (1880), Ses Theatre (1885), Tepebaşı Yazlık Theatre (1889), Yıldız Saray Theatre (1889), Ferah Theatre (1911), Apollon Theatre (1920), Millet (Turan) Theatre, Elhamra Theatre (1923), Süreyya Paşa Concert and Opera Building (1923), Musahipzade Celal Theatre, Cemil Topuzlu Openair Theatre (1947), Şan Theatre (1948) and Muammer Karaca Theatre (1955).

In the content of this thesis study, Taksim Sahnesi, planned by Giulio Mongeri in 1914, is detailly examined. After being built as a theatre it is also used as cinema and night club. Afterwards, in 1970 it is used as a public theatre. In august 2007 the building fell out of use. This historical building is a functionally and formally remarkable building by its dominant location to Taksim square, direct entrance and exit to Siraselviler Avenue, having a theatre room with two balconies and foyer places. At the end of this

thesis study, we conclude that this theatre building and also other buildings like this should be well protected as they are our culturel inheritance and to protect them is our responsibility to history. Taksim Sahnesi has been considered in the count of today's protection principles and as a result restitution and restoration is suggested. The catalog work which takes place in this paper plays a supporting role for researchs about Taksim Sahnesi.

Key words: Theatre buildings, Taksim Sahnesi, Cinema

1. GİRİŞ

İstanbul geçmişi ve bugünü ile her yeri tarih ve kültürle dolu bir sanat merkezidir. İstanbul'da 1830'lu yıllarda tiyatro binası sayısı çok azdı. Daha sonra bu amaçla yapılan yapıların sayısı hızla arttı. Bu yapılardan bir kısmı düzenli gösterim yapılan yapılardır, bir kısmı ise yazlık tiyatro olarak adlandırılan ve dönem dönem gösterimlerin yapıldığı yerlerdir.

Dr. Cemil Paşa'nın, emekliliğinde yazdığı bir anısında tiyatronun durumu şu şekilde anlatılmaktadır:

“İstanbul'da birkaç barakadan başka ne bir tiyatro binamız ve ne de sahneye çıkabilecek bir artistimiz yoktu. Bundan dolayı pek çok üzüliyordum. Sultanahmet Meydanı'nda bir tiyatro ve bir de Şehremaneti binası yapılmak üzere Şeremaneti Heyet-i Fenniye Müşaviri Mösyö Orik'e (M. Auric) bir proje hazırlattım. Diğer taraftan aktör ve aktris yetiştirmek üzere, pek çok tanınmış Fransız artistlerinden Paris'teki Odeon Tiyatrosu müdürü Mösyö Antuvan'ı (M. Antoine) İstanbul'a çağırarak, Şehzadebaşı'nda Letafet Apartmanı'nda tesis eylediğim ve Darülbedayi ismini verdiğim tiyatro mektebinin Müdüriyet'ine tayin ettim. Şimdi tanınmış aktörlerimizden birçoğu burada okudu, yetişti.”
(*Topuzlu, 1951, s.131*)

Türkiye batılı anlamda tiyatroyu Tanzimat döneminde tanımıştır. Türk tiyatrosunun İtalyan tiyatrosundan etkilenmesi, ülkemizin batılılaşma süreci içinde başlamış ve gelişmiştir. 1914'te Darülbedayi konservatuvarı kurulunca, öğretim üyelerinin çoğu İtalya'dan gelmişti. (*Ertuğrul, 2007, s. 23*). Günümüzde İtalyan sahne diye tanımladığımız, üç duvarlı, önü seyirciye açık sahne biçimine sahip tiyatro binaları Tepebaşı ve Beyoğlu'nda, çoğu İtalyan mimarlar tarafından ve genellikle İtalya'daki ünlü tiyatroların kopyaları olarak inşa edilmişti. İstanbul'da tiyatro inşa eden mimarların en ünlüsü Barbarini'dir. Beyoğlu ve Tepebaşı'nda birkaç tiyatro yapmış, yanan pek çok tiyatroyu onarmıştır.

Bu çalışma, tiyatro amaçlı yapılmış yapıları bir katalog hazırlayarak kaynak haline getirmek ve günümüzde var olanların kullanım sorunları, fiziki yapıya ve sosyal

çevreye etkisinin de düşünerek işlevini sürdürerek korunmalarını sağlayabilmek için bir öneri sunmaktadır.

1.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı İstanbul'daki ilk tiyatro yapılarının incelenmesi, kronolojik bir katalog oluşturulması ve bu yapılan incelemeler içinde detaylı olarak Taksim Sahnesi örneğinin rölövesinin hazırlanarak, bir restitüsyon ve restorasyon önerisi oluşturarak, benzer sorunları olan tiyatro yapılarına örnek koruma ve kullanım önerileri oluşturmaktır.

Katalog çalışmasında, yapıların günümüzdeki durumu, yapım yılı, mimarı, korunup korunmadığı, plan ve cephe özellikleri ile ilgili özet bilgi verilmiştir.

Tiyatro yapılarının birçoğu yanmış veya yıkılmıştır. Günümüzde mevcut olmayan bu yapılardan, Dolmabahçe Saray Tiyatrosu, Gedikpaşa Tiyatrosu, Tepebaşı Yazlık ve Kışlık Tiyatroları, Ferah Tiyatrosu ve Şan Tiyatrosu incelenmiştir. Günümüze gelmeyi başarmış olanlar ise mimari mirasımızın önemli bir parçasıdır. Bu nedenle ayakta kalanlara önem verilmeli ve korunmalıdır. Bu yapılardan ise Ses Tiyatrosu, Yıldız Saray Tiyatrosu, Millet Tiyatrosu, Süreyya Paşa Konser ve Opera Binası, Müsahipzade Celal Sahnesi, Cemil Topuzlu Açıkhava Sahnesi ve Muammer Karaca Tiyatrosu, tez kapsamında incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda bu yapıların fiziki ve sosyal verilerle beraber değerlendirilerek nasıl korunması gerektiği ve işlevlerini sürdürme gerekliliği anlatılmaktadır. Örnek olarak gösterilen Taksim Sahnesi günümüzde kullanılmamaktadır. İçinde bir yaşam olamaması yapının ömrünü kısaltmaktadır. Restorasyon gereken bu ve diğer yapılar özgün işlevlerine göre bir kullanım önerisi getirilerek halka açılmalıdır. Bu şekilde hem yapılar hem de kullanıcılar açısından daha olumlu sonuçlar elde edilecektir. Bu bağlamda yapılara, tarihi ve mimari özellikleri ile analiz edilerek, koruma yaklaşımları geliştirilmelidir.

1.2. Kapsam

Çalışma iki ana bölüm olarak değerdendirebilir. Birinci bölümde, İstanbul'daki tiyatro yapıları, günümüze ulaşabilmiş yapılar, yıkılmış olanlar ve ayakta olup da işlev değıştirmiş olanlar olmak üzere üç ana gruba ayrılarak ele alınmıştır. Bu yapılar bir katalog çalışması kapsamında, özet bilgilerle karşılaştırılarak, en iyi ifade edilebilecek şekilde düzenlenmiştir.

İkinci bölümde ise, Taksim Sahnesi örneğı detaylı olarak incelenmiştir. Yapının tarihi araştırmasını, rölövesini ve restorasyon önerisini içermektedir.

1.3. Yöntem

Katalog içerisinde yer alan yapılardan günümüzde de ayakta olanları yerinde incelenerek fotoğrafları çekilmiş ve plan krokileri hazırlanarak ölçüleri alınmıştır. Yıkılmış olan yapılar ile ilgili bilgilere ise kitaplar, makaleler ve eski fotoğraflar yardımıyla ulaşılmıştır.

Taksim Sahnesi'nin belgelenmesi fotoğraf ve rölöve yoluyla yapılmıştır. Alınan ölçümlerle rölöve çizimleri tamamlanmıştır. Eski fotoğraflar ve belgeler restitüsyon projesinin oluşmasını sağlamıştır. Tarihsel araştırma aşamasında, yapının mimarı Guilio Mongeri hakkında bilgi verilmiştir ve yapının Beyoğlu Belediyesi'nden elde edilen eski projesi ve arşivlerden bulunan fotoğraflar incelenmiş ve internet kaynakları araştırılmıştır.

2. TÜRK TİYATROSU

Türk tiyatrosu Anadolu uygarlığını oluşturan çeşitli toplumların, Anadolu'ya göç eden Türklerin atalarının ve İslâm dünyasının kültürel birikimine dayanan, hem Doğu hem de Batı kaynaklı etkileri içeren bir seyirlik geleneği üstünde gelişmiştir. Geleneksel Türk tiyatrosunda yapılaşmaya ihtiyaç duyulmazken, Tanzimatla beraber hem Avrupa'dan da etkilenecek, hem de ihtiyaçtan dolayı tiyatro yapıları inşa edilmeye başlanmıştır.

2.1. Geleneksel Türk Tiyatrosu

Geleneksel Türk tiyatrosu seyirlik, köy oyunları ve halk tiyatrosu geleneğini içerecek bir biçimde, hem sözsüz, hem de söze dayanan dramatik nitelikli oyunlar için kullanılmaktadır. Seyirlik köy oyunları eski Ön Asya uygarlıklarının bolluk törenleri ile Anadolu'ya göç etmiş Türklerin atalarının kültüründe yer alan şaman törenlerinin birleşiminden oluşmuştur. Şii kültürünün ürünü olan taziye geleneğinin izleri de kırsal kesimde muharrem törenlerinde anlatı düzeyinde görülür. Daha çok kentsel kesimde gelişmiş olan halk tiyatrosu geleneği içinde söze dayalı türlerin başında meddah, kukla, Karagöz ve Ortaoyunu yer almaktadır. Doğu kökenli çok eski tür olan Türk kuklası Avrupa kukla sanatının etkisi altında da kalarak gelişimini 19. yüzyılın sonuna değin sürdürmüştür. Geleneksel Türk tiyatrosunun gerek kırsal, gerekse kentsel kesimde görülen türlerinin ortak özelliklerinin başında, yazılı bir metne değil doğaçlamaya dayanması ve belirli bir tiyatro yapısı ya da sahne gerektirmesi gelir. Şarkı, dans, söz oyunları ve taklit geleneksel Türk tiyatrosunun vazgeçilmez öğeleridir. Geleneksel Türk tiyatrosu, 19. yüzyılın gerçekçi benzetmeci Avrupa tiyatrosunda yansıyan "kapalı biçim" anlayışının tam tersine, "açık biçim" özellikleri gösterir. Geleneksel Türk tiyatrosunun temel ögesi güldürüdür. Geleneksel Türk tiyatrosunda oyun kişilikleri tip düzeyindedir, karakter boyutuna ulaşmaz. Bu tiyatronun bir başka özelliği de sürekli bir sergileme düzenine bağlı olmayıp bayram, düğün, sünnet vb. çeşitli toplumsal olaylar içinde yer almasıdır. (And, 2009, s.9)

15. yüzyılın başlarında Türk tiyatrosu, kendine şenlik alanlarında ve gezinti yerlerinde oyun alanı oluşturmuştu. Ortaoyunu dört tarafı seyirciyle çevrili bir alanda oynanıyordu. Oyun alanına palanga deniliyordu. Oyuncuların girip çıkması için seyircilerin arasından bir koridor bırakılıyordu. (*Nutku, 1985*)

Meddahlık Türklerde Orta Asya'dan bu yana var olan hikaye anlatma geleneğinin İslam kültüründeki benzer gelenekle birleşmesiyle gelişmiş, son biçimini 16. yüzyılda kahvehanelerin açılmasıyla almıştır. Türk halk tiyatrosu geleneğinin en önemli ürünleri olan Karagöz ve ortaoyunu ise özellikle büyük kentlerde yaygınlaşmıştır. Karagöz yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında kalan Avrupa topraklarında da etkili bir tür olarak var olmuştur. Bugün kullanılan adıyla kayıtlara ilk kez 1834'te geçmiş olan Ortaoyunu, halk tiyatrosunun en gelişmiş türüdür. Karagöz, kukla, meddah oyunları ile başka yerli seyirlik öğelerin bir bileşimi sayılabilecek ortaoyununun daha önceki yüzyıllarda da kol oyunu, meydan oyunu, taklit oyunu, yeni dünya oyunu gibi adlar altında yer alır. Ortaoyunu ile Rönesans dönemi İtalyan halk tiyatrosu *commedia dell'arte* arasındaki hem adlarına, hem de yapılarına ilişkin benzerlik ise araştırmacılarca kabul edilmektedir. 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında altın çağını yaşayan ortaoyunu, Tanzimat'ta benimsenmeye başlayan Batı modelindeki tiyatro ile uzun süre yarışmış, Cumhuriyet'ten sonraysa öbür geleneksel türlerle birlikte silinmeye yüz tutmuştur. (*And, 2009, s.11-12*)

2.2. Modern Tiyatro'nun Türkiye'ye Gelişi ve İlk Tiyatro Ortamı

Yeniçeriliğin kaldırılmasıyla, devlet gemisinin yüzü Batı'ya çevrilmişti. Büyük Reşit Paşa, Doğu uygarlığının üç yüz yıllık gelişme ve yayılma döneminden sonra kaçınılmaz olan çöküntü ve dağılmasının önüne geçmek için gidilen yolun değiştirilmesi gerektiğinin farkına varmıştı. Batı rejimini inceledi. Bizdeki yasadışı yönetim ve karmakarışıklıkla karşılık, orada danışma ve düzen geçerliydi. Devlet işleri Batı yöntemlerine göre düzenlenip yoluna konuldu. 1839'da Reşit Paşa Gülhane Parkı dolaylarındaki ahşap bir konağın penceresinden saray alanını dolduran halka Tanzimat Fermanı'nı okudu. Bu ferman padişahın hukukunu eskisine oranla hiçe indiriyor, ülkede özgürlük ve eşitliği duyuruyor, herkesin toprağın üstüne güvenle basabileceğini,

yurttaşlık hukukunu bozmayıp, kanunlara saldırmadıkça canından, malından emin olabileceğini bildiriyordu. (And, 2006)

Batı düzeni yaşamımıza uygulanırken eğlence yaşamı da bu yenilikten etkilendi. Törellerimiz, yaşayışımız, gereksinimlerimiz değişirken eğlencelerimizde de değişme ve gelişme olması doğaldı. Bu alandaki yeniliklerin birincisi tiyatrodur.

Batı'da yüzyıllardan bu yana belli başlı eğlencelerden birini oluşturan tiyatro, Türkiye'ye Tanzimat'tan çok önce gelmiştir. Daha Üçüncü Sultan Ahmet zamanında İstanbul'daki yabancı elçiliklerde verilen temsillerde güldürüler oynandığı görülmüştür. Fakat ne bunları oynayanlar aktördü, ne de bu temsillerden halk yararlanabilirdi. Ancak Tanzimat'tan sonra, İstanbul'da halk ilk kez tiyatro görmüştür.

Ödenekli tiyatro yaratma çabalarının ilki ise Osmanlı Tiyatrosu'nun kuruluşundan bir yıl sonraya, 1863 yılına rastlar. O dönemde Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Ebuzziya Tevfik, Şemsettin Sami bir araya gelerek bir Türk tiyatrosu geleneğinin temelini atmak istemişlerdir ama padişah buna izin vermemiş ve batı anlamında tiyatro çalışmaları da Türk'leşememiştir. (Ertuğrul, 2007, s.23)

19. yüzyılın ilk yarısında Türk tiyatrosundaki gelişmeyle birlikte yeni oyun alanları ihtiyacı doğdu. İstanbul'da ilk tiyatro yapısı Beyoğlu'nda Galatasaray karşısında Hristaki çarşısı adıyla anılan yerde 1847 yılında yapıldı. Naum Tiyatrosu adıyla anılan bu yapıda Avrupa'dan gelen opera toplulukları temsiller vermeye başladılar. 19. ve 20. yüzyılda, Avrupa ile boy ölçüşecek sanat etkinliklerine sahne olan bir yerdi. Başlangıçta İstanbul'da bulunan elçiler ile başka yabancılar ve Avrupa görmüş Türkler gidip seyrediyorlardı. Bununla birlikte birçok kişi bu Avrupa eğlencesini büyük bir ilgi ile gidip izlediler. Daha çok İtalyan tiyatro ve opera topluluklarının gösterim yapıyordu. İtalyan operalarının kimi daha Paris'te, Londra'da oynanmadan burada sahneleniyordu. Fransız, Verdi ve Tepebaşı tiyatroları da dünyaca ünlü toplulukları ağırlayan diğer önemli sanat merkezlerinden birkaçıydı (And, 2006)

Şekil 2-1 Günümüzde Naum Tiyatrosu’nun yerinde bulunan Çiçek Pasajı

Padişah Abdülmecit, tiyatroya karşı da büyük bir ilgi gösterdi. Naum'un tiyatrosuna gitmeye başladı. Kendisi için özel olarak yaptırılmış olan kafesin arkasından temsilleri izliyordu. 1856'da tiyatro yapısının Dolmabahçe gazhanesince hassa hazinesinden aydınlatılmasına izin verdi. Bu yapı 1861'de çıkan yangında yandı. (Yıldız, 1996, s. 24).

Kışın oyunlar İstanbul içinde Şehzadebaşı’nda Direklerarası’nda Şark, Ferah, Fevziye kagir tiyatrolarıyla, Beyoğlu’nda Tepebaşı, Varyete, Odeon, Gülistan, Osmanbey, Beşiktaş’ta Leşki, Ortaköy’de Paresiraç, Kadıköy’de ise kışlık tiyatroda verilirdi. Yazın ise tiyatro toplulukları yazlık tiyatroları nöbetleşe dolaşırlardı (Ertuğrul, 2007, s.97). Şark Tiyatrosu’nda ilk zamanlarda italyanca oyunlar oynanıyordu. 1857'de bunlardan Riyakar ve Müseyyip adlı oyunlar Türkçe'ye çevrildi ve basıldı. Bunların gördüğü ilgi üzerine Türkçe oyun oynama isteği uyandı. Yazar Goldoni'nin Don Grigorio adlı yapıtı İtalyanca'dan Türkçe'ye çevrildi ve ilk kez olarak Türk diliyle bir oyun sahneye konuldu. Oyun, Ermeni oyuncular tarafından oynanmıştı. Birçok meraklı ile birlikte Duyun-i Umumiye Nazırı Ali Bey de oyunda hazır bulunuyordu.

Güllü Agop 1840 – 1902 yıllarında yaşamış bir oyuncu ve yönetmendir. 1861’de Şark Tiyatrosu’nun yöneticisi ve oyuncusu olarak sahneye ilk adımını atmıştır. Güllü Agop

Türkçe oyunları İstanbul tarafında oynamayı çıkarına daha uygun buldu. Gedikpaşa'da bugün Tiyatro Sokağı denilen sokakta Soulie adlı bir İtalyan'ın yönetiminde bulunan at cambazhanesini tuttu. Burada Ermeni oyuncularla Türkçe oyunlar oynamaya başladı. Halktan istek gördü (*Ertuğrul, 2007, s.552*). Böylelikle Türkiye'de tiyatro başlamış oldu.

2.3. Batılı Anlamda Türk Tiyatrosu

Türk halkı Batı modelinde tiyatroyla azınlıkların sunduğu tiyatro gösterileri yoluyla bir ölçüde tanışıyordu. Osmanlı sarayı ise yabancı toplulukların gösterilerine büyük önem vermiştir, Batı tiyatrosunu Türk halkından daha önce benimsemiştir. Batı tiyatrosunun Türk kültürüne tam anlamıyla aktarılması Tanzimat'ta oluşmuştur. Batı tiyatrosunun, 1839 Tanzimat Fermanı'nın öngördüğü ilkeler doğrultusunda Batıya yönelen Osmanlı toplumuna girişi, geleneksel Türk tiyatrosuna bir yandan birçok olumlu katkıda bulunurken, bir yandan da onun çağdaş doğrultuda gelişmesini engellemiştir. Batı modeli tiyatronun benimsenmesiyle Türk tiyatrosuna yeni bir yöneliş içine girmiştir. Her şeyden önce tiyatro da yazılı metne geçilmiş, yabancı yazarlardan yapılan çeviri ve uyarlamalar yanında Türk yazarları da oyun yazmaya başlamışlar, böylece Batıya oranla çok geç de olsa bir dram geleneği başlamıştır. Batı modelinde tiyatronun Türkiye'ye gelmesi sonucunda çerçeve sahneli yeni tiyatro yapıları kurulmuş, topluluklar bu tiyatrolarda düzenli olarak oyun sergilemeye başlamışlardır. Böylece tiyatroyu kurumsallaştırma yönünde önemli bir adım atılmıştır. (*And, 2009, s.67-68*)

2.3.1. 1839 – 1923 Dönemi

Çağdaş Türk tiyatrosuna ilk önemli adım 1860'ta yapılan Gedikpaşa Tiyatrosu'yla atılmıştır. 1861'de bu tiyatroyu kiralayan Güllü Agop, 1868'de Osmanlı Tiyatrosu adlı bir topluluk kurarak Türk yazarlarına ve Türkçe oyunlara yöneldi. 1870'te Sadrazam Ali Paşa'nın İstanbul'un çeşitli bölgelerinde Türkçe oyunlar sergileyen tiyatrolar kurması koşuluyla kendisine sağladığı destekle, Türkçe oyunlar oynama imtiyazını 10 yıl elinde tutan Güllü Agop'un topluluğunda Ermeni oyuncular yanında Müslüman Türk

oyuncularda yetişti. Bu oyuncular içinde en ünlüsü Ahmed Fehim'dir. Osmanlı Tiyatrosu'nda Namık Kemal, Ahmed Mithat Efendi, Abdülhak Hamid, Recaizade Mahmut Ekrem gibi ünlü şair ve yazarların yapıtları, Ahmed Vefik Paşa'nın usta işi Moliere uyarlamaları, özellikle ünlü Fransız melodram, güldürü ve vodvillerinin çevirileri, kantolar, müzikli oyunlar ve operetler sahnelendi. (And, 2009, s.114) Güllü Agop'un Osmanlı Tiyatrosuna yön verdiği 15 yılın en önemli sonuçlarından biri de izleyicinin tiyatroya alışması oldu. Bu arada padişahlarda tiyatroya büyük ilgi gösteriyordu. Abdülmecid 1858'de Dolmabahçe sarayının yakınında bir saray tiyatrosu, tiyatroya baskı ve sansür koymasıyla ünlü Abdülhamid de 1889'da Yıldız Sarayı'nın bahçesinde yabancı tiyatro ve opera oyunlarının sahnelendiği bir tiyatro salonu yaptırdı. (And, 2009, s.115) Bu dönemde halk tiyatrosu sanatçılarının tuluat adı verilen yeni tür bir tiyatro geliştirdiği görüldü. Batı tiyatrosunun konukları ve tipleriyle geleneksel tiyatronun tiplerini ve oyunculuk biçimini birleştiren ve doğaçlamaya dayanan tuluat, bir anlamda ortaoyunun sahne üstüne çıkarılmış biçimiydi. Ortaoyunu ustalarından Kavuklu Hamdi'nin önderliğinde 1875'te ortaya çıkan bu tür, Cumhuriyet'in ilk yıllarına değin yaygın bir biçimde yaşadı. Ayrılmaz ögesi olan kantoyla birlikte İstanbul'un Şehzadebaşı semtinde, Direklerarası'nın başlıca gösterilerinden biri olmayı sürdürdü. Türk oyuncuların eğitimi için bir konservatuvar ve yerel yönetimce parasal açıdan desteklenen bir uygulama sahnesi oluşturulması yolunda ilk adım ise 1914'te Darülbedayi'nin kurulmasıyla atıldı; ilk Türk-Müslüman kadın sanatçı olan Afife Jale'de sahneye ilk kez 1920'de Darülbedayi'de çıktı. (And, 2009, s.117)

2.3.2. 1923'ten Günümüze

Cumhuriyet döneminde tiyatrodaki Batı modelini benimseyen Türkiye, gerek tiyatronun kurumsallaşması, gerekse oyun yazarlığının gelişmesi bakımından önemli atılımlara sahne oldu. Tiyatroyu Türkiye'de çağdaş bir sanat alanına dönüştürme yolunda ilk büyük katkı ünlü tiyatro ve sinema adamı Muhsin Ertuğrul'dan geldi. 1927'de, Darülbedayi'nin başına geçen Ertuğrul, yerli yazarları yüreklendirmesiyle, izleyiciye sunduğu çağdaş çeviri oyunlarla, sahneleme, oyunculuk ve dekor kullanımında güncel anlayışı yerleştirmesiyle, yetiştirmelerine katkıda bulunduğu kadın ve erkek oyuncularla bugünkü Türk tiyatrosunun temellerini attı.

Eğitim görmüş tiyatrocuların yetişmesinde büyük hizmet vermiş olan Ankara Devlet Konservatuarı ise, Musiki ve Temsil Akademisi'nin bir bölümü olarak açıldı. Burada, ilk mezunların çıktığı 1941'de Tatbikat sahnesi oluşturuldu. Bu hazırlık aşamalarından sonra da 1949'da Devlet Tiyatroları resmen kuruldu. Tiyatronun yaygınlaştırılması yolunda devlet eliyle sürdürölen çabalar sonucunda Devlet Tiyatroları, Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Trabzon ve Diyarbakır gibi kentlerde perdelerini açarak ve turneler düzenleyerek Türkiye'nin her yanında izleyiciye ulaşır hale geldi. Yetmiş yılı aşan tarihi boyunca çeşitli iniş çıkışlar yapan İstanbul Şehir Tiyatroları da çeşitli semtlerde beş sahneye sahip oldu. Türk tiyatrosunun gelişmesinde her zaman önemli rol oynamış olan özel tiyatroların sayısında 1960'larda büyük bir artış göröldü. Etkinliklerini 1960'lardan bu yana sürdüren özel topluluklar arasında Kent Oyuncuları, Ankara Sanat Tiyatrosu, Dormen Tiyatrosu ve Dostlar Tiyatrosu sayılabilir. Oyunculuk ve sahneleme açısından Batı modelini izleyen ödenekli ve özel tiyatrolar yanında, ortaoyunu ve tuluat tiyatrosunun oyunculuk tarzını sürdüren özel topluluklar da oldu. 1970'lerin ortalarında pek çok özel tiyatro kapandı, yeni açılanların bir bölümü de başarılı olamadı. 1980'lerin ortalarından bu yana İstanbul'daki özel tiyatrolar yeniden bir canlanma dönemine girdiler. Türk oyun yazarlığı, Cumhuriyet döneminde Batı modelini uygulayan tiyatronun kurumsallaşması yolunda yapılan atılıma koşut olarak gelişme gösterdi. (And,1973).

1950'lerde Türk tiyatrosu yeni yazarlar kazandı. Aziz Nesin ve Haldun Taner bildik gerçekçi dram kalıplarını zorlayarak yeni biçim denemelerine giriştiler. 1960'lar Türk tiyatro edebiyatı içinde parlak bir dönem oldu. 1960'ların sonlarına doğru siyasal içerikli belgesel oyunlarda yazılmaya başlandı.

Türk oyun yazarlığına öz ve biçim açısından kişiliğini kazandırma yolunda önemli bir katkı 1960'larda Haldun Taner'den geldi. 1964'te Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu tarafından sahnelenen Keşanlı Ali Destanı'yla geleneksel Türk tiyatrosunun belirleyici özelliklerini çağdaş anlamda toplumsal siyasal bir içerikle birleştiren yeni bir yerli türün, yerli epik müzikalin yaratıcısı oldu. 1970'lerde pek çok topluluk ağırlıkla politik tiyatro üstünde durdu. Bu dönemde sık sık yerli ve yabancı siyasal-belgesel oyunlar sahnelendi; bir yandan da gerçekçi köy oyunları, tarihsel oyunlar, geleneksel Türk

tiyatrosunun özelliklerine dayalı müzikli oyunlar, kabare oyunları, epik oyunlar yazıldı. 1980'lerde ise oyun yazarlığı nicelik ve nitelik açısından bir durgunluk yaşadı. (*And, 2009, s.156*)

3. AVRUPA'DA TİYATRO

3.1. Avrupa'da 19. Ve 20. Yüzyılda Tiyatro

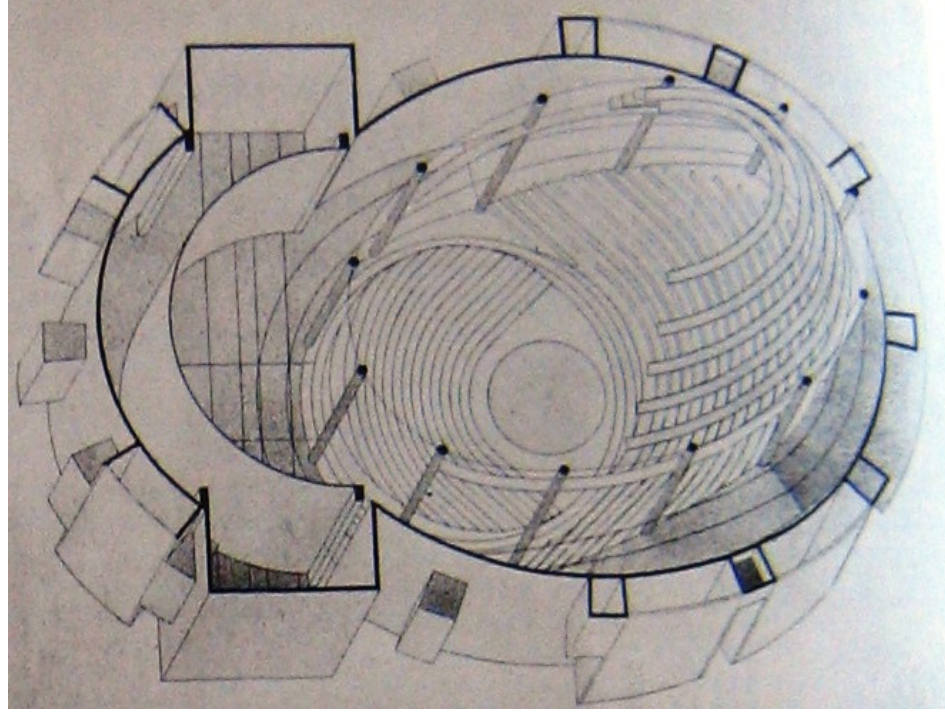
19. yüzyılda tiyatroda, gerçeklik anlayışı olgunlaşmış ve tam bir geçerlilik kazanmıştır. Doğal oyunculuk anlayışının gelişmesiyle beraber, oyuncudan seyircilerin tepkilerinden etkilenmeksizin, sanki seyirciyle oyuncu arasında saydam bir duvar varmış gibi oynaması istendi. Üç yandan seyirciye kapatılan oyun, dördüncü duvar kavramının ortaya çıkmasıyla iyice seyirciden koparıldı. Bu dönemde iki boyutlu dekor anlayışı terk edilmiş, yerini üç boyutlu dekorlar almıştır. Avrupa'da bazı tiyatrolarda elektrik kullanımı bu dönemde başlamıştır. 1889'da Lautenschlager, Avrupa tiyatrosundaki ilk döner sahneyi yapmıştır. (*Türerdi, 1998, s.16*)

20. yüzyılın başlarında tiyatronun müzikler birlikte uyumlu kullanımı, ışığın önemi ve sahneleme anlamında yenilikler getirildi. Tiyatroda seyirci ve sahne arasındaki ilişkinin önemini kavrayan mimarlar bu yönde çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bunlardan biri Alman mimar Peter Behrens'dir. 1900 yılında, seyircinin de oyuncu gibi kendini oyunun bir parçası olarak hissetmesi gerektiği düşüncesinden hareketle yuvarlak tiyatro tasarımı gerçekleştirmiştir. Seyirciyi antik tiyatro yapıları tarzında ortadaki yuvarlak bir sahnenin etrafına yerleştirmiştir.

Birinci dünya savaşından sonra seyirciyle iç içe olma yönündeki çabalarda artış görülmeye başlandı. Üç tarafı seyirciye açık, bazen de dört tarafı seyirciye açık sahnelerin konumlandığı ve seyircinin arasına doğru uzanan sahnelerin tasarlandığı tiyatro binaları yapılmaya başlandı.

1919 yılında Walter Gropius tarafından Weimer'da kurulan mimarlık okulunda şekillenen Bauhaus Ekolü tiyatro binalarının tasarımına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Walter Gropius, işlevsel sahneli ve her türlü anlatım tarzında kullanılabilen tiyatronun gerekliliğinden yola çıkarak esnek mekanlı total tiyatro anlayışını getirmiştir. Sahne koyucunun basit, anlamlı düzenekler aracılığıyla tek bir mekanda isteğine göre her üç klasik sahne biçimini de (çerçeve sahne, ön sahneli sahne ve yuvarlak sahne)

kullanılabileceği değişken bir tiyatro yaratmaya çalışmıştır. Tiyatro Totale adı verilen yapı uygulamaya konulmamıştır.

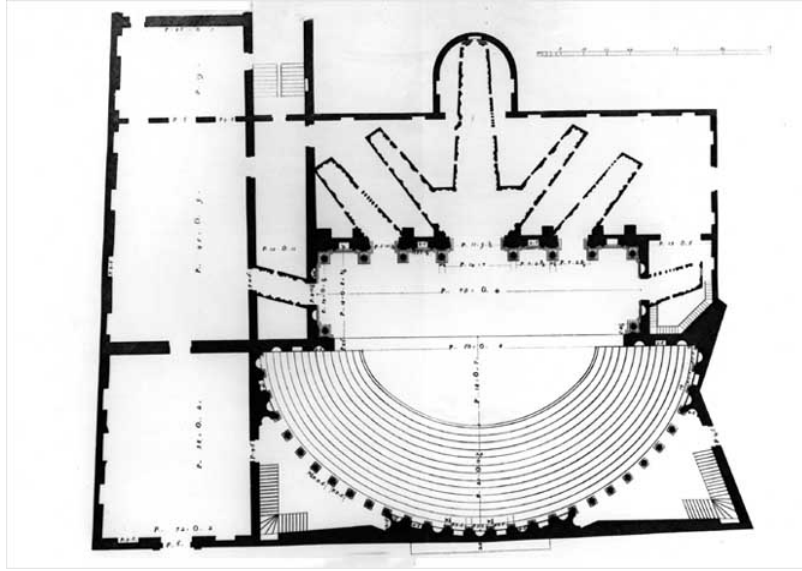
Şekil 3-1 Tiyatro Totale

3.2. Dünya'dan Örnek Tiyatro Yapıları

16. yüzyılın başından itibaren oyun yerleri hanların avlularına kurulmaya başlanmıştır. Sahne olarak avlunun bir kenarına bir yükselti yerleştiriliyordu. Daha sonra yağmur gibi hava olayları sebebiyle sahne üstüne bir dam yapıldı. Seyircilerin bulunduğu bölümün üzeri ise tente ile kapatıldı (*Türenderi, 1998, s.11*).

Elizabeth dönemine ait tiyatro yapıları, kalsik dönem tiyatro yapılarından farklı şekillendi. Elizabeth tiyatrosu olarak anılan bu yapılara örnek olarak, Swan, Fortune, Hope ve Globe tiyatroları verilebilir. Dairevi bir plana sahip tiyatroların üç kat galeriden oluşan seyirci bölümü vardı (*Türenderi, 1998, s.11*). Sahne bu daireselliğin bir kenarında yükseltilmiş, üstü kapatılmış bir platformdu (*Bozkurt,1950*). Seyirci sahneyi üç yandan çevreliyordu. Bu yapılarda Yunan tiyatro yapılarının etkileri gözükmemektedir. Sahne arkası, sahneden bir perde ile ayrılıyordu. Ayrıca bir takım sahne makineleri ve ışık

sistemleri kullanılmaya başlandı. Bu tür yeniliklerin gelmesiyle, ihtiyaçlara cevap verebilecek yapılara gereksinim duyulmaya başlandı. Böylelikle çerçeve sahneli İtalyan tipi tiyatro binası ilk şeklini aldı. Bu dönemdeki ilk önemli tiyatro yapısı Vicenza'daki Teatro Olimpico'dur (Türerdi, 1998, s.12-13). 1580-1585 yılları arasında inşa edilmiş olan bu yapı, günümüzde hala ayakta olan en eski kapalı tiyatrodur. İtalyan rönesansının önemli mimarlarından Andrea Palladio'nun tasarladığı en son eseridir.

Şekil 3-2 Teatro Olimpico'nun planı

Şekil 3-3 Teatro Olimpico

Diğer bir önemli tiyatro yapısı ise, 1618 – 1619 yıllarında inşa edilen, Parma’da bulunan Teatro Farnese’dir. Bu binada seyirci yeri U biçimini almıştır ve ortada sahne için daha geniş bir alan bırakılmıştır. Sahne ise çerçeve sahnenin ilk şeklini almış ve perde de ilk bu sahnede kullanılmıştır. (Nutku, 1985, s.149)

Şekil 3-4 Teatro Farnese (<http://www.internetculturale.it>)

Şekil 3-5 Municipal Theater of Reggio

Municipal Theater of Reggio Emilia İtalya’da 1852–1857 yılları arasında, Cesare Costa tarafından neoklasik üslupta inşa edilmiş bir yapıdır. 1980 yılında Municipall Theatre Valli ismini almıştır. Şehrin tarihi merkezinde yer alır. Cephesi zemin katta granitten yapılmış 12 kolondan, birinci kat ise iyonik başlıklı kolonlarla ayrılmış 13 pencereden oluşur. Binanın üzerinde ise heykeller yer alır.

1909 yılında İngiltere, Birmingham’da mimar Bertie Crewe tarafından inşa edilen “Elektrik Tiyatrosu” Art Nouveau üslupta yapılmıştır. 19. Yüzyılın eklektisizm’ine karşı duruşuyla önem taşıyan Art Nouveau’nın bu ilk örneği dönemler arasında geçiş özelliği taşıması bakımından önemlidir. İngiltere’deki en eski günümüzde de işlevini sürdüren yapıdır. 1920’li yıllarda ismi Select olarak değiştirilmiştir. 1931 yılında eğlence merkezi haline getirilmiştir. 1950’lerde sinema fonksiyonunu değiştirerek Jacey Cartoon Tiyatrosu, 1960’larda ise Jacey Film Tiyatrosu olmuştur. 1993 yılında Elektrik ismiyle yeniden açılmadan önce Tivoli ismini almıştır. 12 Aralık 2003 tarihinde kapanmıştır ve 17 Aralık 2004 tarihinde yeniden açılmıştır. Yapı 1930’larda eski fotoğraflarının yardımıyla restore edilmiştir.

Şekil 3-6 Elektrik Tiyatrosu

Şekil 3-7 Elektrik Tiyatrosu

1913 tarihinde İngiltere’de Bradford’da açılan “Alhambra Sinema-Tiyatro”sunun mimarı belli değildir. Art Nouveau üslubunda yapılmıştır. 1986 yılında restore edilmiştir. Sahne boyutu orijinal boyutunun iki katına çıkarılmıştır.

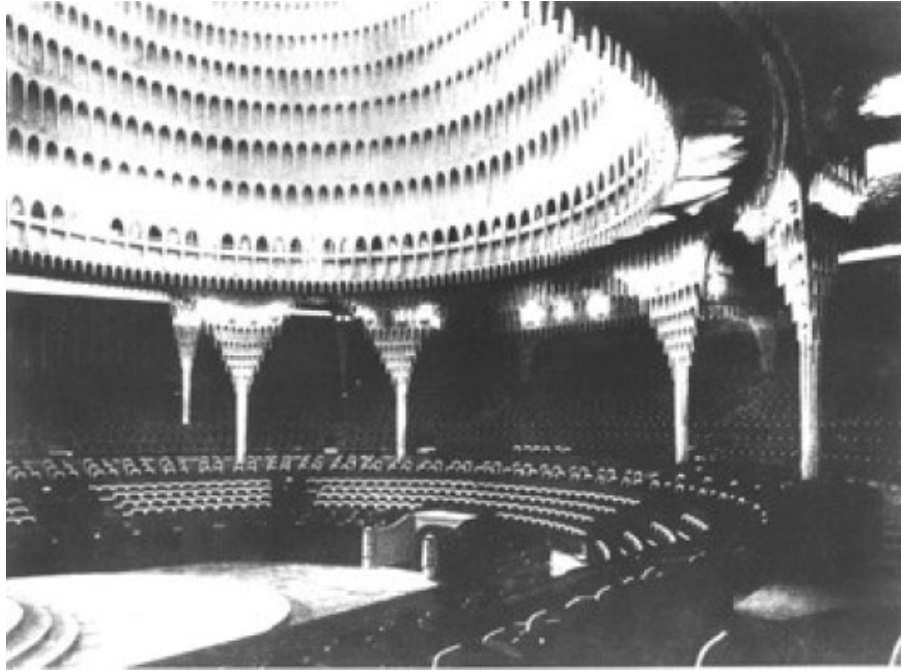

Şekil 3-8 Alhambra Sinema-Tiyatrosu

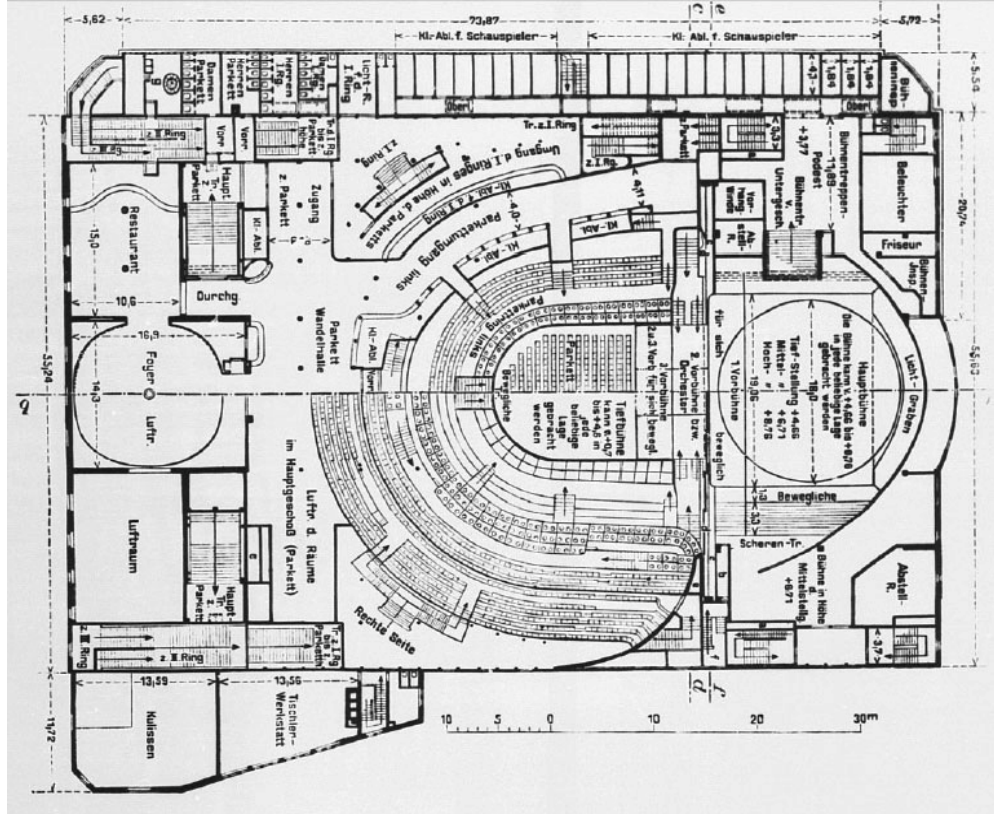

Şekil 3-9 Alhambra Sinema-Tiyatrosu

Tiyatro Fünftausend (Grosse Schauspielhaus) mimar Hans Poelzig tarafından Berlin’de 1919 tarihinde inşa edilmiştir.

Şekil 3-10 Tiyatro Fünftausend, sahneden koltuklara bakış

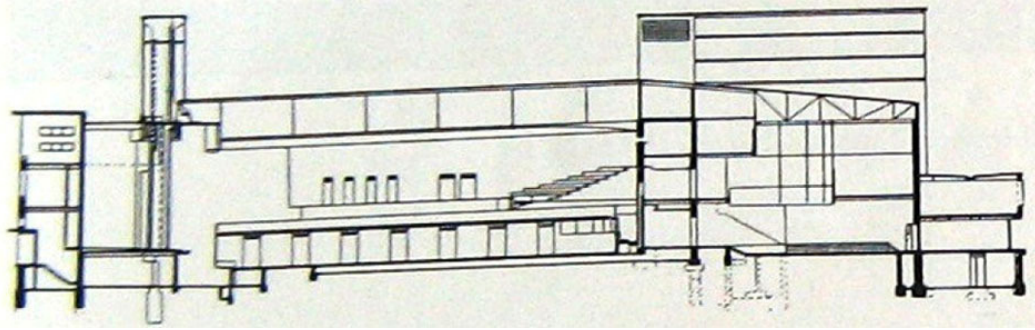
Şekil 3-11 Tiyatro Fünftausend'in Planı

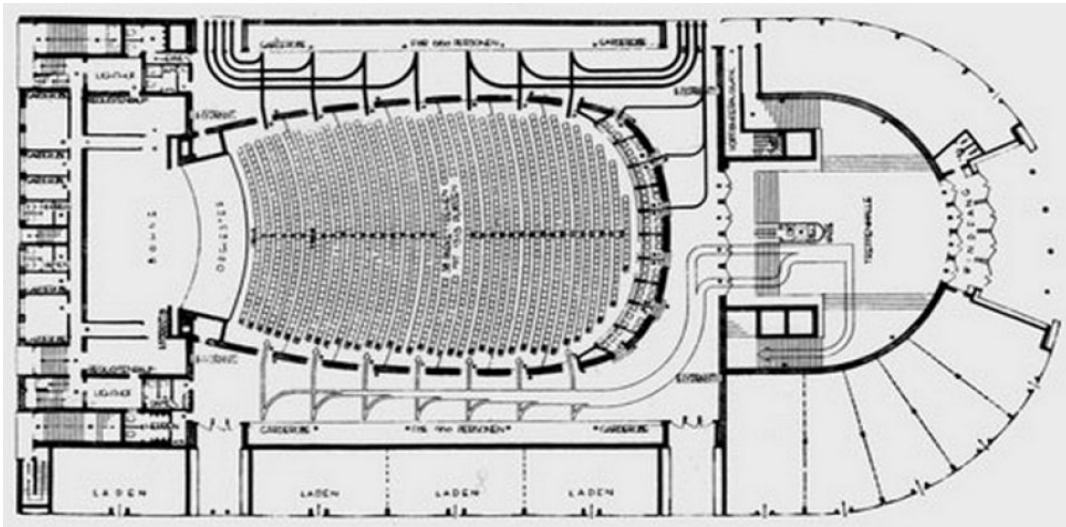
Şekil 3-12 Salle Pleyel Tiyatrosu'nun içeriden görünüşü

Salle Pleyel Tiyatrosu, Mimar Gustave Lion tarafından Paris’te tasarlanmış ve 19 Ekim 1927 yılında açılmıştır. Dönemine göre modern olan tiyatronun kapasitesi 3000 kişiydi. Açıldıktan 9 ay sonra geçirdiği yangında zarara uğramıştır. 1935 yılında koltuk sayısı 2400’e indirilerek tekrar kullanıma açılmıştır. Geçirdiği finansal zorluklardan sonra, akustiğini de geliştirerek 1980 yılında tekrardan kullanılmaya başlanmıştır.

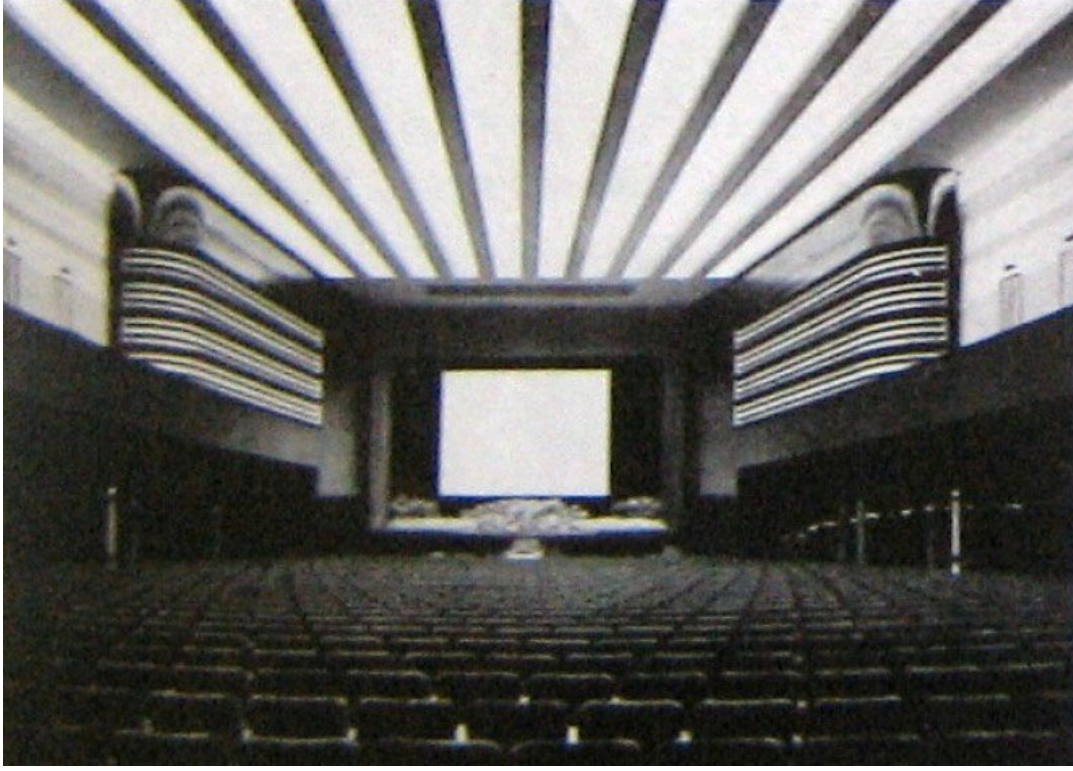
Cinema Universum, 1926-29 yılları arasında Mimar Erich Mendelsohn tarafından Berlin’de inşa edilmiştir. Dünyadaki ilk modernist sinema-tiyatro yapısıdır. Sahnesi küçük, salonu dar ve uzundur. 1970’lerin sonlarına doğru tamamen tiyatro olarak kullanılmaya başlanmıştır ve iç tasarımı tamamen değiştirilmiştir.

Şekil 3-13 Cinema Universum’un kesiti

Şekil 3-14 Cinema Universum’un planı

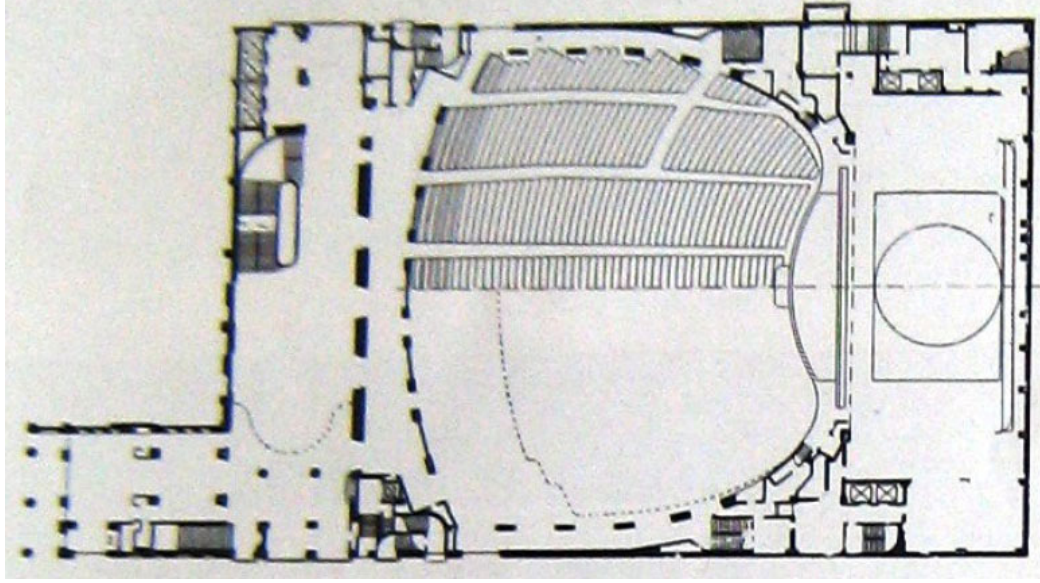

Şekil 3-15 Cinema Universum'un iç görünüşü

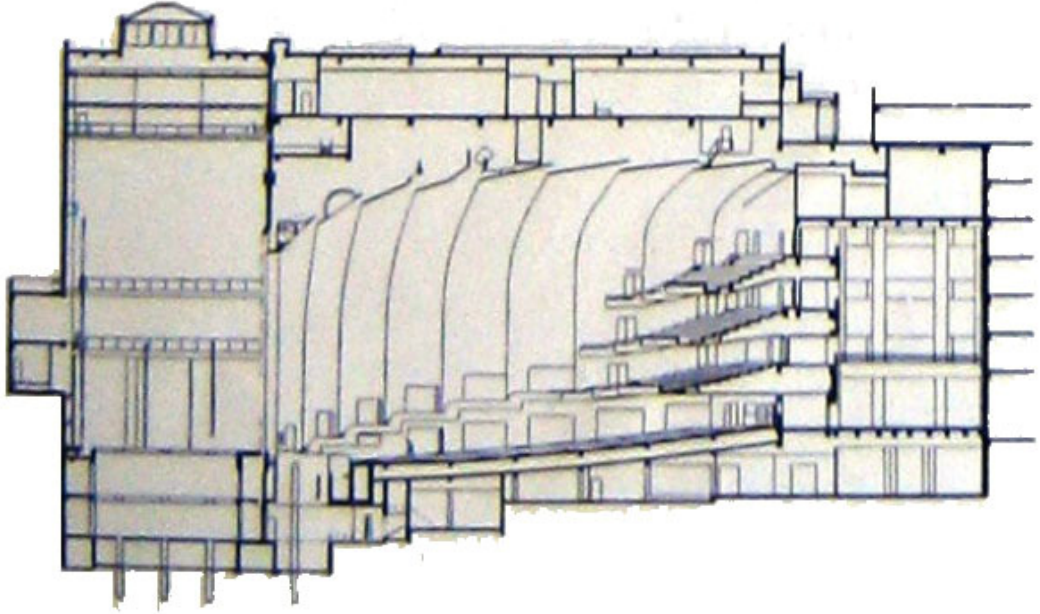

Şekil 3-16 Cinema Universum'un dışarıdan görünüşü

1933 yılında New York'ta inşa edilmiş olan Radio-City Music Hall'un mimarı Edward Durell Stone, iç mimarı Donald Deskey'dir. Art Deco tarzında yapılmıştır. 1979 yılında kapatıldıktan sonra, tiyatroyu ofise çevirmek için planlar yapıldı ama 1980 yılında yapılan bir renovasyondan sonra Radio City olarak tekrardan halka açıldı.

Şekil 3-17 Radio-City Music Hall planı

Şekil 3-18 Radio-City Music Hall kesiti

Şekil 3-19 Radio-City Music Hall iç görünüşü

4. İSTANBUL'DAKİ İLK TİYATRO YAPILARI

4.1. Günümüzde Hala Ayakta Olan Yapılar

Bu başlık altında incelenecek olan yapıları kronolojik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ses Tiyatrosu
- Yıldız Saray Tiyatrosu
- Millet (Turan) Tiyatrosu
- Süreyya Operası
- Müsahipzade Celal Sahnesi
- Cemil Topuzlu Açıkhava Sahnesi
- Muammer Karaca Tiyatrosu

4.1.1. Ses Tiyatrosu

1885 yılında grande Reu de Pera no 158'de açılan Halep çarşısı (cite d'alep) arkasındaki boşluğa Mimar Campanaki tarafından yapılmış ahşap bir binadır. Tiyatro salonun inşa tarihi ise 1904'tür. (*And, 1973, s. 212*). Dünyada sadece 10 tane benzeri vardır. Çarşının içinden geçilerek girilen bu yapı ilk önce Cirque de Pera (Pera Sirkisi)'ne hizmet vermiştir. Ancak, Osmanlı'nın Batı ile kültürü sanat alışverişinin üst seviyelere ulaştığı bu dönemde, gereken mimari değişikliklerin yapıp sirkini tiyatro ve opera gösterilerine uygun hale getirilmesi uzun sürmemiştir. 1889 yılında binada yapılan değişiklikler şu şekilde olmuştur;

- Tavan yükseltildi.
- Geniş pencereler açıldı. (*Akçura, 1994, s. 538*)

İçeri sinmiş olan ahır kokusu giderilemiyordu, ışık durumu da yeterli değildi. Ayrıca yazın tiyatro yine çok sıcak oluyordu. Burada temsil veren topluluk belediye başkanı Rıdvan Paşa'dan, Tepebaşı tiyatrosunda temsil vermek için izin istemek zorunda kaldı.

Ses Tiyatrosu'nun adı Türk sinema tarihi kitaplarında da sıklıkla anılır. Daha 1901'de "dev sinematograf" sistemiyle burada film gösterimleri gerçekleştirilmiştir. 1877 yılında

yenilendikten sonra sırasıyla "Eldorado", "Verdi Tiyatrosu" ve "Odeon" adlarını almıştır. Bina daha sonra "Eclair Sineması" ve "Şık Sineması" olarak etkinlik göstermiştir. Salon, 1911'de İdeal Sineması, 1915'te Royal Sineması, 1920'de Varyete Tiyatrosu, 1929'da Fransız Sineması adları altında hizmet vermiştir.

Şekil 4-1 Ses Tiyatrosu'nun günümüzdeki girişi

Bugünkü adını 1942'de Tepebaşı'ndan buraya taşınan Ses Sineması'ndan almıştır. Toplamda 87 yıl tiyatro olarak kullanılmıştır.

1904 yılında bir yangın sonucu bina hasar görünce, işletmecisi ispanyol Luis Roca Ramiraz, tiyatroya yeni bir biçim verilmesini kararlaştırdı. Mimar Campanaki burada 1500 lira karşılığında bugün ayakta olan tiyatro binasının ilk biçimini yaptı. 17 localı, 500 kişi alabilen yapıydı bu. Artık Beyoğlu'nda varyete tiyatrosuna doğru bir adım atılmıştı. Binada ilk gösterileri, mekanın adına uygun olarak bir varyete gösterisiydi. 1907 yaz aylarında sinema modasına uygun olarak film gösterilerine başlandı. Varyete tiyatrosu birçok ülkeden, özellikle de Fransa ve Yunanistan'dan gelen sanatçılara ve eserlerine ev sahipliği yaptı. Ramazan aylarında Türk tiyatro gruplarının da oyunları

burada sahnelendi. 1918 senesinde Muhsin Ertuğrul Varyete Tiyatrosu'nu devraldı. 1923'de “Othello” oynandı. İstanbul'da Türk kadınlarının ilk kez bu temsilde açıkça sahneye çıkmışlardır. Cumhuriyetin ilk döneminde Varyete Tiyatrosu çalışma biçimini değiştirmemiştir ama adı "Fransız Tiyatrosu" olarak değişmiştir. (Karadoğan, 1997, s. 20).

Şekil 4-2 Ses Tiyatrosu'nun sanatçı hazırlık bölümü

Şekil 4-3 Ses Tiyatrosu'nun içinden bir görüntü

Şekil 4-4 Ses Tiyatrosu fuayesi

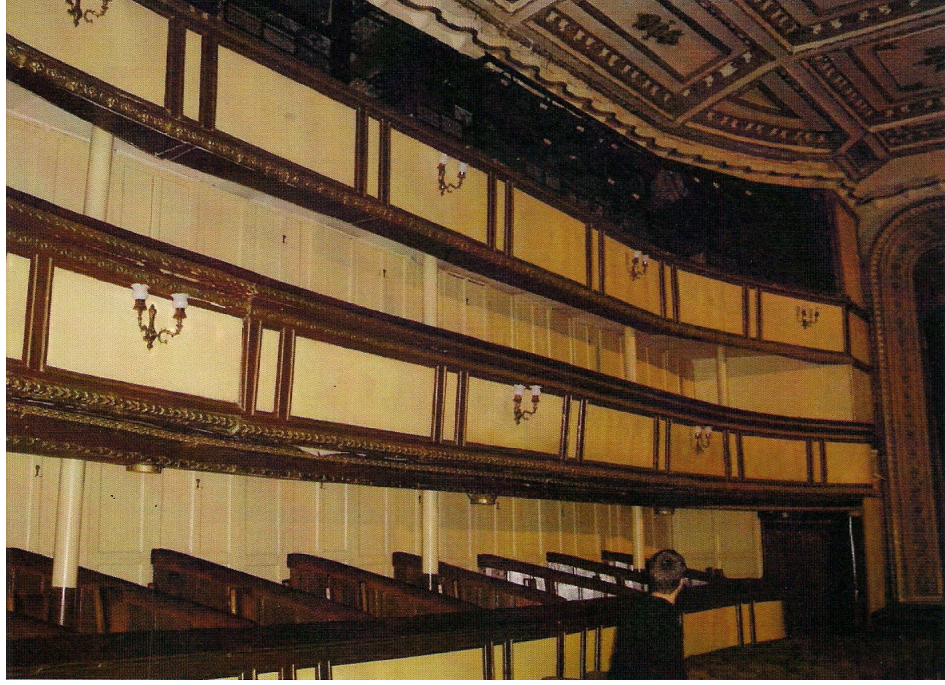
Şekil 4-5 Ses Tiyatrosu'nun içinden bir görüntü

1962 senesinde Haldun Dormen tiyatroyu devralmıştır ve sahneye kendi adını vermiştir. Yapı Dormen Tiyatrosu'na dönüştürülmeden önce, alt kattaki arka localar yıkılıp, iç fuaye de salona eklendiğinden akustik yok olmuştu. Süslü ve altın yıldız olması gereken kabartmalar pembe bir badanayla örtülmüştü. Koltukların durumu ise çok kötüydü. Haldun Dormen burayı kirayalarak onarmıştır. 1972 yılında Dormen Tiyatrosu'nun kapanışı ile birlikte, salon sinemaya çevrilmiştir. (Akçura, 1994, s.539)

Salonun yeniden tiyatroya dönüştürülmesi ise 1989 yılında Ferhan Şensoy Orta Oyuncular topluluğunun kiralaması ile gerçekleşmiştir. Ferhan Şensoy aslına uygun bir restorasyon uygulamıştır. Tiyatroya Halep çarşısı içinden girilebilmesi için, çarşıdan iki dükkan kiralanarak buradaki eski kapı yeniden açılmıştır. Artık yıkılma noktasına gelen çatı yeniden yapılmış, tüm koltuklar ve localar kadifeyle kaplanmıştır. (Akçura, 1994, s. 539)

Ses Tiyatrosu'nun önemli özelliklerinden biri, bir asrı aşkın süre boyunca ayakta kalmış olmasının yanında, Hünkar locası bulunan çok az sayıda tarihi binadan biri de

olmasıdır. Ses Tiyatrosu bu açıdan dünyadaki 8 örnekten biri olarak kabul edilmektedir.

Şekil 4-6 Ses Tiyatrosu balkonu

4.1.2. Yıldız Saray Tiyatrosu

Günümüze ulaşmış olan tek saray tiyatrosudur. II. Abdühamit tarafından 1889 yılında yaptırılmıştır. Mimarı, saray köşklerinin yapımında çalışan Vasilaki kalfanın oğlu Yanko'dur. Yıldız Sarayı'nın kuzey kesiminde II. Avlu 'da, Valide Sultan Köşkü 'ne ve Usta Kalfalar ve Gedikli Cariyeler Dairesi'ne bitişik ve bu nedenle cephesi olmayan bir yapıdır. (Batur, 1994, s.527)

Şekil 4-7 Yıldız Saray Tiyatrosu'nun içinden bir görüntü

Dar bir geçitle ulaşılan tiyatro girişi, küçük bir antreden sonra 10x12 m boyutunda bir salona açılır. Yükseltilmiş sahne bölümünün 6 m kadar bir derinliği vardır. Küçük dikdörtgen planlı tiyatro salonun üç tarafı, sütunlarla taşınan localarla çevrilmiştir. Salon üstte, dörderden on iki ahşap kolonla taşınan ve sahneye dönük "U" biçiminde bir galeri ile çevrilidir. Üstte ahşaptan dekoratif ve çok bezeli bir kubbe vardır. Üst kata antrenin sağındaki döner merdivenle ulaşılır. Sahnenin karşısında ve giriş yerinin üstünde hünkâr locası bulunmaktadır. Yan taraflarda ise Şehzadeler ve diğer davetliler için localar vardır. Yıldız Sarayı Tiyatrosu yüzelli kişilik kapasitesi olan bir salondur. Bu salonda sadece erkekler bulunabiliyordu. Kadınlar, önleri konik yaldızlı ve seyrek kafeslerle kapanmış olan, üst üste iki katlı localardan oyunları izlerlerdi. (Kurtay, 1994, s.113) Tiyatronun sahnesi ve tüm makinaları devrin en ileri teknolojisine uygun olarak

yapılmıştı. Eskiden kırmızı peluş kaplı olan duvarlar sonradan kalem işleriyle süslenmiştir. Tavanı ise mavi zemin üzerine altın yıldız motifleriyle bezenmiştir. Bu süslemeler ve etrafında yer alan yağlıboya tablolar günümüze kadar korunmuştur. (*Yıldız Sarayı Tiyatrosu broşürü*) Günümüzde tiyatronun fuayesinde sayıları 400'e yaklaşan tarihi sahne kostümleri bir koleksiyon halinde sergilenmektedir.

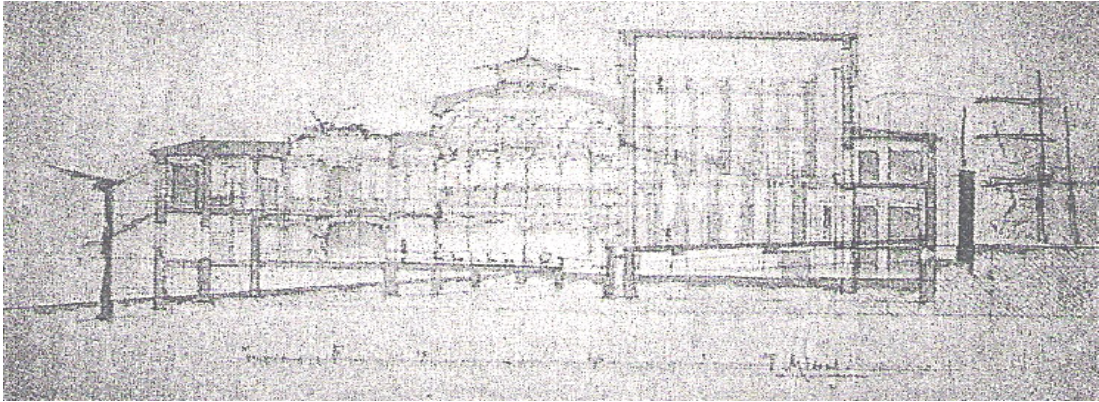
Şekil 4-8 Yıldız Sarayı Tiyatrosu girişi

Tiyatro için, saray mimarı olan Raimondo D'Aronco bir proje hazırlamıştır. D'Aronco'nun halen Udine Kent Müzesi Arşivi'nde bulunan projesi, neobarok üslupta ve sıkışık mekânı son derece ustalıkla kullanıp değerlendiren bir çalışmadır. Gerçekleştirmede proje, ana fikir olarak aynen korunmuş ama bütün inceliklerinden, mekân düzenlemedeki detaylardan yalıtılarak uygulanmıştır. D'Aronco'nun projesinde salon ve galeri at nalı biçiminde düzenlenmiş, giriş yandan verilerek kuzey kanadında ince ve uzun dikdörtgen biçiminde bir büyük antre-lobi önerilmiştir. Birkaç basamakla küçük bir fuayeye ve sonra üst kata çıkan merdivenlere ulaşılmaktadır. Hacimlerin

küçüklüğünü, barok eğrilikler içindeki projede sahne de daha geniş tutulmuştur. (*Batur, 1994, s.527*)

Şekil 4-9 Yıldız Sarayı Tiyatrosu locaları

Şekil 4-10 D'Arconco'nun Yıldız Sarayı Tiyatrosu eskizi

4.1.3. Millet (Turan) Tiyatrosu

Direklerarası'nda Şehzadebaşı Caddesi'nde, Ferah Sineması'nın yanında bulunan yapıdır. Karşısında Hilal Sineması ve Milli Sinema vardır. Nejat Uygur Tiyatrosu'na uzun süre evsahipliği yapmıştır. 1935'te adı Turan Tiyatrosu olarak değiştirilmiştir. (Gökmen, 1991, s. 46)

Şekil 4-11 Turan Tiyatrosu'nun günümüzdeki cephesi

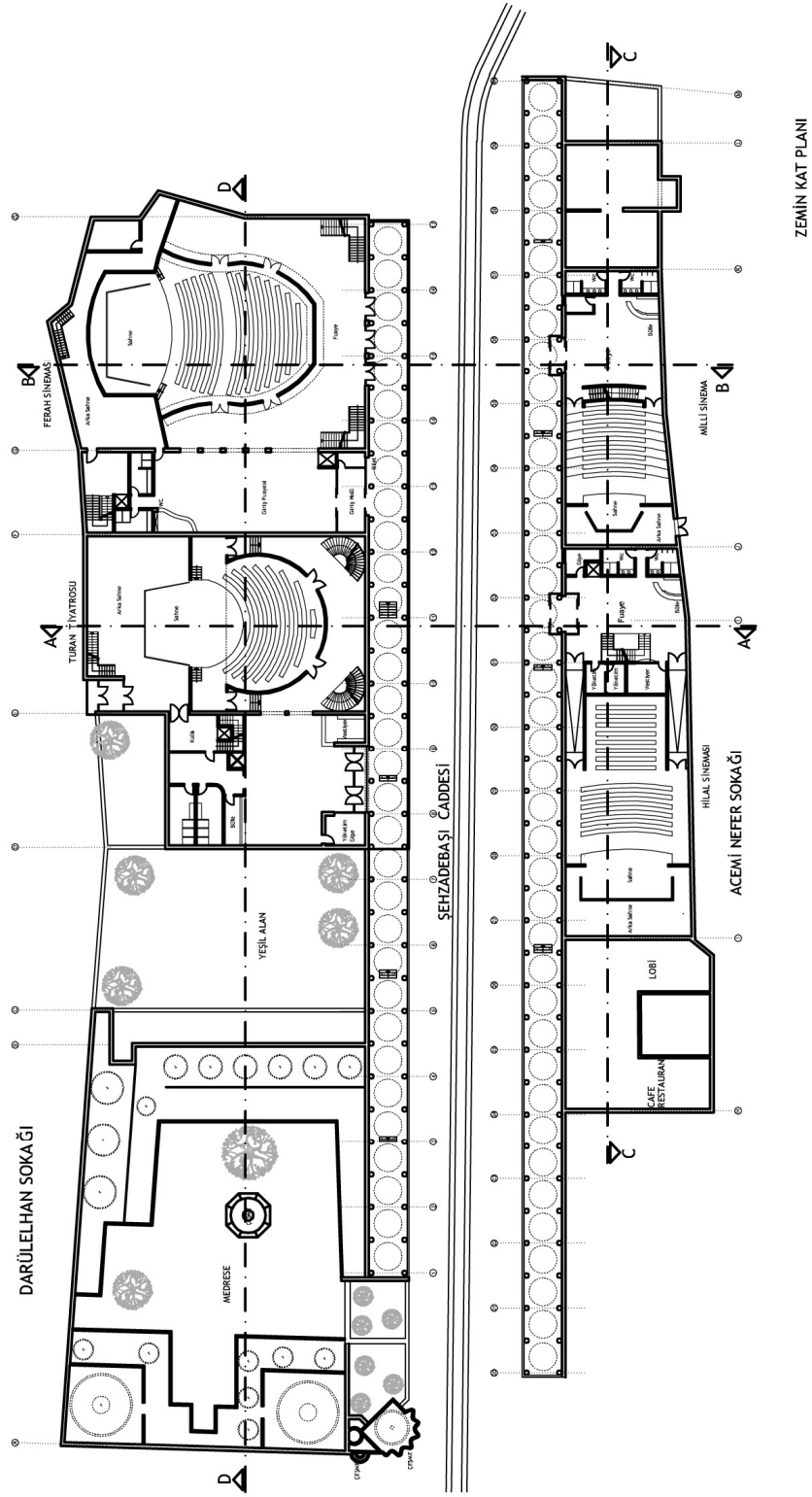

Şekil 4-12 1935 tarihli Vezneciler planı

Yapının fuayesine ve vestiye bölümüne Şehzadebaşı Caddesi'ne girilmektedir. Salonun girişi ise girince sağda kalmaktadır. Yuvarlak oturma düzenine sahiptir. Sahne arkasına Darülelhan Sokağı'ndaki kapıdan girilmektedir. Üst katta fuayesi ve kulisleri vardır.

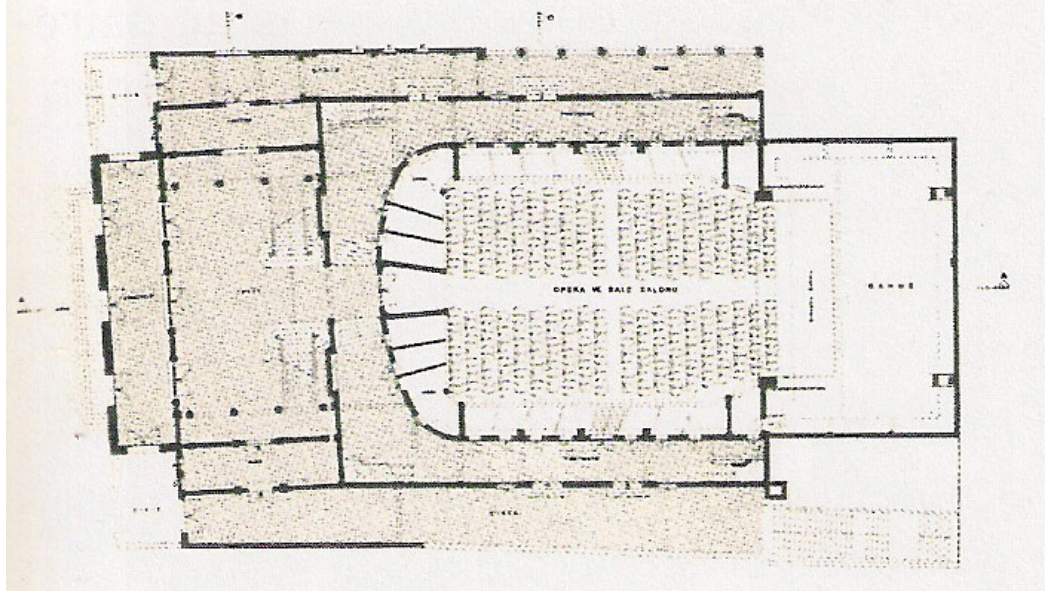
Şekil 4-13 Turan Tiyatrosu'nun günümüzdeki cephesi

Şekil 4-14 Zemin kat planı

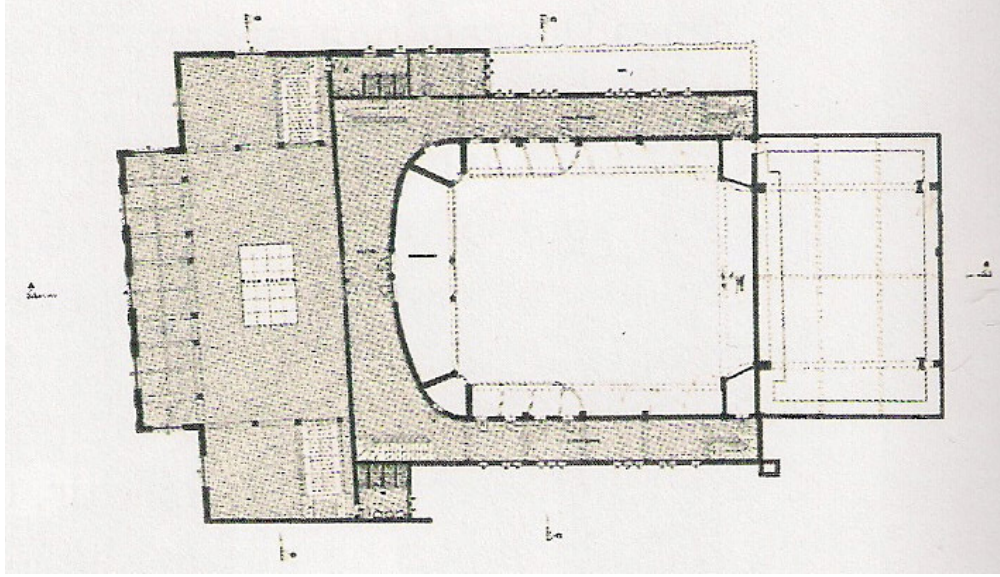
4.1.4. Süreyya Paşa Konser Ve Opera Binası

Süreyya Paşa Konser ve Opera Binası Kadıköy, Bahariye Caddesi, 18 Pafta, 65 Ada, 16 Parsel' de Süreyya İlmen Paşa tarafından 1923–1926 yılları arasında giriş kısmı Paris'in Champs-Elysee, iç kısmı ise klasik Alman tiyatrolarından etkilenecek şekilde yaptırılmıştır, 6 Mart 1927'de açılmıştır. Sahne yapısı gösteri sanatları için tamamlanamadığından yapı genelde sinema olarak kullanılmıştır. 1930 yılında Broadway Melodisi ile ilk sesli film gösterilmiştir, 1936 yılında da bugünkü garaj olan yere yazlık bölümü açılmıştır. Sinemanın müdürlüğünü 1932 yılına kadar Nâzım Hikmet'in babası Hikmet Nazım yapmıştır. Süreyya İlmen 1950'de binanın gelirini ölümünden sonra verilmek şartıyla Darüşşafaka Cemiyeti'ne bıraktı. Süreyya İlmen' in ölümünden sonra işletme önce kızı-na, sonra torununa geçti. Bugün ise binanın sahibi Darüşşafaka Cemiyeti'dir. (Gökmen, 1991, s. 37).

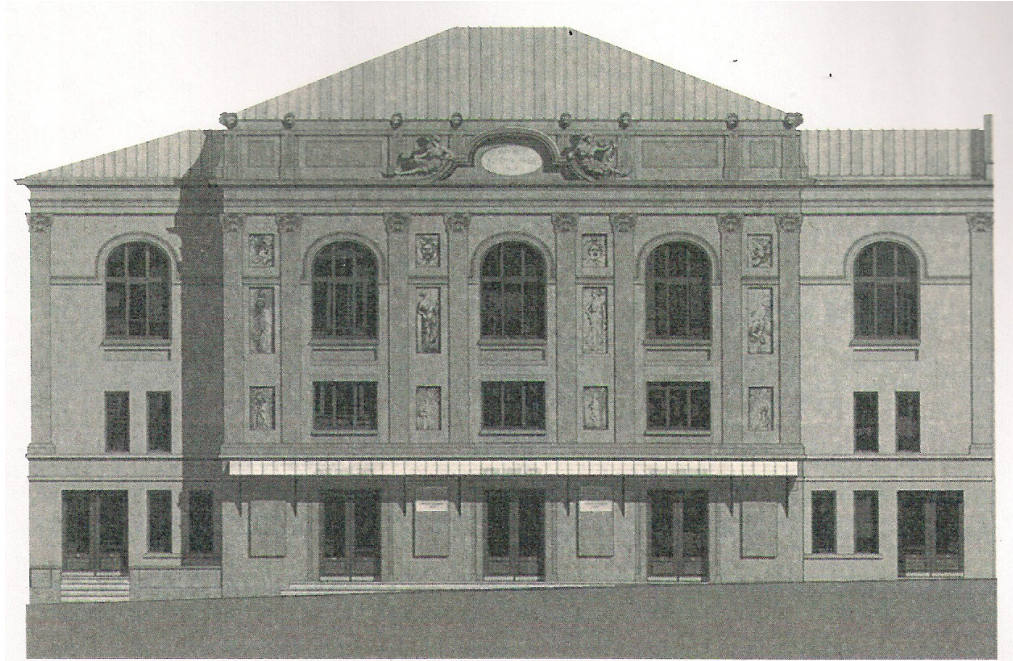

Şekil 4-15 Zemin kat planı

Kadıköy'ün en eski salonlarından biri olan Süreyya Sineması özellikle fuayesi ve salon kısmıyla diğer salonlara oranla farklılık göstermektedir. Salonun girişinde Süreyya İlmen'in ve Süreyya Opereti'nin primadonnası Suzan Lütfullah'ın büstleri bulunmaktadır.

Şekil 4-16 1. kat planı

Şekil 4-17 Giriş Cephesi

Girişin iki yanındaki merdivenler balkona ve localara çıkar. İç kısmın tavanlarında ve kornişlerinde ise tümüyle Batı üslubuyla yapılan freskolar yer almaktadır. Salonun her iki katında da localar bulunmaktadır. Ana salona ilaveten bir de balo salonu yapılmıştır. Bugün yazlık sinemanın yerinde katlı otopark, balo kısmında ise bir mağazanın deposu

ve dikiş atölyesi yer almaktadır. Binanın Bahariye Caddesi üzerindeki basamaklarla yükseltilmiş girişinin üstü ferforje konstrüksiyon ve camla örtülmüştür. Düşeyde pencereleri ayıran ve cephe boyunca devam eden korint başlıklı, dörtgen kesitli plastrlar arasında heykeller ve masklar yer almaktadır. Binanın çatı parapetinin ortasındaki daire alınlığının her iki yanında da kadın heykelleri vardır. Kalfaoğlu Sokağı'na bakan cephede ise, bir dizi yuvarlak kemerli arkadın çevrelediği bir balkon yer almaktadır, iç mekânda ise fuayeden salona geçilen kapının her iki yanında üst kattaki balkon ve localara çıkan merdivenler yer almaktadır. Heykeller ile süslenmiş salonun tavanının tam ortasında bir daire içinde "Tiyatro mektebi ebedidir, musiki ruhun gıdasıdır" ve dört köşesinde "Geliniz, görünüz, anlayınız, ibret alınız" yazıları bulunmaktadır.

Kadıköy Bahariye Caddesinin prestijli bir yerinde Süreyya Paşa Vakfına ait olup ve bağış şartlarına göre kültür hizmetine tahsis edilmesi gereken tarihsel mimarlık eseri olan yapının kaliteli, yüksek sanat faaliyetleri için kullanılması uygundur. Binanın kurucusu olan Süreyya İlmen, binayı “Kadıköylülerin tiyatro ihtiyacını gidermek” amacıyla yaptırdığını belirtmiştir. Yine Süreyya İlmen’ in ifadesiyle “ Türkiye’nin en büyük sahnesidir.” O’nun sözlerindeki binanın kullanım amacını vurgulayan önemli bir başka ifade, günümüzde de bu yapının kullanım şeklini tanımlamak ve ona göre düzenlemek için belirleyici olmuştur. Süreyya İlmen “Sahnenin iç donanımı tamamlanamamıştır. Bu sahnenin dışında boş bırakılan iki tarafa oyuncu odaları, dershaneleri, salonları, gardırop , aksesuar gibi depoları ve banyoları v.s. yapılacağı” (İlmen, 2001, s. 86-87) nı söylemektedir.

4.1.5. Müsahipzade Celal Sahnesi

Üsküdar’da, Doğancılar Halk Caddesi’nde bulunan yapıdır. 2008 yılında belediye tarafında yıkılıp yeniden yapılmıştır. Yeni yapılan tiyatrunun kapasitesi 340 kişidir. Yenilenen Müsahipzade Celâl Sahnesi, teknolojinin son imkanlarıyla donatılmıştır. Yeterli miktarda sahne arkası alanları, optimum sayıda seyirci kapasitesi, sofito boşluğu, orkestra çukuru gibi ideal bir tiyatroda bulunması gereken bütün özellikler dünya standartlarına uygun olarak düzenlenmiştir. Sahnenin altında 50 kişilik bir de cep tiyatrosu vardır.

Şekil 4-18 Müsahipzade Celal Sahnesi'nin yıkılmadan önceki hali

Şekil 4-19 Müsahipzade Celal Sahnesi'nin yenilenmiş hali

4.1.6. Cemil Topuzlu Açık hava Tiyatrosu

Harbiye Cemil Topuzlu Açık hava Tiyatrosu (eski adıyla Harbiye Açık hava Tiyatrosu) İstanbul'un Harbiye semtindeki açık hava tiyatrosudur. Lütfü Kırdar Kongre Merkezi'nin karşısındadır. Temeli 1946 yılında Lütfü Kırdar'ın İstanbul valisi ve belediye başkanı olduğu dönemde atılmıştır. Açılış töreni 9 Ağustos 1947'de yapılmışsa da gerçekte ancak 1950 yılında tamamlanmıştır. Kapasitesi 5.000 kişidir. Tiyatroda oynanan ilk oyun Ankara Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelenen Sofokles'in Kral Oedipus'udur. Tiyatroya sonradan İstanbul'un eski belediye başkanlarından Cemil Topuzlu'nun adı verilmiştir.

4.1.7. Muammer Karaca Tiyatrosu

Muammer Karaca tarafından İstanbul'da İstiklal Caddesi'nde Postacılar Sokak ve Nuru Ziya Sokak arasındaki Karaca çıkmazında yaptırılan tiyatrodur. 1955 yılında kurulmuştur. Muammer Karaca Tiyatrosu, 1959'da dağılmış, bir yıl sonra yeniden kurulmuştur. Özel tiyatrolara kiralanan bir tiyatro binası olarak Türk tiyatrosuna hizmet etmeyi sürdürmektedir. Türkiye'nin ikinci özel tiyatrosu olarak perdelerini açmıştır. Daha sonra Şehir Tiyatrolarına devredilmiştir. Kapasitesi 386 kişiliktir. Tiyatroda Muammer Karaca'nın kendi mizacına uygun, güncel politik olayları yergi üslubu içinde ele alan, zaman zaman doğaçlamaya dayalı vodviller, komediler oynanmıştır. Yapının kulisinin ve akustik yapısının iyi olduğu söylenmektedir.

4.2. Varlığını Bildiğimiz Ama Günümüzde Mevcut Olmayan Yapılar

Bu başlık altında incelenecek olan yapıları kronolojik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

- Concordia Tiyatrosu
- Dolmabahçe Saray Tiyatrosu
- Gedikpaşa (Azak) Tiyatrosu
- Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu
- Tepebaşı Yazlık Tiyatrosu

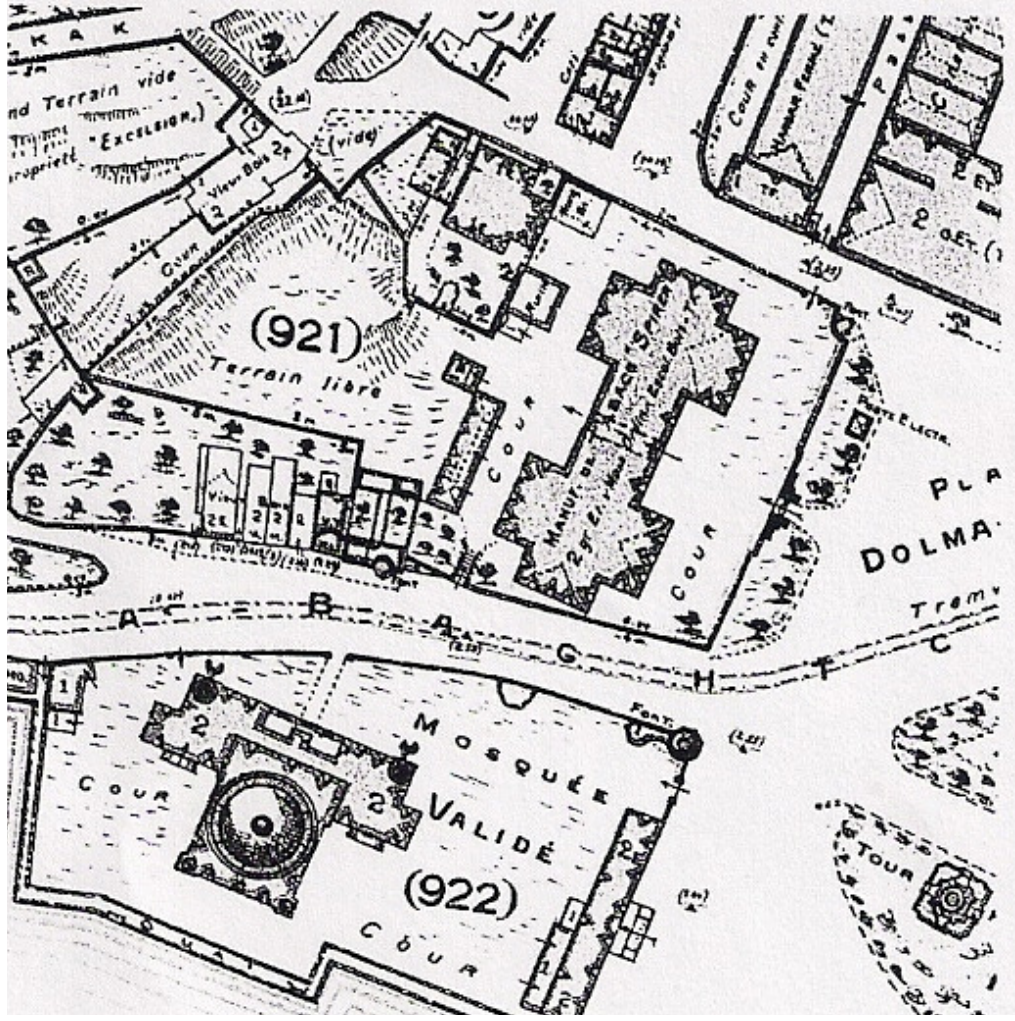
- Ferah Tiyatrosu
- Şan Tiyatrosu

4.2.1. Concordia Tiyatrosu

Kesin tarihine erişilememiştir ama 1842 yılından önce yapıldığı bilinmektedir. Concordia Tiyatrosu, Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi üzerinde bulunuyordu. Cadde üzerinde bulunan kısmı kışlık tiyatro olarak kullanılırken, arka yazlık tiyatro kısmı vardı. İlk Shakespeare oyunları 1842 yılında burada sunulmuştur. Bir dönem gece kulübü olarak kullanıldıktan sonra 1906 yılında yanmıştır. Yerine Guilio Mongeri tarafından Saint Antoine Kilisesi yapılmıştır. Günümüzde de hala Concordia Tiyatrosu'nun yerinde bu kilise vardır.

4.2.2. Dolmabahçe Saray Tiyatrosu

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu, Abdülmecit'in Dolmabahçe Sarayı yakınında, bugünkü İnönü stadyumu yanında Bayıldım yokuşuna çıkan yolun köşesinde yaptırdığı tiyatro binasıdır. Resmi açılış tarihi 12 Ocak 1859'dur. Abdülmecid operaya meraklıydı ve Naum Tiyatrosu'na opera seyretmeye gidiyordu. Bu merak, sarayına Avrupa saraylarında olduğu gibi bir tiyatro binası yapmaya kadar götürdü. Dieterle ve Hammond adlı iki mimarın projesi üzerine inşa edilen binanın içi Sechan tarafından yapıldı.

Şekil 4-20 Saray Tiyatrosu'nun Pervititch haritasındaki konumu

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nda diplomatik yemeklerin verilebileceği 28 x 14 m boyutunda büyük bir salon bulunmaktaydı. Salonun bütün duvarları 2,5 m yüksekliğine kadar oymalı ahşap lambri ve lambrinin üstü, kornişe kadar kabartma ve yaldızlı deri kaplıydı. Salonun dört tarafında 12 pencere ve geniş taraflarının ortasında 2 büyük kapı bulunuyordu. Kapıların tepe taçları yuvarlak bir pencere şeklinde bronz bir şebeke ile kaplıydılar. Bunların bir tanesinin arkasında, padişahın kendini göstermeden salondaki toplantıları seyredebilmesi için bir mahfel, diğerinin arkasında orkestranın salondan görülmeden çalabilmesi için bir yer bulunmaktaydı. Zengin bir şekilde döşenmiş olan tiyatro kısmı ise, parter ve locaların bulunduğu zemin kat, yine locaların bulunduğu

birinci kat ve harem katından oluşuyordu. Harem katı, önü kafesle kaplı tek bir loca şeklindeydi. 300 kişilik parter, gelincik kırmızısı kumaş kaplı koltuklarla döşenmişti.

1863'te çıkan yangında saray tiyatrosunun içi kısmen yandı, bir daha tamir edilemedi. Bina uzun süre harap bir halde kaldı. Daha sonra tütün deposu olarak kullanıldı. 1939'da Ayaspaşa – Dolmabahçe yolu düzenlenirken güzergah üzerinde kaldığı için yıkıldı. Binadan bugüne hiçbir iz kalmadı.

Şekil 4-21 Saray Tiyatrosu'nun yıkılmadan önceki durumu

Şekil 4-22 Saray Tiyatrosu'nun yıkılmadan önceki durumu

Şekil 4-23 Saray Tiyatrosu'nun yıkılmadan önceki durumu

4.2.3. Gedikpaşa (Azak) Tiyatrosu

İstanbul'da Gedikpaşa'da pek çok tiyatro topluluğuna ev sahipliği yapmış olan ancak esas ününü Güllü Agop'un Osmanlı Tiyatrosu'yla yapan tiyatrodur. Pek çok ilkin yaşandığı Gedikpaşa Tiyatrosu'nda ilk kez Müslüman oyuncular sahne almış, ilk kez Türkçe oyun sahnelenmiş ve birçok yerli oyun da ilk kez burada oynanmıştır. Beyazıt'tan Kumkapı'ya inen Tiyatro Caddesi'nde buluyordu. (Üsdiken, 1994, s.500)

Gedikpaşa Tiyatrosu, önceleri yabancıların, yabancı oyunlar oynadığı ve gösteriler yaptığı bir yapıydı. Ancak 20 Aralık 1866 tarihinde "Gedikpaşa Tiyatrosu" adıyla, bu

sefer gerçek bir tiyatro olarak açıldı. Önceleri Ermeni toplulukları Ermenice oyunlar oynadılar, ancak Güllü Agop'un Asya Kumpanyası topluluğunun, aslı Ermenice olan *Sezar Borcia* adlı oyunu Türkçe olarak 16 Nisan 1868 tarihinde sahnelemesiyle ilk Türkçe oyun sahnelenmiş oldu. Kayserili Mustafa Efendi'nin yazdığı, 1869'da sahnelenen *Leyla ve Mecnun* ilk Türkçe telif oyunu oldu. Daha sonra burda Güllü Agop, Osmanlı Tiyatrosu olarak anılan topluluğuyla birlikte pek çok Türkçe oyun sahneledi.

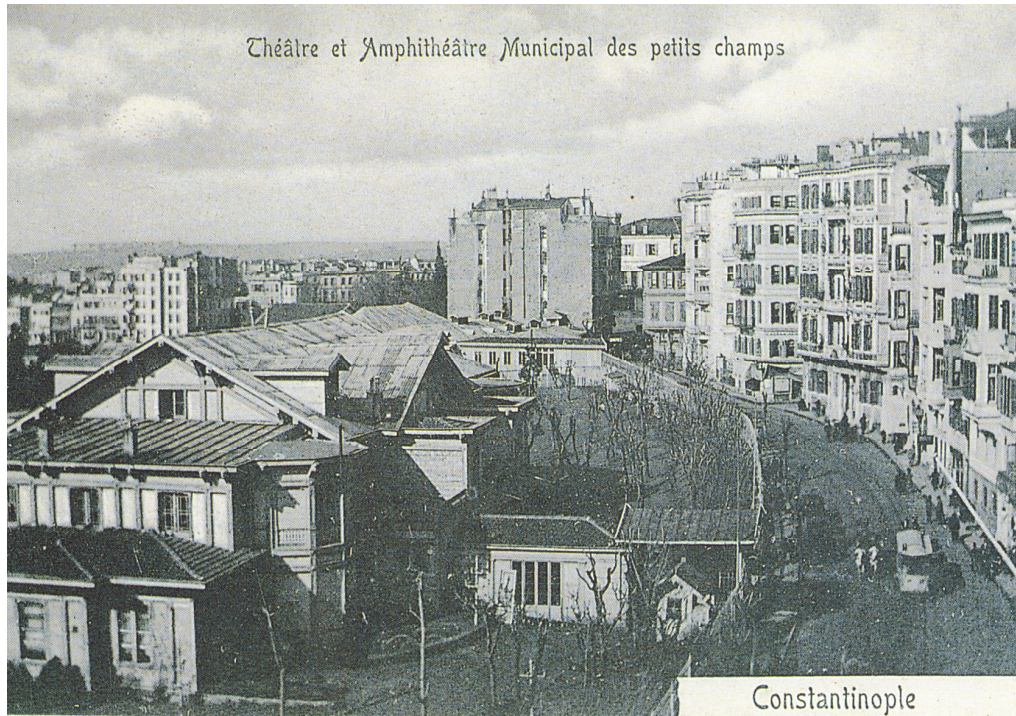
Bina Ahşaptır. 3 katlıdır ve bu katlarda locaları vardır. Salon at nalı şeklindedir. Sahne büyük, dikdörtgen şeklinde ve yüksektir. Karşısında padişaha ayrılmış locası vardır.

1880 yılında Güllü Agop'un 10 yıllık imtiyazın sona ermesinden sonra saray hizmetine girmesiyle boşalan Gedikpaşa Tiyatrosu, Mınakyanın topluluğuna yerini bıraktı. Ancak 1884 yılında Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı Çerkez Özdenleri adlı oyunun, azınlıkların arasını bozacağı ve onları kışkırtacağı düşünülmekle saray emriyle bir grup görevli tarafından tiyatro yerle bir edildi. Arsa uzun süre boş kaldıktan sonra 1931'de Tevfik Azakoğlu ve kardeşleri tarafından satın alınarak buraya Azak Sineması yaptırıldı. 1935'te açılan, parter, balkon ve locaları bulunan sinema 550 kişilikti. Dönemine göre çok konforlu olan sinemada sıcak ve soğuk hava tertibatı bulunuyordu. Azakoğlu kardeşler kışlık sinemanın açılmasından bir süre sonra az ileride büyük bir garaj yaptırdılar ve garajın üstünü yazlık sinema haline getirdiler. 1961'de aralarında Gazanfer Özcan, Gönül Ülkü ve Adile Naşit'in de bulunduğu, Şehir Tiyatroları'ndan ayrılan bir grup sanatçı, yazlık sinemanın altındaki garajı tiyatro salonu haline getirdiler. Fakat kısa bir süre sonra sinemalar ve tiyatrolar kapandı. Bugün yerlerinde bir işhanı bulunmaktadır. (And, 1994, s. 390)

4.2.4. Tepebaşı Kışık Tiyatrosu

Tepebaşı, Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi'ne paralel giden Meşrutiyet Caddesi ile Tarlabası Bulvarı'nın devamı olan Refik Saydam Caddesi arasında kalan semttir. Tepebaşı Dram Tiyatrosu olarak da bilinen Tepebaşı Kışık Tiyatrosu, İstanbul'daki en eski tiyatrolardan biridir. Kimi kaynaklara göre İstanbul şehremini Rıdvan Paşa tarafından 1890 yılında kurulmuştur, kimi kaynaklara göreyse bu tarihten daha önce de vardı ve 1880'li yıllarda oyunlar oynanıyordu. Mimarı Barbarini'dir. (Güvenç, 1975) Darülbedayi'nin ilk profesyonel oyunu olan Çürük Temel 20 Ocak 1916 yılında

Tepebaşı Tiyatrosu'nda sergilenmiştir. 1925 yılından sonra burayı Darülbeyti'nin ardından İstanbul Şehir Tiyatrosu kullanmaya başladı. 7 Ocak 1970'te Şehir Tiyatrosu merkezini Harbiye Tiyatrosu'na (bugünkü adıyla Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu'na) taşıdı ve aynı yıl çıkan yangında yapısı ahşaptan olan tiyatro büyük hasar gördü. Ancak ertesi yıl 1971 yılında yaşadığı ikinci yangınla da tamamen yok oldu. İstanbul Şehir Tiyatroları burada kaldığı süre boyunca 368 adet oyunu 13.273 kez sahneledi. Tepebaşı Tiyatrosu'nda oynanan son oyun Mayıs 1969'da Darphne du Maurier'den Sonbahar Fırtınası oldu.

Şekil 4-24 Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu

Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu'na bütün tiyatro mevsimi boyunca yabancı topluluklar gelirdi. Bin kişilik bu tiyatronun, akustik ve görüş olanağı çok güzeldi. En arkada oturan bir seyirci bile en küçük sesi duyardı. Sahne her köşesine kadar görünürdü. (Ertuğrul, Benden Sonra Tufan Olmasın) Soylu bir girişi olan bu yapının dekorunda koyu renkler hakimdi. Her yeri ahşaptı, kırmızı kadife perdeleri ve bol yıldızlı süslemeleri vardı. (Dorsay, 1991, s.14) Tam ortasında VIP locası ve etrafını çevreleyen diğer locaları ile ortaya çıkan at nalı formuna sahipti.

Yapı tamamen yandıktan sonra, yerine Tüyap Sergi Salonu yapıldı. Günümüzde yerinde TRT binası ve otopark vardır.

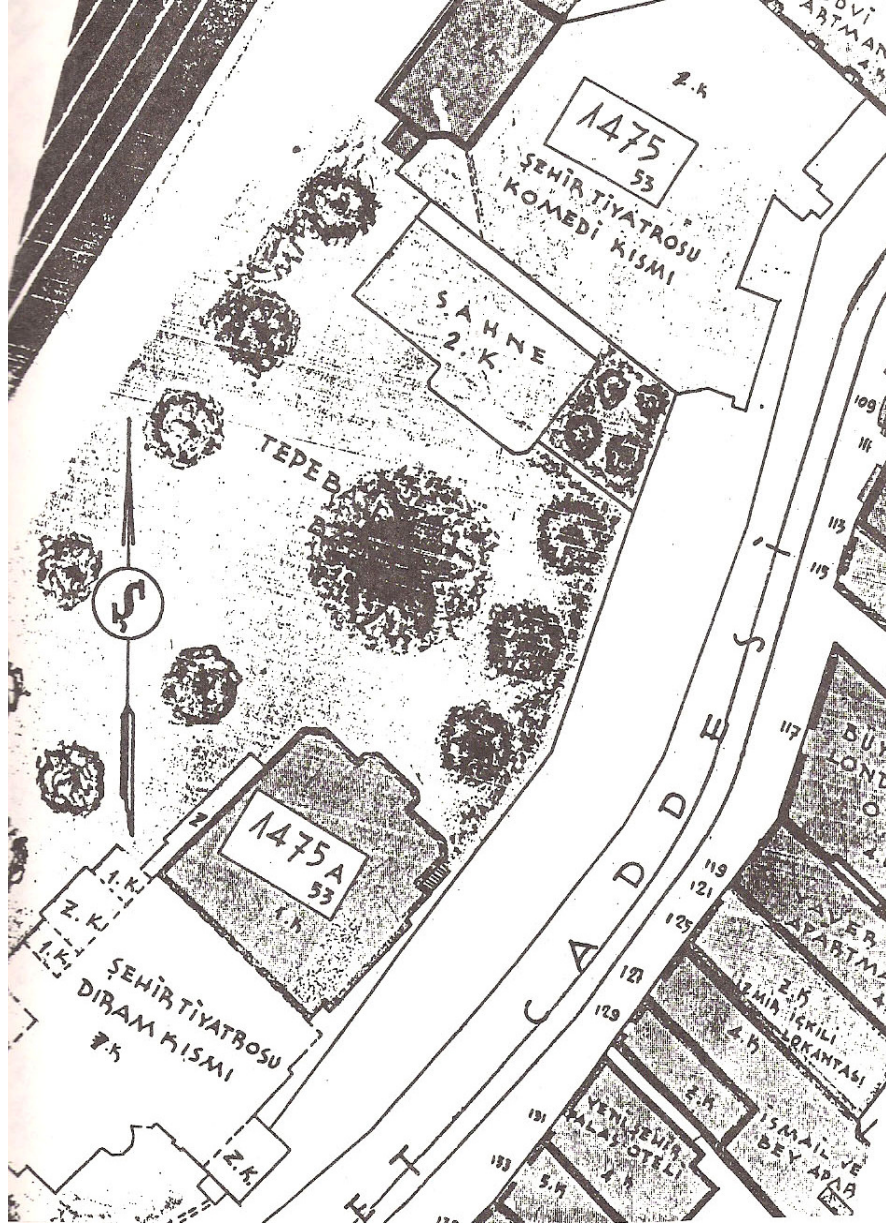
Şekil 4-25 Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu

4.2.5. Tepebaşı Yazlık Tiyatrosu

Komedi Tiyatrosu olarak da bilinen bu tiyatro, bir açık geniş ön sahneyi çevreleyen geniş ve yaygın seyirci alanı ile Yunan tiyatrosunu anımsatmaktadır. 1889 yılında Şehremini Rıdvan Paşa tarafından Barbarini'ye tarafından yaptırılmıştır. 1890 yılında yanmıştır ve 1905 yılında Campanaki tarafından ahşaptan kapalı bir salon olarak tekrardan yapılmıştır. (*Durudoğan, 1994, s.250*) 1908'de "Cine Theatre Pathe" adıyla sinema olarak açılmıştır. 1919 - 1923 yılları arasında tekrar tiyatro olarak kullanılmıştır. 1924'de Asri, 1941'de Ses Sineması adlarını almıştır. 1942 - 1955 yıllarında tekrardan tiyatro işlevini Şehir Tiyatrosu Komedi bölümü olarak sürdürdükten sonra, 1956'da Adnan Menderes'in yeni imar politikası çerçevesinde yıktırılmıştır. (*Durudoğan, 1994, s.251*)

Yazlık tiyatro binası, dört localı ve üzeri açık bir tiyatroydu. Araziye amfi şeklinde oturtulduğunda Amphi diye de anılıyordu. Daha sonra yapılan kapalı salon 1200 kişi

alabiliyordu. İç dekorasyonu kışlık tiyatro kadar ağır bezemeli değildi. Tepebaşı Caddesi'ndeki giriş cephesi, yapının tek gösterişli tarafıydı. Üç bölümlü klasik cephede, girişin iki tarafındaki pencerelerin üzeri yuvarlak kemerliydi. Art Nouveau tarzındaki stilize İyon başlıklı sütunlar ise çatı frizini taşıyordu. (Durudoğan, 1994, s.250)

Şekil 4-26 Tepebaşı Kışlık ve Yazlık Tiyatroları

4.2.6. Ferah Tiyatrosu

Şehzadebaşı'nda Direklerarası'ndaki üç tiyatrodan biridir. Diğer önemli tiyatrolar Hasan ve Şevki efendilerin tiyatrolarıydı ve Ferah Tiyatrosu'nun karşısında yer alıyorlardı. Şehzadebaşı Caddesi'nde no 14-16'da 1911 yılında yapılmıştır. (*Gökmen, 1991, s. 38*) Ferah Tiyatrosu'nda Osmanlı Dram Kumpanyası adı altında Mınakyan Kumpanyası o çağın romantik melodramlarını oynardı. (*Ertuğrul, 2007, s. 46*) Buradaki ilk oyun 1920 yılında oynanmıştır. (*Şehir Tiyatrosu Dergisi, Sayı 440*)

II. Meşrutiyetin yarattığı tiyatro ortamında birçok topluluk Ferah Tiyatrosu'nda oyunlar sahnelemiştir. uzun bir süre Osmanlı Dram Kumpanyası adı altında Mınakyan Kumpanyası oynamıştı. Oyunların hemen hepsi de o günlerin romantik melodramlarıydı. 1924'te Muhsin Ertuğrul'un önderliğinde Darülbeyt'ten ayrılan bir grup sanatçının kurduğu topluluk burada temsiller vermiştir. 1924'ten başlayıp Mayıs 1925'e kadar süren ve "Ferah Dönemi" olarak adlandırılan bu dönemde ilk defa öğrencilere indirimli matinele düzenlenmiş, salona eğitici pankartlar asılmış, seyircilere tiyatro konusunda bilgi veren broşürler dağıtılmıştır. (*İstanbul, 1994, s. 291*).

Ferah Tiyatrosu 1928 yılında sinema salonuna dönüştürüldü. Ferah, Şehzadebaşı'ndaki en büyük sinemaydı. Burada aynı zamanda tiyatro da oynatılırdı, konser de verilir, cambaz gösterileri de yapılırdı. Çoğu yabancı ülkelerden gelen usta ip ve trapez cambazları, çeşitli gösterileriyle salonu doldururlardı. Salonun sahneye yakın kısmının üzerine, sahneye paralel bir ağ gerilirdi. Zaman zaman sirkler de gelirdi. (*Toplumsal Tarih Dergisi, Eylül 2007*) 1941 yılında yandıktan sonra yerine Şehzade Sineması inşa edilmiştir

Şekil 4-27 Ferah Tiyatrosu

4.2.7. Şan Tiyatrosu

Şan Tiyatrosu, Elmadağ'da Surp Agop Hastanesi'nin hemen yanında ve ona ait olan bir arsa üzerinde kurulmuştur.

19'uncu yüzyıl başında bu bölge bomboştur. Ermeni cemaati buradaki 20 dönümlük arsayı satın aldı ve inşaatla başladı. 1837 yılında tamamlanan ahşap hastanenin çevresinde, ona gelir sağlamak amacıyla inşa edilmiş dört ev, dört dükkân ve bir de sebze bahçesi bulunmaktaydı. Bu bahçe 1950'li yıllara kadar boş kaldı. Daha sonra Onnik Nazar'a, sinema ve tiyatro yapmak amacıyla 1948 yılında kiralandı. Onnik Nazar da, o sıralar Amerika'dan yeni gelmiş ve sinemacılığa başlamış olan Turgut Demirağ'la bir anlaşma yaptı. Amerika'da gördüğü modern sinemaların bir benzerini yapmak için kolları sıvayan Demirağ, Yetvart Şahbaz'ın mimarlığıyla o dönemin en görkemli tiyatro-sinemasını inşa ettirdi. 1951 yılında tamamlanandı, ama çeşitli nedenlerle açılışı 1953'e

kadar uzamıştır. Yapı, hem sinema hem de tiyatro olarak kullanılmıştır. Ayrıca burada konserler de verilmekteydi.

Genişliği 22 metre, derinliği ise 16 metredir. Balkonlu yoktur ve salonu yelpaze şeklinde. 36 adet koltuklu locası vardır. Kalorifer yerine kışın ısıtan, yazın serinleten climatisation düzeneği kullanılmıştır. Tiyatro, gazetelere verdiği ilanda iç dekorasyonun New York'taki Radio City Hall'ü andırdığını söylemektedir.

Şan Tiyatrosu 1957 yılında kapanmıştır. 1978 yılında Egemen Bostancı tarafından mimar Yılmaz Sanlı'ya tiyatro baştan sona değiştirildi. Yapı, 4 Kasım 1980 tarihinden itibaren müzikhol olarak çalışmaya başladı. Gündüzleri sinema oynatılıyor, geceleri ise müzikaller sergileniyordu. Bir süre sonra salon tamamen Uluslararası Sanat Gösteri şirketi olarak kullanılmaya başlandı. Egemen Bostancı'nın ölümünden sonra Egemen Bostancı Kültür Merkezi adını aldı. 1986 yılında yanmıştır ve günümüzde yıkıntı halindedir. (Akçura, 2007)

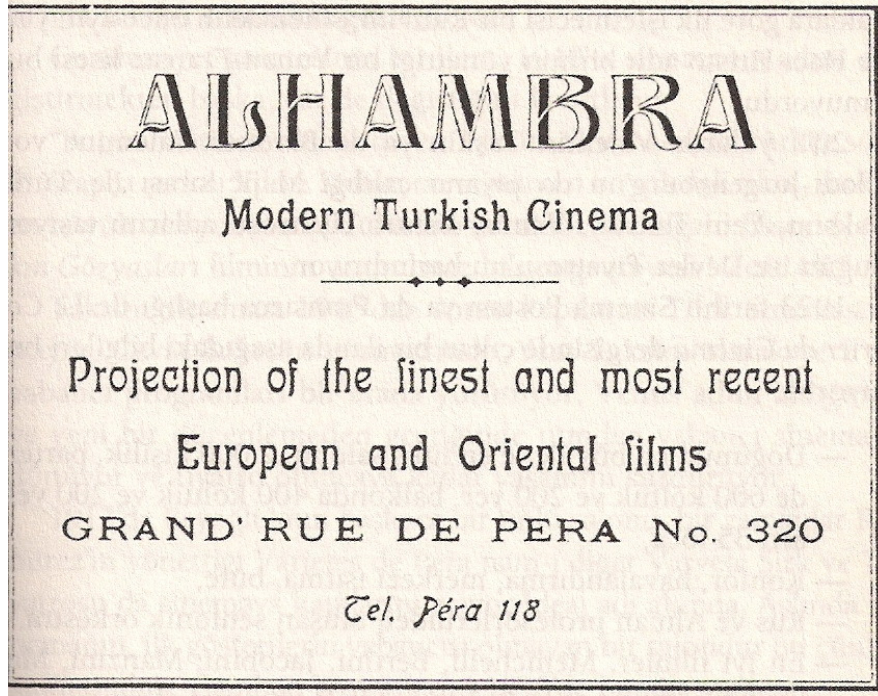
4.3. Günümüzde Ayakta Olan Ama İşlev Değiştirmiş Olan Yapılar

Bu başlık altında incelenecek olan yapıları kronolojik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

- Elhamra Tiyatrosu
- Naum Tiyatrosu
- Apollon Tiyatrosu

4.3.1. Elhamra Tiyatrosu

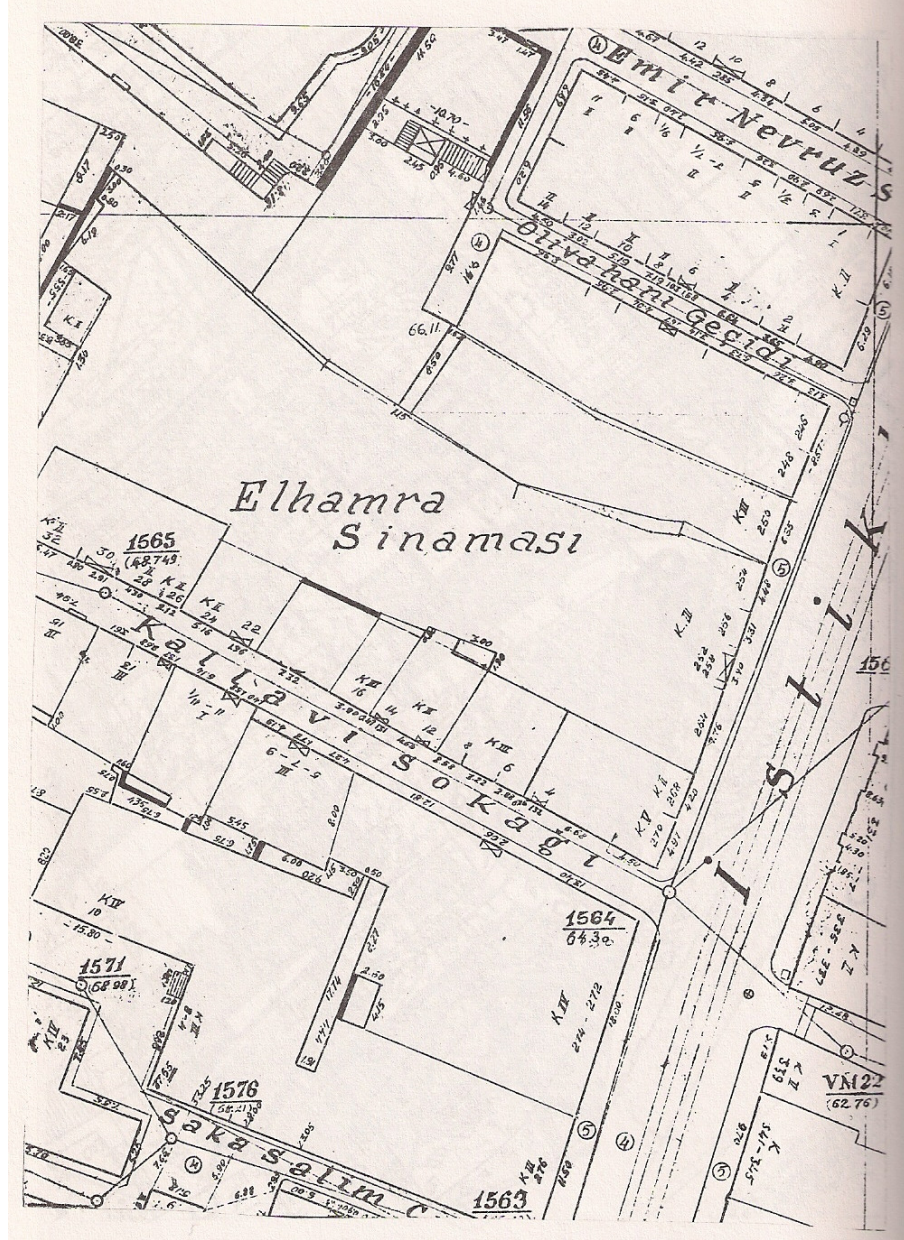
Elhamra Sineması, geçmişte İstanbul'da yer almış tarihi bir sinema salonu ve tiyatro sahneleridir. Mimar Ekrem Hakkı Ayverdi ile Kıryadisin yapıtıdır. Kayıtlarda pek rastlanmamakla birlikte, binanın Mimar Vedat Tek tarafından tasarlandığı da söylenmektedir; ancak, genelinde ve detaylarında Türk-İslam öğelerinin ağır basması dolayısıyla Vedat Tekin öncülerinden olduğu Birinci Milli Mimari akımını temsil eden binalardan sayılmaz.

Şekil 4-28 Elhamra'nın ilanı

Şekil 4-29 Elhamra'nın cephesi

Şekil 4-30 Elhamra'nın konumu

İstiklal Caddesi'nde (Grande Rue de Pera) 256-258 numarada, San Antuan kilisesinin tam karşısında bulunan ve "Fransız Tiyatrosu" adı verilen binanın, 1831'de çıkan büyük bir yangında yanarak kül olmasının ardından, binanın yerine bir İtalyan (Giustiniani) tarafından yaptırılan yeni ve görkemli bina yeniden tiyatro olarak inşa edilmiştir.

Sekizer kişilik 21 locası ve altın yıldızlarla, ön sıralardaki deri koltuklarla, kubbe şeklindeki tavanıyla süslü binadır. (*Scognomillo, 1991, s. 36*).

Tek katlı olan binanın oldukça yüksek beşik çatısının içinde salonu örten bir tonoz bulunmaktadır. Sinema salonuna giriş sahnenin arkasındaki iki kapıdan yapılmakta ve salonda koltuk sıralarının arkasında ahşap direklerle ayrılmış localar bulunmaktadır. Salonun iki yanında yer alan dar ve tek kollu merdivenlerle çıkılan balkonda eski ahşap koltukların iki yanında da yine ahşap direkler vardır. Balkonlara çıkan merdivenlerin üzerinde sivri kemerler bulunur. Özellikle sahnedeki kemerin çevresinde bulunan kalem işi bezemeler oldukça dikkat çekicidir. Salonun giriş kapılarının hemen yanındaki duvarlarda ilk yapıldığı yıllarda zeminden balkon kotuna devam ettiği söylenen mavi renkli suluboya ve yağlıboya tablolar günümüzde yoktur. (*Salman, 1994, s.155*).

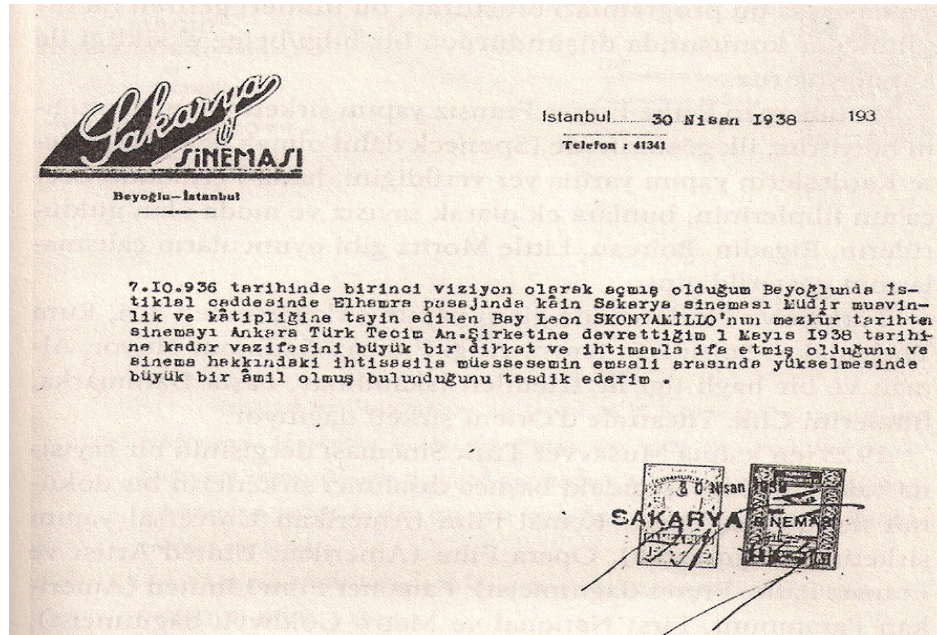
Yapıya, daha sonra Eduard Salle tarafından bir de balo salonu eklenmiştir. Yaklaşık 200 metrekare büyüklüğünde pisti olan, giriş koridoru bütünüyle camdan bir salondur. Salon bu cam giriş nedeniyle Palais de Cristal (Billursaray) ismiyle anılmaya başlanır. İş yapamaması üzerine el değiştirerek bir süre halı ve mobilya dükkanı olarak kullanılmıştır. "Arapzade Sait Bey" in binayı satın almasıyla; 1923 yılında Elhamra Sineması haline gelmiştir. (*Gökmen, 1991, s.33*). Elhamra Sineması müşterilerin rahatına önem verirdi. Bunu için "mükemmel ve rahat koltukların tedariki" sloganından hareketle salonunda 120'ye 120 cm boyundaki koltuklara yer vermiş, gösterim programını müşterilerden gelen istekler üzerine yapmış ve bir adamını Avrupa'ya göndererek bu istekler doğrultusunda filmler getirtmişti. Taksim'den Tünel'e uzanan Grande Rue de Pera'nın tek doğu esintili binası Elhamra Han'ın girişindeki sinemada, büyük bir yenilik olarak yerler kırmızı ışıklarla belirlenmişti. Film gösterimi için ortalık kararınca bu ışıklar çok işe yarıyordu. Müşteriler salona sahnenin arkasındaki iki kapıdan alınırdı. Salona girişten başlayarak zemin, sahne çukurundan geriye doğru hafifçe yükselir, kubbe şeklindeki tavanla birleşerek izleyicinin önünde uzanırdı. Arkaya doğru yükselen zemin üzerinde büyük ve deri sandalyeler geniş aralıklarla yerleştirilmişti. Daha arkada dörder kişilik localar sandalyeleri çevreliyordu, locaların hemen önünde ise birkaç sıra deri koltuk vardı. Karşıya yukarıya baktığınızda balkondan yükselen sütunların üzerine kurulu projeksiyon odasını görürdünüz. Balkonun girişindeki suluboya Binbir Gece canlandırmaları, tavandan sarkan dev

avizeler ve duvar lambalarıyla iç mekanda da Doğulu bir hava estirilmişti. (Hürriyet, 13.11.2006)

Şekil 4-31 Elhamra Sineması'nın girişi

1936 yılında yine el değiştiren yapı, "Sakarya Sineması" adını almıştır. 1944 yılında yeniden Elhamra adıyla film gösterimlerinin yapıldığı sinema salonu, iş yapamama nedeniyle tekrar tiyatro salonu haline getirilmiştir, Gülriz Sururi - Engin Cezzar Tiyatrosu ile Toto Karaca'nın yönettiği İstanbul Tiyatrosu, Elhamra'da birçok oyun sergilemiştir.

Şekil 4-32 Sakarya Sineması'nın Leone Scognamillo'ya verdiği bir belge.

1970'li yıllarda Elhamra yeniden sinema olmuştur. Tiyatroculuğun genel bir krize girmesiyle 1976'da Tual Film tarafından tekrar sinema salonu olarak işletmeye alınır. Biraz daha yıpranmış ve seyirci kalitesi düşmüştür.(Evren, 1994, s. 154)

Yapı, 15 Şubat 1999'da yine bir yangınla sarsılarak kullanılamaz hale gelmiştir. Aynı tarihte Hürriyet gazetesi yangını şöyle duyurmuştur: *"İstiklal Caddesi üzerindeki Saint Antoine Kilisesi karşısında tarihi binada bulunan Elhamra Sineması'nda, dün gece saat 23.15 sıralarında henüz belirlenemeyen bir nedenle yangın çıktı. Kısa sürede büyüyen yangın, Beyoğlu, Beşiktaş, Fatih, Kağıthane ve Bayrampaşa itfaiye ekiplerinin yoğun çabaları sonucu kontrol altına alınarak, saat 00.30'da tamamen söndürüldü. Tarihi bina yangın sırasında tamamen yanarak kullanılamaz hale geldi."* (Hürriyet, 15.02.1999).

Elhamra Sineması, Atatürk'ün de iki kez film izlemesi, Muhsin Ertuğrul'u tebrik etmesi, ilk Türk sesli film yapımı olan İstanbul Sokaklarında'nın oynatılması, özgün biçimini koruyan en eski İstanbul Tiyatrosu olma gibi özelliklere sahiptir. (Evren, 1994, s. 154).

Şekil 4-33 Atatürk Elhamra'da film izlerken (1930)

Yerine inşa edilen bina, gece kulübü olarak kullanıma açılmıştır. Eski Elhamra Sineması'nın yerine kurulan gece kulübü 1200-1500 kişiliktir. Sinemanın balkonu restoran, salonu bar olarak tasarlanmıştır. Girişte bir de kafe vardır. Kulüp işletmecileri 1999'daki yangında yanan ve yıkılan kısımların mümkün olduğunca orijinal haline sadık kalarak yeniden inşa edildiğini söylemektedir.

Şekil 4-34 Elhamra'nın cephesi

6 inci Sene No. 31

Mevsim 1931-1932

Telefon Beyoğlu 118

ELHAMRA

SİNEMASI

6 Nisan 1932 Çarşamba akşamından itibaren

1 - PARAMOUNT Gazetesi

2 - **Kongre Eğleniyor**

Lilian Harvey - Willy Fritsch

A partir de Mercredi Soir 6 Avril 1932

1 - *PARAMOUNT Journal*

2 - **Le Congrès s'Amuse**

Lilian Harvey - Willy Fritsch

MELEK ve ELHAMRA Sinemaların sesli makina tesisati. Dünya-
nın en meşhur ve en mükemmel fabrikası olan WESTERN
ELEKTRİK şirketi tarafından yapılmıştır

Les projection des films sonores et parlants aux Cines MELEK
et ALHAMBRA se font sur les appareils WESTERN ELECTRIC
les plus parfaites est les meilleurs qui soient au monde

Seanslar Les Seances 14. 30 - 16. 30 - 18. 30 - ve 21. 45

Cuma ve Bayram günleri
Les Vendredi a partir de

13 ten itibaren
heures

"His Master's Voice"

Şekil 4-35 Elhamra Sineması'nın programı

بوسنه نك اك بوبوك فيلى

«متر و پوليس» ده بر من

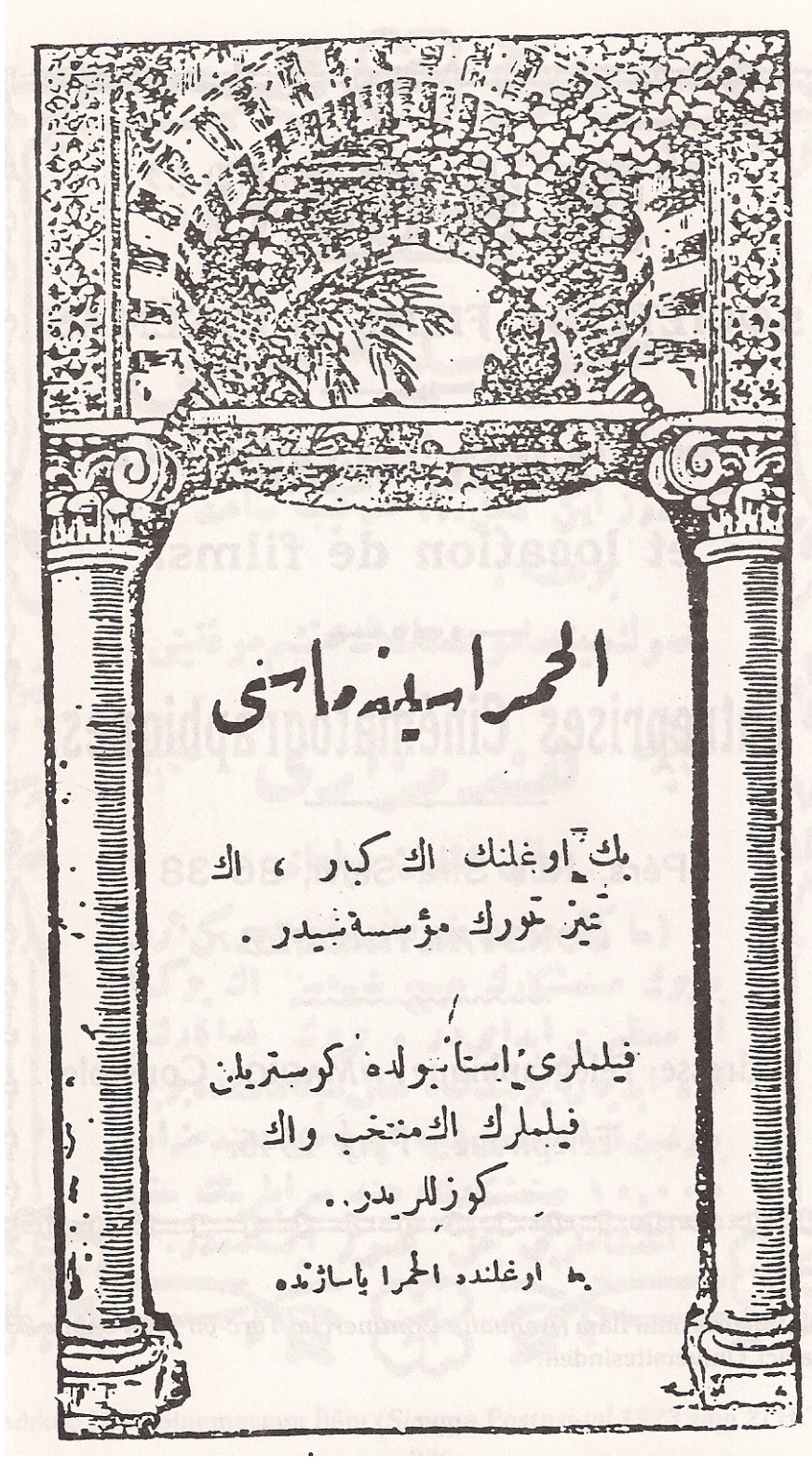
آمبرقالبلك «بن دور» يته نظيره اولاق اوزره
آلمانلرك احضار ابتكارى نيه لوفك ره ژيسورى
(فريش لانغ) ك شاه اثرى

ياقينده

الحمره سينما هاستنده

كوروله جكدور

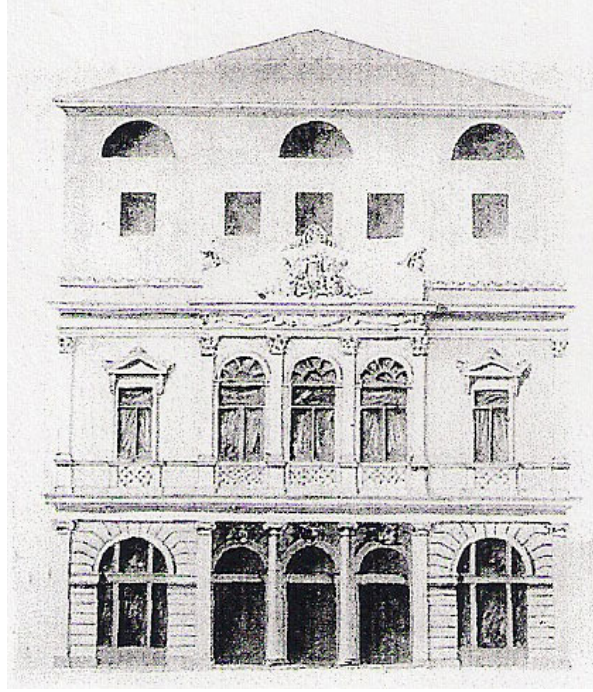
Şekil 4-36 Elhamra Sineması'nın ilanı (Resimli ay-yıl 1927 sayı 45)

Şekil 4-37 Elhamra Sineması'nın ilanı (Resimli ay-yıl 1924 sayı 2)

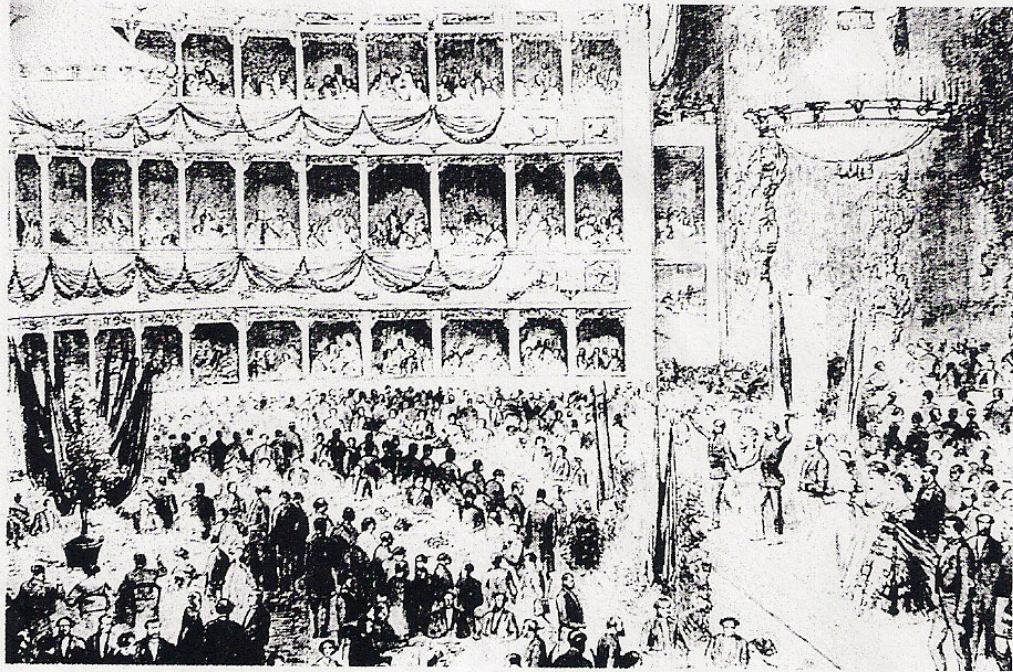
4.3.2. Naum Tiyatrosu

Beyoğlu'nda, 1844-1870 yılları arasında kullanılan, adını işletmecisi olan Mihail Naum'dan alan tiyatrodur. Tütüncüoğlu Hoca Mihail Naum Efendi, İstanbul'a yerleşmiş Suriyeli katolik bir aileye mensuptu. 1831 Beyoğlu yangınından sonra yanan evin bulunduğu, bugünkü Galatasaray Lisesi'nin karşı sırasındaki arazisini, değerlendirmek için önce ip cambazlarına kiraya verdi. Çeşitli gösterilerinin yapıldığı bu yeri Tanzimat'tan sonra İstanbul'a gelmiş olan Bosco isminde bir İtalyan tutarak 1840 senesinde burada ahşap bir tiyatro binası yaptırdı. Bosco, bu binada kendi mesleği olan hokkabazlık, sihirbazlık, vs.den başka Avrupa'dan gelmiş truplara, daha ziyade pandomimler, vodviller olmak üzere temsiller verdiriyordu. 1841-1842 mevsiminde bu sahnede İtalyan sanatkarlar tarafından operalar da oynanmıştır. 1844 yılından itibaren Naum, tiyatroyu ele almış ve yeni başan yaptırırcasına tamir ettirerek orada devamlı olarak opera temsilleri vermeye başlamıştır. Gerek Bosco zamanında, gerekse Naum zamanında tiyatro oynayanlar İtalyan sanatkarlardır. Zaten Naum Tiyatrosu'nun bir adı da İtalyan Tiyatrosu'dur, temsiller de İtalyanca'dır. (And, 1994, s. 52).

Şekil 4-38 Fossati'nin çizgileriyle Naum Tiyatrosu (Cengiz Can arşivi)

Yapı, İstiklal Caddesi ile Sahne Sokağı'nın bulunduğu köşede yer alıyordu. Tanzimat döneminde, Sultan Abdülhamit ve Sultan Abdülaziz tiyatro seyretmek için buraya gelirlerdi. Naum Tiyatrosu'nda sahnelenen İtalyan operaları nedeniyle İstanbul ve Avrupa'nın sayılı kültür merkezleri arasına girmişti. Ahşaptan olan yapı bir yangın yaşadı. Ardından 1846'da tekrar inşa edildi. 1849 yılında bu sefer Théâtre Italien Naum adını aldı fakat 1870 yılındaki büyük Beyoğlu yangınında bir kere daha yanarak yıkıldı. (And, 1994, s. 52). 1876 yılında "Galata Bankerleri" sanıyla tanınan ve gerektiğinde saraya bile borç verecek kadar güçlü mali yapısı bulunan Rum bankerlerden biri olan Hristaki Zografos Efendi, yanan Naum Tiyatrosu'nun yerini satın aldı. Rum mimar Cleanthy Zanno'ya projelerini çizdirerek bu arsa üzerine, yeni bir tip çarşı ve apartman olacak bir bina yaptırdı. 1876 yılında yapımı biten binanın altında o sıralar Pera'da moda olan Paris tarzında düzenlenmiş 24 dükkan ve üstünde 18 lüks daire bulunuyordu. Dükkanların oluşturduğu Pasaja "Hristaki Pasajı", binaya ise "Cite de Pera" adı verildi.

Şekil 4-39 Naum Tiyatrosu içinden bir görünüm (Ahmet Kuzik arşivi)

Türkiye 'de özel sahnelerde tiyatro ve operalar, Tanzimat'ı takip eden yıllarda oynanmaya başlamıştır, fakat düzgün bir şekilde opera temsillerinin verilmesi Naum'un

İtalyan Tiyatro'su ile mümkün olabilmektedir. 1855 yılının Mayıs ayında Naum Tiyatrosu'nda, doğrudan doğruya bu sahnede oynanmak üzere yazılmış, Silistre Muhasarası adı altında bir opera oynanmıştır. Libretto İtalyanca'dır; yazarının adı gazetede V.G. olarak belirtilmiştir. Müzik, Giacomo Panizza adında bir İtalyan'ındır. Bu operada, Musa Paşa, Silistre muhasarasına katılan Albay Grack'ın kızı, bir imam, subaylar, askerler ve kadınlar vardır. Silistre muhasarasından tam bir yıl geçmiş, Kırım Harbi de bütün şiddeti ile devam etmekte olduğu için, sahnede bayraklar, askerler göründükçe alkışlar yükselir, ancak eserin hiçbir kıymeti olmadığı da açıktır. Journal de Constantinople, eserle alay etmiştir. Zaten bir daha da sahneye konmamıştır.

Bu sahnede operalardan başka, muntazam tiyatro temsilleri de verilmekte idi. Başka bir İtalya trupu, haftanın belli günlerinde, Alexandre Dumas, Goldoni gibi yazarların yanında modern dramaturgların o tarihlerde Avrupa'da sahneye konan eserlerini de gene İtalyanca olarak olarak oynuyordu. 1858 yılının Mayıs ayında ise, Hekimoğlu Serap adında bir muallimin İtalyanca'dan tercüme ettiği Kötü Kişi ve Hipokrat adlı komedi, tamamen Türk aktörler tarafından ve Türkçe olarak oynanmıştır. Haberi veren gazete, Avrupa usulü bir tiyatrodaki böyle bir denemenin ilk olarak yapıldığını söylemektedir. (*Journal de constantipole, 22 Mayıs 1858, No.910*)

Yapının içi tamamen ahşaptır. İstiklal Caddesi'ne dik konumda dikdörtgen geniş bir tabana oturan yapının planı üç ana bölümden oluşmaktadır: Cadde üzerinde kolonadlı bir giriş hacminden ulaşılan kare planlı bir fuaye, at nalı biçiminde planlanmış ve üç loca katı ile sınırlanmış geniş bir parter ile geniş bir sahne. Giriş bölümü iki kat, parter ve sahne bölümü ise dört kat yüksekliğindedir.

İki katlı giriş cephesi aksiyal ve simetrik bir anlayışla düzenlenmiş, her iki katta orta aksta yuvarlak kemerli üçlü açıklıklara yer verilmiş, bu düzenleme akroterli ve armalı bir alınlıkla tamamlanmıştır. Zeminde, iki yandakiler pilastr şeklinde olmak üzere iyonik başlıklı dört kolona taşınan bir giriş galerisi ve iki yanında yine yuvarlak kemerli geniş açıklıklı girişler yer alır. Birinci kat cephe tasarımında her iki yanda söveli ve alınlıklı birer dikdörtgen pencere ve prizmatik tabanlara oturan korint başlıklı pilastr kullanılmıştır. Birinci kat döşeme seviyesinde ve saçak hizasında dekoratif taşkın

silmeler yer alır. Geride yükselen ikinci ve üçüncü kat cepheleri alt katların doluluk-boşluk ritmini tekrar eden sade ve nötr bir düzenlemedir. (Can, 1994, s. 52-52).

4.3.3. Apollon Tiyatrosu

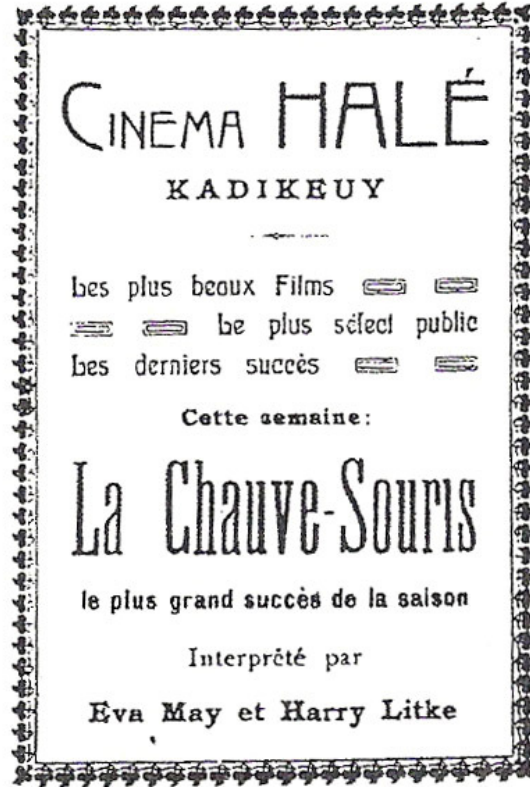
Kadıköy'ün en eski tiyatro ve sinema salonudur. Bugünkü Reks Sineması'nın bulunduğu yerdeydi. Bina Kadıköy Rum Ortodoks Kilisesi Vakfı'na aitti. Sakızgülü Caddesi no. 20-22'de bulunuyordu.

Şekil 4-40 Rexx Sineması'nın günümüzdeki hali

Dışı kargir, içi ahşap olarak klasik tiyatro biçiminde inşa edilen binanın tek özelliği üç kat localara sahip olmasıydı. 1908'den sonra çoğunlukla tiyatro binası olarak kullanıldı. Milli Osmanlı Tiyatrosu Kirli Çamaşırlar, 1913'te de Milli Osmanlı Operet Kumpanyası Leblebici Horhor Ağa başta olmak üzere bir dizi oyunu bu binada sergiledi. 1915'te salonda sinema filmleri de gösterilmeye başlandı. Darülbedayi 1916'dan itibaren haftada bir kez burada temsiller verdi. Apollon Sinema-Tiyatrosu tiyatro tarihimizde yer alan

önemli bir olaya da tanıklık etti. ilk Türk kadın oyuncu Afife Jale ilk kez “Tatlı Sır” oyunuyla burada sahneye çıktı ama ardından bir dizi olaya neden oldu. (Evren, 1994, s.284)

Şekil 4-41 Apollon Sineması’nın Hale adını aldıktan sonraki bir ilanı

Rus Yahudisi Siroçkin tarafından işletilen Apollon Tiyatro-Sineması Şark adıyla da anıldı. 1922’de adını değiştirerek Hale Sineması oldu. Önce Süreyya Paşa (İlmen), sonra Sami İpekçi, Vasil Anas, son olarak da Anastas Anas ile Yordan Anas tarafından işletilen sinema binası 1960’ta büyük ölçüde yıkıldı, yerine 1961’de bir kez daha, hem adını hem de mimarisini değiştirerek bugünkü Reks Sineması’na dönüştürüldü.

4.4. Sadece Adına Ulaşılabilen Yapılar

Bu başlık altındaki yapılarla ilgili detaylı bilgiye ulaşılamamıştır. Sadece var oldukları bilinmektedir. Yapıları alfabetik sıraya göre şu şekilde sıralayabiliriz:

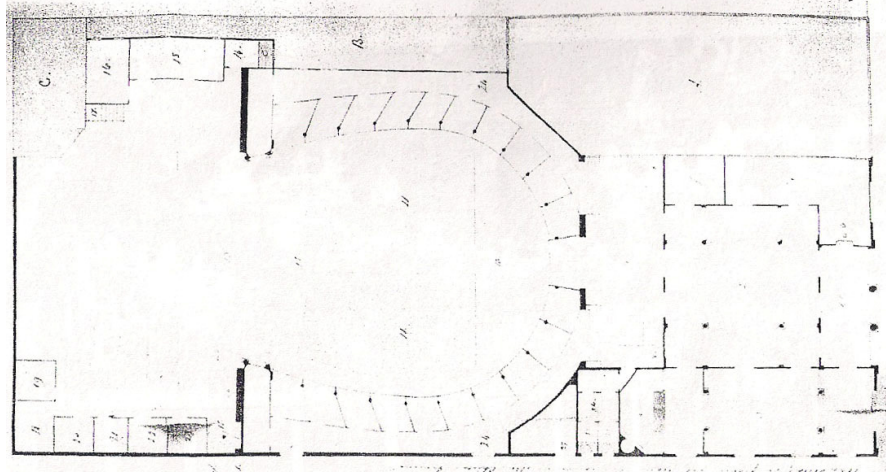
- Abraham Paşa Korusu Tiyatrosu (Beykoz)
- Anadolu Tiyatrosu
- Arena Tiyatrosu (Sıraselviler)
- Aziziye Tiyatrosu (Üsküdar)
- Bebek Bahçesi (Bebek)
- Erenköy Tiyatrosu (Erenköy)
- Fevziye Tiyatrosu (Şehzadebaşı)
- Göksu Tiyatrosu (Anadoluhisarı)
- Gülistan Tiyatrosu (Beyoğlu)
- Hasan ve Şevki Efendilerin Tiyatroları (Şehzadebaşı)
- İnşirah Tiyatrosu (Üsküdar)
- Kuşdili Hilal Tiyatrosu (Kadıköy)
- Küçük Opera (Aksaray)
- Lale Tiyatrosu (Beyoğlu)
- Leşki Tiyatrosu (Beşiktaş)
- Mısıroğlu Tiyatrosu (Kadıköy)
- Osmanağa Tiyatrosu (Şehzadebaşı)
- Pangaltı Tiyatrosu
- Paresiraç Tiyatrosu (Ortaköy)
- Rumeli Tiyatrosu
- Sahne-i Heves Tiyatrosu (Şehzadebaşı)
- Şark Tiyatrosu (Şehzadebaşı)
- Şehbal Tiyatrosu (Kadıköy)
- Şems-i Hürriyet Tiyatrosu (Galata)
- Taksim Bahçesi (Taksim)
- Tekke Tiyatrosu (Tünel)
- Trocadero Tiyatrosu (Beyoğlu)
- Yeni Komedi Tiyatrosu
- Yeni Tiyatro (Üsküdar)
- Zamboğlu Tiyatrosu (Kadıköy)

5. KATALOG

Bu başlık altında, tez kapsamında incelenmiş olan tiyatro yapılarının, özet halinde bilgilerinin yer aldığı bir katalog çalışması yer almıştır. Yapıların erişilebilmişse plan krokileri, plan özellikleri, yapım sistemi, üslubu, yapım yılı, mimarı, konumu, kişi sayısı, tarih boyunca yapılmış değişiklikler ve günümüzde ayakta veya yıkılmış olduğu ana başlıkları altında yapılan bir çalışmadır. Katalog çalışmasının içerdiği yapılar kronolojik olarak sıralanmıştır.

YAPININ ADI : NAUM TİYATROSU

KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Planı 3 ana bölümden oluşur; cadde üzerinde kolonadlı bir giriş hacminden ulaşılan kare bir fuaye, at nalı biçiminde 3 katlı localardan oluşan parter ve sahne. Giriş bölümü 2 kat, parter ve sahne bölümü 4 kat yüksekliğindedir. Taşıyıcıları ahşaptır. İki katlı giriş cephesi aksiyal ve simetrik bir anlayışla düzenlenmiş, her iki katta orta aksta yuvarlak kemerli üçlü açıklıklara yer verilmiştir. Giriş galerisi iyonik başlıklı dört kolonla taşınmaktadır. Birinci kat cephesinde her iki yanda söveli ve alınlıklı dikdörtgen pencereler ve prizmatik tabanlara oturan Korint başlıklı plasterlar kullanılmıştır. Geride yükselen ikinci ve üçüncü kat sade bir düzenlemedir.

YAPIM YILI : 1840

MİMARİ : İtalyan mimarlar Gaspare Fossati ve Giuseppe Fossati

KONUMU : İstiklal Caddesi üzerinde günümüzde Çiçek Pasajı'nın bulunduğu yerde.

KİŞİ SAYISI : 1500

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

1847 yılında yanınca kagir olarak yeniden yapıldı. 1853 yılında çıkan bir yangında hasar görmüştür, James Smith tarafından yenilenmiştir. 1870 yılında ise tekrardan yanmıştır. Yerine Hristaki Pasajı yaptırılmıştır. 1920 yılında Çiçek Pasajı ismini almıştır.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

Günümüzde yerinde Çiçek pasajı vardır.

EK BİLGİ :

Güllü Agop kurdu. İlk Türkçe operalar burada sunuldu.

YAPININ ADI : CONCORDIA TİYATROSU

KROKİSİ :

Yapıyla ilgili herhangi bir krokiye erişilememiştir.

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Cadde üzerinde bulunan kısmı kışlık tiyatro olarak kullanılıyordu. Arkada ise yazlık tiyatro kısmı vardı.

YAPIM YILI : 1840'lı yıllar

MİMARİ : Bilinmiyor

KONUMU : Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi üzerinde

KİŞİ SAYISI : Bilinmiyor

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

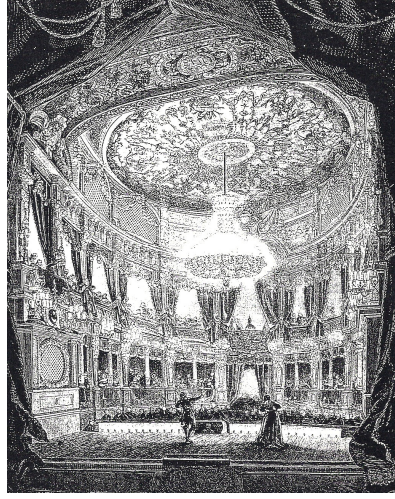
1847 yılında yanmış, 1848 yılında yenilenmiştir. 1870 yılında ise tekrardan yanmıştır. Yerine Hristaki Pasajı yaptırılmıştır. 1920 yılında Çiçek Pasajı ismini almıştır.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

Günümüzde yerinde Saint Antoine Kilisesi vardır.

EK BİLGİ :

YAPININ ADI : DOLMABAĞÇE SARAY TİYATROSU
KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

2,5m yüksekliğinde kademeli avlu duvarı, 3 farklı yerden girişi vardır. Daire planlı parter ve üç loca katından oluşan büyük bir salondan meydana geliyordu. Salonun dört tarafında 12 pencere ve geniş tarafının ortasında 2 büyük kapı vardı. Üst kattaki sultana ait daireden sultan locasına geçiliyordu. Locanın arkasında hareme çıkan döner merdivenler vardı. Cephesi neoklasik üsluptaydı. Zemin katta yuvarlak kemerli, üst katta basık kemerli pencereler vardı. Doğramalar giyotin tipindeydi. Çatısı kırma ve metal kaplamaydı. Çatı bitiminde yükselen parapet duvarı üçgen alınlıklara saplanarak son buluyordu. Salon altın, kadife, mermer ve bezemelerle süslüydu. Sultan locası korent başlıklı kolonlar üzerindeki yüksek bir kemer içerisindeydi. Duvarlar 2,5 m'ye kadar ahşap lambri, üstü ise kabartma ve yaldızlı deriyle kaplanmıştı.

YAPIM YILI : 1859

MİMARİ : Abdülmecit Avrupalı mimar ve sanatçılara yaptırmıştır.

KONUMU : Pervititch'in 1926 tarihli haritasında Dolmabahçe Camisi karşısında olduğu görülmektedir.

KİŞİ SAYISI : 30'u aşkın loca, toplamda 300 kişi

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

Abdülaziz zamanında yanmıştır. Yangından sonra yerine ahırlar yapılmıştır. Bir dönem tütün deposu olarak kullanılmıştır. 1937'de Dolmabahçe Meydanı'nın düzenlenmesi sırasında yıkılmıştır.

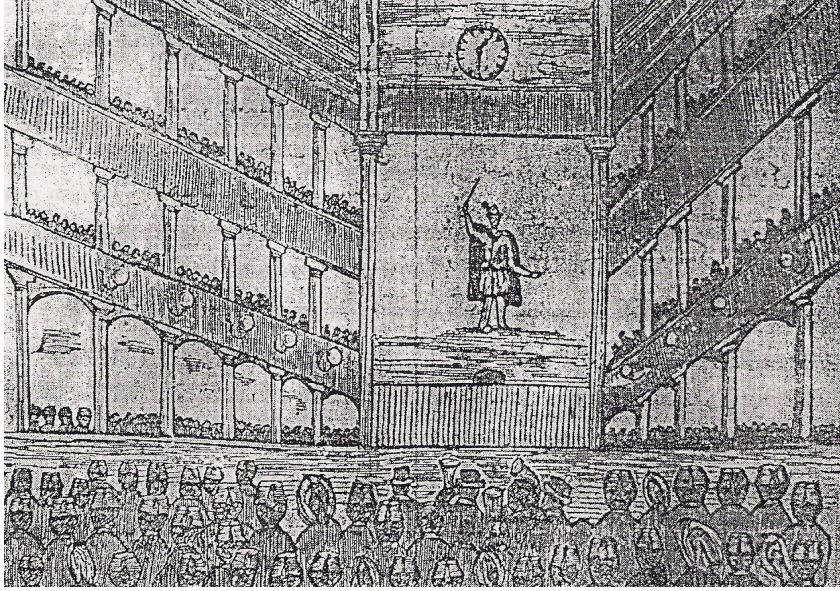
GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

Günümüzde yerinde İnönü Stadı vardır.

EK BİLGİ :

YAPININ ADI : GEDİKPAŞA (AZAK) TİYATROSU

KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Bina ahşaptır. 3 katlıdır ve bu katlarda locaları vardır. Salon at nalı şeklindedir. Sahne büyük, dikdörtgen şeklinde ve yüksektir. Karşısında padişaha ayrılmış locası vardır. Tiyatroya tuğla örme direkleri olan bir kapıdan girilmekte, solunda bir gazino bulunmaktaydı. Tiyatronun mermer sütunlu kapıları ve merdiveni vardı.

YAPIM YILI : 1859

MİMARİ : Abdülmecid'in ceb katibi Ömer Bey

KONUMU : Gedikpaşa'da Tatlıkuyu Sokağı'nda

KİŞİ SAYISI : Bilinmiyor.

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

İlk yapıldığında İstanbul Tiyatrosu adı verilmiştir. 1867'de Güllü Agop burayı onardı. 1880 yılında Güllü Agop'un imtiyazının sona erip saray hizmetine girmesiyle boşaltılmıştır.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

1884 yılında "Çerkez Özdenleri" adlı oyunun azınlıkları kışkırtacağı düşünülererek saray emriyle yıktırılmıştır. Yerine 1931 yılında Azak Sineması yaptırılmıştır. Bugün yerinde bir iş hanı vardır.

EK BİLGİ :

Tiyatronun anısına bulunduğu sokağın açıldığı caddeye Tiyatro Caddesi adı verilmiştir.

YAPININ ADI : TEPEBAŞI KIŞLIK TİYATROSU

KROKİSİ :

Yapıyla ilgili herhangi bir krokiye erişilememiştir.

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Tiyatronun salonu at nalı planlıdır. İkinci kat localarının üzerinde balkon bulunuyordu. Her katı Korint başlıklı, demir sütunlar taşıyordu. Loca parapetleri ile tavan, barok üslupta ve çok yoğun bezemeliydi. Salona giriş arkadan, sahnenin tam karşısındandı. İki kat boyunca yükselen sahnenin kenarlarında barok üslupta üç sıra bezeme dönmekteydi. Binanın dış cephesi sadeydi. Taşıyıcı sistemin dışarıya yansıması olarak içteki ahşap kolonlar dış cephede pilastrlarla, pencere kenarlarında da sövelerle vurgulanmıştı. 1891’de yapıya, üzeri teras çatılı kagir bir ek yapıldı.

YAPIM YILI : İlk gösterim 1880

MİMARİ : Hovsep Aznavur

KONUMU : Meşrutiyet Caddesi üzerinde.

KİŞİ SAYISI : Parterinde 256 kişi, alt ve üst localar 182 kişilik.

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

I. Dünya Savaşı sırasında tümüyle Darülbeydi’ye geçti ve “Şehir Tiyatroları Dram Kısmı” olarak anılmaya başlandı. 07.01.1970 yılında yapılan bir törenle terk edilmiştir. 1972’de yanmıştır.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

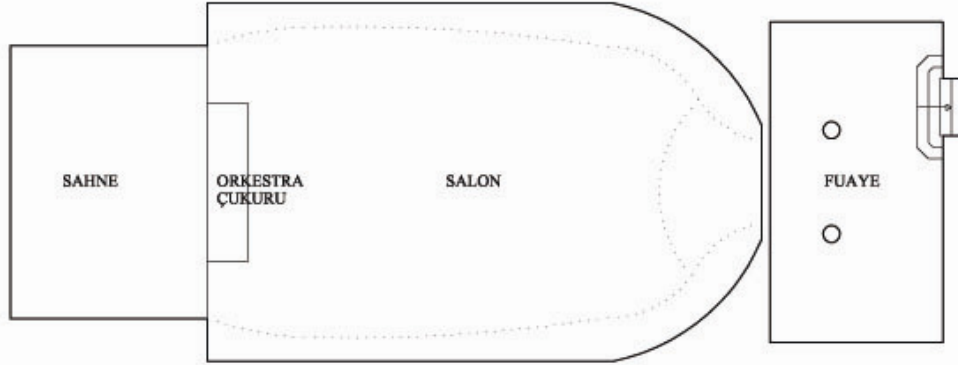
Günümüzde yerinde TRT binası vardır. (eski TÜYAP)

EK BİLGİ :

Önce Barborini buraya bir proje çizmiştir fakat uygulanmamıştır.

YAPININ ADI : SES TİYATROSU

KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Yapının özgün hali ahşaptır. Girişi Halep Pasajı'nın içindendir. 1899'da bazı değişiklikler yapılmıştır. Tavan yükseltilmiş ve pencereler açılmıştır. 1904'te geçirdiği yangın sonucu hasar görmüştür ve yerine bugünkü bina yapılmıştır.

Sahne boyutu 9.60x6.90 metredir. Parter ise 19.40 metre uzunluğundadır. Salonun toplam yüksekliği 7.55 metredir. Fuayenin iki tarafından localara ve balkonlara çıkış verilmiştir. Günümüzde ışık odasının olduğu yerde eskiden padişah locası bulunmaktaydı.

YAPIM YILI : 1885 (Cirque de Pera)
1904 (Bugünkü yapı)

MİMARİ : Campanaki

KONUMU : İstiklal Caddesi'nde Halep Pasajı'nın içinde.

KİŞİ SAYISI : Parterde 500 koltuk, 17 tane loca.

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

1885'de Pera Sirki, 1906'da Varyete Tiyatrosu, Cumhuriyet döneminde Fransız Tiyatrosu, 1934'te Darülbeyti Operet ve Komedi Sahnesi, 1942'de Ses Tiyatrosu, 1962'de Dormen Tiyatrosu, 1972'de Ses Sineması isimlerini almıştır. Yazları ise sinema olarak kullanılmıştır.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

1980'de Ferhan Şensoy tarafından restore edilerek Ortaoyuncular Tiyatrosu'na çevrilmiştir. Günümüzde hala işlevini sürdürmektedir.

EK BİLGİ :

İstanbul'da Osmanlı'dan kalan tek tiyatrodur.

YAPININ ADI : TEPEBAŞI YAZLIK TİYATROSU

KROKİSİ :

Yapıyla ilgili herhangi bir krokiye erişilememiştir.

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Dört localı ve üzeri açık bir tiyatroydu. Üzeri kapatılıp yenilenen binada, kışlık tiyatrodaki gibi ağır bezeme yoktur. Giriş cephesi binanın tek gösterişli yanıdır. Üç bölümlü klasik cephede, girişin iki tarafındaki pencerelerin üzeri yuvarlak kemerliydi. Art Nouveau tarzındaki stylize iyon başlıklı sütunlar ise çatı frizini taşıyordu.

YAPIM YILI : 1889

MİMARİ : Claudius adlı bir opera empozaryosu tarafından yaptırıldı. 1905'te Campanaki yeniledi.

KONUMU : Meşrutiyet Caddesi üzerinde.

KİŞİ SAYISI : 1200 kişilik

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

1890'da yanmıştır ama tekrardan onarılmıştır. 1905'te mimar Campanaki tarafından tümüyle değiştirilerek ahşaptan kapalı bir salon haline getirildi. 1908'de Cine Theatre Pathe adını alarak sinema hizmeti Verdi. 1919-1923 yılları arasında yeniden tiyatro, 1924'te Asri Sineması, 1941'de Ses Sineması oldu. 1956'da Adnan Menderes tarafından yıkıldı.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

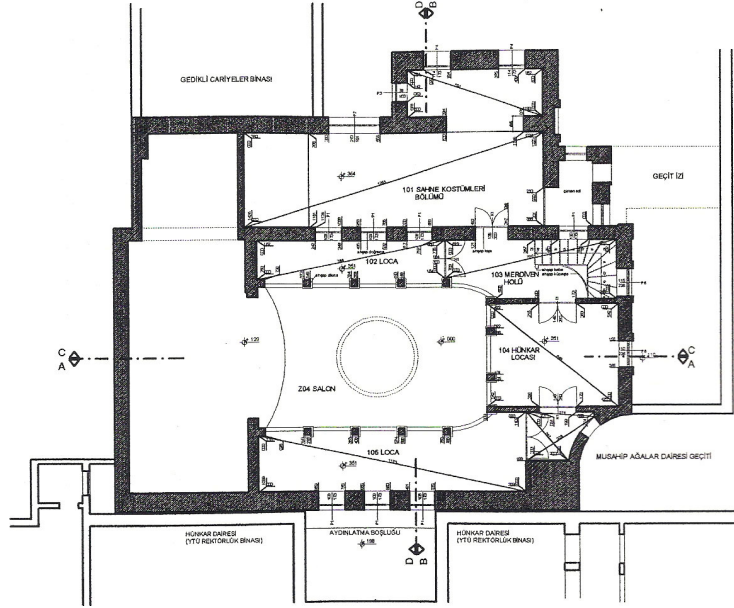
Günümüzde yerinde TRT binası vardır. (eski TÜYAP)

EK BİLGİ :

Bahçenin İngiltere Elçiliği binası tarafındaki yamaç arazisine amfi şeklinde oturtulduğundan Amphi diye de anılırdı.

YAPININ ADI : YILDIZ SARAY TİYATROSU

KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

D'Aronco'nun projesi binanın yapımında ana fikir olarak kullanılmıştır. Sahnesi geniş, salonu altın yaldız işlemeli, kırmızı ve dardır. Padişahın locası sahnenin tam karşısında konuklar ise onun arkasında yer alır. Sade bir planı vardır. Küçük bir holden sonra 11x10,5m boyutlarındaki salona açılır. Sahne 4,6m derinliğindedir. Dış duvarlar kagirdir. Galeri 12 ahşap kolonla taşınır. Cepheleri sadedir. Kıрма çatının malzemesi Marsilya kiremitidir. Cephede kullanılan kat silmeleri ve pencere söveleri yerinde döküm olarak yapılmıştır.

YAPIM YILI : 1889

MİMARİ : II. Abdülhamit tarafından Vasilaki kalfanın oğlu Yanko'ya yaptırılmıştır.

KONUMU : Yıldız Sarayı bahçesinin kuzeyinde İkinci Avlu'da yer alır.

KİŞİ SAYISI : 150 kişilik.

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

1987'de onarılarak tekrardan kullanıma açılmıştır. Günümüzde tiyatro müzesi olarak kullanılmaktadır.

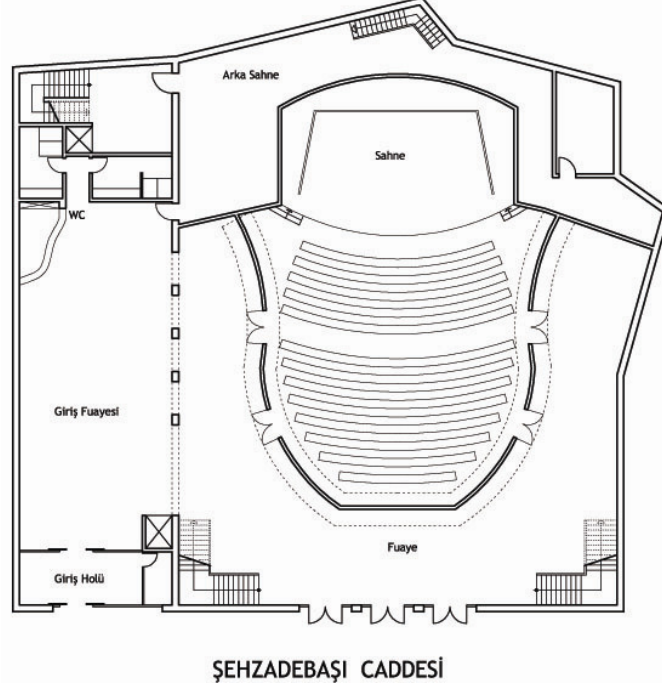
GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

Günümüze ulaşmış tek saray tiyatrosudur.

EK BİLGİ :

YAPININ ADI : FERAH TİYATROSU

KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Şehzadebaşında bulunan üç önemli tiyatro yapısından biridir. Salon U şeklindedir. Yapıya Şehzadebaşı Caddesi'nden girilir. 3 kat yüksekliğindedir.

YAPIM YILI : 1911

MİMARİ : Bilinmiyor.

KONUMU : Şehzadebaşı'nda no 14-16

KİŞİ SAYISI : Bilinmiyor.

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

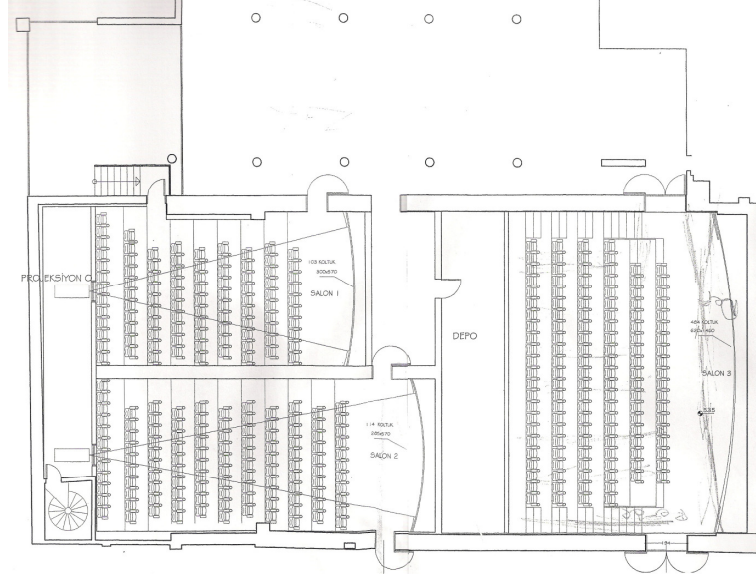
1928'de sinema salonuna dönüştürüldü ama zaman zaman tiyatro topluluklarının temsilleri için de kullanıldı. 1941'de yandıktan sonar yerine Şehzade Sineması inşa edildi.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

EK BİLGİ :

YAPININ ADI : APOLLON TİYATROSU

KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Kadıköy'ün en eski tiyatro ve sinema salonudur. Dışı kargir, içi ahşap olarak klasik tiyatro biçiminde inşa edilen binanın tek özelliği üç kat localara sahip olmasıydı.

YAPIM YILI :

MİMARİ :

KONUMU : Sakızgülü Caddesi no. 20-22

KİŞİ SAYISI :

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

1908'den sonra çoğunlukla tiyatro binası olarak kullanıldı. 1915'te salonda sinema filmleri de gösterilmeye başlandı. 1922'de adını değiştirerek Hale Sineması oldu. 1960'ta büyük ölçüde yıkıldı, 1961'de bir kez daha, hem adını hem de mimarisini değiştirerek bugünkü Reks Sineması'na dönüştürüldü.

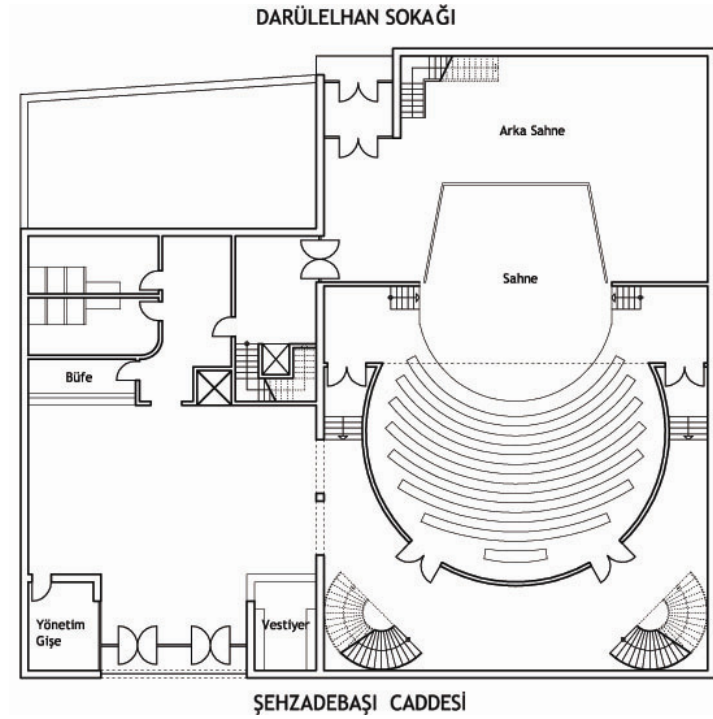
GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

Günümüzde yerinde Reks Sineması vardır.

EK BİLGİ :

Afife Jale'nin ilk defa sahneye çıktığı tiyatrodur.

YAPININ ADI : MİLLET (TURAN) TİYATROSU
KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Yapının fuayesine ve vestiyer bölümüne Şehzadebaşı Caddesi'ne girilmektedir. Salonun girişi ise girince sağda kalmaktadır. Yuvarlak oturma düzenine sahiptir. Sahne arkasına Darüelhan Sokağı'ndaki kapıdan girilmektedir. Üst katta fuayesi ve kulisleri vardır.

YAPIM YILI :

MİMARİ :

KONUMU : Direklerarası'nda Şehzadebaşı Caddesi'ndedir.

KİŞİ SAYISI :

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

Nejat Uygur Tiyatrosu'na uzun süre evsahipliği yapmıştır. 1935'te adı Turan Tiyatrosu olarak değiştirilmiştir.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

Günümüze ulaşmıştır.

EK BİLGİ :

YAPININ ADI : ELHAMRA TİYATROSU

KROKİSİ :

Yapıyla ilgili herhangi bir krokiye erişilememiştir.

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Tavanı kubbe şeklindedir. Giriş sahne arkasındaki iki kapıdan yapılmaktaydı. Zemin sahne çukurundan geriye doğru yükseliyordu. Oryantalistik özellik taşıyan bir yapıdır. Mukarnaslı konsollar, sivri kemerler, geometrik düzenlemeli balkon korkulukları, üst katlardan birinde çıkıntılı saçaklı revak düzeni, ufak kabaralar, kavsaralı mihrabiyeleri andıran cephe nişleri vardır. İslam – Türk öğeleri ağır basan eklektik bir binadır. Altın yıldızlar ve ön sıradaki deri koltuklarıyla süslü bir yapıdır.

YAPIM YILI : 1923

MİMARİ : Kimi kaynağa göre Kyriakidis, kimine göre ise Vedat Tek.

KONUMU : İstiklal Caddesi 320 numara.

KİŞİ SAYISI : 8er kişilik 26 locası vardı.

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

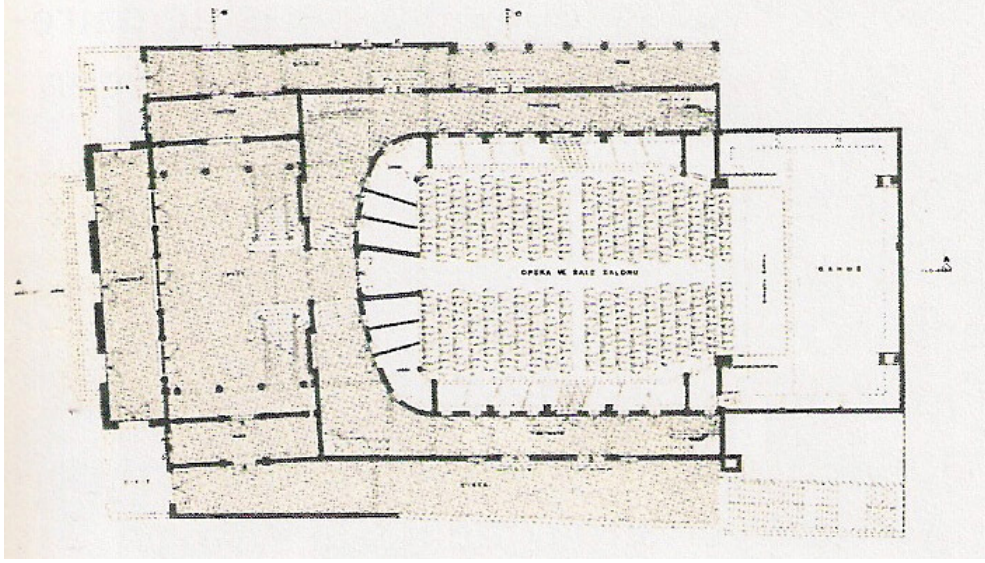
Bir süre halı ve mobilya mağazası olarak kullanıldı. 1923’de Elhamra Sineması, 1936’da Sakarya Sineması, 1944’de yeniden Elhamra Sineması oldu. Daha sonra Gülriz Sururi - Engin Cezzar Tiyatrosu ve İstanbul Tiyatrosu, 1976’da tekrar sinema oldu.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

1831’de yandı. 1920’lerde Ekrem Hakkı Ayverdi’nin çabalarıyla onarıldı. 1999’da tekrar yangın geçirdi. Günümüzde bir gece klübü olarak kullanılıyor.

EK BİLGİ :

YAPININ ADI : SÜREYYA PAŞA OPERA VE KONSER BİNASI
KROKİSİ :

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Giriş kısmı Paris'in Champs-Elysee, iç kısmı ise klasik Alman tiyatrolarından etkilenecek yapıdır. Fuayesi ve salon kısmıyla diğer salonlara oranla farklılık göstermektedir. Salonun girişinde Süreyya İlmen'in ve Süreyya Opereti'nin primadonnası Suzan Lütfullah'ın büstleri bulunmaktadır. Girişin iki yanındaki merdivenler balkona ve localara çıkar. İç kısmın tavanlarında ve kornişlerinde ise tümüyle Batı üslubuyla yapılan freskolar yer almaktadır. Salonun her iki katında da localar bulunmaktadır. Ana salona ilaveten bir de balo salonu yapılmıştır. Cephesinde düşeyde pencereleri ayıran ve cephe boyunca devam eden korint başlıklı, dörtgen kesitli plastrlar arasında heykeller ve masklar yer almaktadır.

YAPIM YILI : 1923-1926 yılları arasında

MİMARİ : Süreyya İlmen Paşa tarafından yaptırılmıştır.

KONUMU : Bahariye Caddesi, 18 Pafta, 65 Ada, 16 Parsel

KİŞİ SAYISI :

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

Günümüzde hala ayakta.

EK BİLGİ :

YAPININ ADI : ŞAN TİYATROSU

KROKİSİ :

Yapıyla ilgili herhangi bir krokiye erişilememiştir.

PLAN ÖZELLİKLERİ / YAPIM SİSTEMİ / ÜSLUBU :

Genişliği 22 metre, derinliği ise 16 metredir. Balkonlu yoktur ve salonu yelpaze şeklindedir. Kalorifer yerine kışın ısıtan, yazın serinleten climatisation düzeneği kullanılmıştır. Tiyatro, gazetelere verdiği ilanda iç dekorasyonun New York'taki Radio City Hall'ü andırdığını söylemektedir. Yapı, hem sinema hem de tiyatro olarak kullanılmıştır. Ayrıca burada konserler de verilmekteydi.

YAPIM YILI : 1951

MİMARİ : Yetvart Şahbaz

KONUMU : Elmadağ'da Surp Agop Hastanesi'nin yanında

KİŞİ SAYISI : 36 adet koltuklu locası vardır.

TARİH BOYUNCA YAPILMIŞ DEĞİŞİKLİKLER :

1957 yılında kapanmıştır. 4 Kasım 1980 tarihinden itibaren müzikhol olarak çalışmaya başladı. Gündüzleri sinema oynatılıyor, geceleri ise müzikaller sergileniyordu. Bir süre sonra salon tamamen Uluslararası Sanat Gösteri şirketi olarak kullanılmaya başlandı. Egemen Bostancı'nın ölümünden sonra Egemen Bostancı Kültür Merkezi adını almıştır. 1986 yılında yanmıştır.

GÜNÜMÜZDE YIKILMIŞ / AYAKTA :

Günümüzde yıkıntı halindedir.

EK BİLGİ :

6. TİYATRO YAPILARININ KULLANIM SORUNLARI

Tiyatro yapılarının sorunlarını, sahne biçiminin değişmesi, teknoloji ve kullanıcı ihtiyaçlarının gelişimi, devletin desteği ve strüktürel problemler olarak sıralayabiliriz.

Tiyatro, yüzyıllardır sürekli gelişen bir mekandır. Sahnenin biçimi ve izleyici bölümüyle olan ilişkisi, oyunun mekânsal akışı ve izleyiciyi etkilemesi bakımından çok önemlidir çünkü tiyatro yapıları seyirci-oyuncu ilişkisine göre şekillenmektedir. Tarihte en baştan bugüne kadar üç tane temel sahne biçimi oluşmuştur. Bunlardan birincisi ve ilk ortaya çıkanı, merkezde yer alan yuvarlak sahnedir. Bu sahne biçiminde, ortadaki çember alanda oynanan oyun istenen her yöne doğru yayılıyordu, bir huniye benzeyen izleyici bölümü ise, eşmerkezli sıralar halinde sahneyi sarıyordu. İkinci sahne biçimi, Eski Yunan'daki klasik sahnedir. Burada, izleyici sıraları, yarım çember biçiminde düzenlenmiştir, önde de ileriye doğru çıkan bir ön sahne vardır. Ortadan ikiye bölünmüş bir arenaya benzeyen bu tiyatroda oyun, tam yuvarlak sahnede olduğu gibi her yöne doğru değil, sadece öne ve iki yanlara doğru yayılabiliyordu. Üçüncüsü ise temel sahne biçim olan kutu sahne ya da çerçeve sahnedir (*Gropius, 1934, s.161-169*). Sahne biçimleri değiştikçe, eski tiyatro yapıları yetersiz kalıp yerine yenileri yapılmaya başlanmıştır.

Tiyatro yapılarının, kullanıcı ihtiyaçları, akustik, dekor ve görüntü teknolojilerinin gelişmesi sonucunda eski tiyatro yapılarının terk edilip yeni yapılar inşa edilmeye başlanması da başka bir sorundur. Tiyatro yapıları sosyal mekanlar olduğundan, kullanıcı tarafından iç mekanlarda çağdaş, rahat ve dayanıklı malzeme kullanma şartı aranmaya başlanmıştır. Cumhuriyet dönemi öncesi İstanbul'da yapılmış olan tiyatro yapılarının bir çoğunun değeri bilinmemiş, kimi yıkılmış, kimi sinemaya dönüştürülmüş bir kısmı da yanmıştır. Türkiye'de Cumhuriyet'le birlikte, devletin tiyatro ile olan ilişkisi, Osmanlı döneminden gelen Darülbeyt'in yeniden düzene sokulması, yeni bir ödenekli tiyatronun kurulması, tiyatronun denetimi ve giderek özel tiyatrolara yardım konusunun gündeme gelmesiyle önem kazanmıştır.

Tiyatro yapıları, diğer bütün yapılarda olduğu gibi dış etmenlerden, kötü kullanımdan, bakımsızlıktan, strüktür problemlerinden ve iklim koşullarından etkilenip zarar görmektedir. Bu zararlara zamanında müdahale edilmediğinde yapılar ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Bütün bu problemlerden dolayı kültürel mirasımız olan bu yapıların birçoğunun günümüze ulaşmadığını görüyoruz.

7. TAKSİM SAHNESİ ÖRNEĞİ

7.1. Tarihsel Araştırma

7.1.1. Yapının Mimarı Guilio Mongeri'nin Hayatı

Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Giulio Mongeri'nin doğum yeri hakkında da farklı bilgiler mevcuttur. Bazı kaynaklar (*Yıldırım, 1985, s. 17*) Mongeri'nin Milano'da doğduğunu belirtirken, bazı kaynaklar (*Suner, 1994, s. 235*) 1849'da İstanbul'a göç eden İtalyan bir ailenin torunu olarak İstanbul'da doğduğunu belirtmektedir. Mongeri'nin hayatının ilk yılları hakkındaki bu farklı bilgilere rağmen onun restorasyon alanındaki kuramlarıyla tanınan Camillo Boito'un (1836-1914) en iyi öğrencilerinden biri olarak İtalya'daki Brera Akademisi'nden mezun olduğu bilinmektedir. Mongeri'nin iyi bir öğrenci olduğunu “Chierichetti Primi” (*N. Yıldırım, 1985, s. 17*) adı verilen bir ödül kazanarak mezun olmasından anlamaktayız.

Şekil 7-1 Giulio Mongeri

Mongeri 1900-1930 yılları arasında aralıklarla olmakla birlikte İstanbul'da bulunmuş; gerek mimar kimliği gerekse akademisyen kimliği ile burada çalışmıştır. 20. yüzyılın

başlarında Osman Hamdi Bey tarafından kurulan ve müdürlüğünde de kendisinin bulunduğu Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nde 25 Aralık 1909 yılında göreve başlamıştır. Akademideki görevi Ekim 1911 tarihinde Trablusgarp savaşı nedeniyle kesintiye uğramış, 16 Nisan 1913 tarihinde ise tekrar akademiye dönmüştür. 11 Ağustos 1915'ta ikinci defa işine son verilen Mongeri, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından tekrar İstanbul'a ve akademideki görevine dönmüştür.

Mongeri'nin akademide verdiği derslerdeki üslup özellikleri eski öğrencileri tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır: “Behçet Ünsal, Mongeri'nin daha çok Avrupa-Latin mimarisi üzerinde durduğunu söylerken, Sedat Hakkı Neo-Rönesans anlatan Mongeri'nin zamanla Neo-Klasik Osmanlı tarzını benimsediğini ve Mongeri'nin üslubunun Osmanlı Rönesansı olduğunu belirtmektedir.” (*Yıldırım, 1985, s. 17*) Mongeri verdiği eğitimde ve uyguladığı kişisel projelerinde hem plan hem de cephe estetiğine önem vermiştir. Behçet Ünsal hocasının plan estetiği konusunda “boşlukların dengesine, girişin biçimlenmesine ve ana merdivenin durumuna” (*Yıldırım, 1985, s. 19*) ayrıca titizlik gösterdiğini belirtmekle birlikte Mongeri'nin “Planları değil önce fasadları görelim” (*Sözen, 1984, s. 31*) dediğini eklemektedir. Bu bağlamda Mongeri'nin cephe tasarımı üzerinde ayrıca durduğu görülmektedir.

Mongeri Türkiye'de 1903 tarihli Güzel Sanatlar sergisine katılarak ilk kez adını duyurmuştur. 5 proje ile sergiye katılan Mongeri'nin projeleri şunlardır: Kilise Projesi (Lombard usul mimarisi), Bir Konak (Rönesans İtalyan), Bir Hatıra İçin Müretteb Bir Bina (Yunan usul mimarisi), Han Projesi (Art-Nouveau), Konak Projesi (Art-Nouveau) (*Yıldırım, 1985, s. 21*) Bu projelerin hepsi çok beğenilmiştir. Sergideki projelerden biri olan kilise projesi Beyoğlu'nda inşa edilen Saint Antoine Kilisesi (1906-12) ile yaşama geçecektir. Saint Antoine Kilisesi dönemin Avrupa'da yaygın olan Neo-Gotik üslupta yapılmış olmasına rağmen, Türk-İslam mimarisinin etkisini de bünyesinde taşımaktadır. Zaten Mongeri'nin hemen hemen tüm yapılarında bu etki görülmektedir. O Avrupa'da aldığı mimari eğitimi, Türk-İslam mimarisi ile birleştirmiş ve yaptığı eserlerin cephe süslemelerinde bu sentezi yaşatmıştır.

1920 tarihinde tamamlanan Karaköy Palas, İstanbul'da bir iş hanı olarak tasarlanmıştır. Binada hakim olarak Bizans süsleme öğelerinin kullanılması, yapıldığı bölgenin etnik kökeni ile doğru orantılıdır. Karaköy Palas'ın cephe mimarisinde her katta birbirinden farklı süsleme öğelerinin kullanılması cephede hareketliliği sağlarken, binanın plastik değerini de oldukça yükseltmektedir. Yapının pencere ve kapılarında kullanılan yüksek silmeli kemerler burada giriş katını vurgulayıcı eleman olarak kullanılmış olmakla berilikte, Mongeri'nin bir çok eserinde göze çarpan bir süsleme ögesidir. İstanbul'un önemli Tiyatrolarından biri olan "Taksim Sahnesi" nin giriş kapılarında da Mongeri benzer kemerler kullanarak kapıları vurgulamıştır. Cephedeki çok renklilik Venedik mimarisinin izlerini taşıırken, yine cephede kullanılan kabaralar ve ahşap kapılar eserdeki ve Mongeri'nin mimari kimliğindeki Türk-İslam etkisini bize göstermektedir.

Şekil 7-2 Karaköy Palas

Günümüzde Maçka Endüstri Meslek Lisesi olarak kullanılan bina, Mongeri'nin İtalyan Sefareti için inşa ettiği bir binadır. Bina çok renkli taş işçiliği ile birlikte Rönesans

sarayı görünümündedir. Bu binanın karşısında 1922’de inşa ettiği Maçka Palas da İtalyan Sefareti için yapılmıştır. Maçka Palas, karşısındaki bina gibi Venedik etkilerini bünyesinde taşımaktadır.

Bu iki önemli yapının yanı sıra "Haseki Hastanesi Nurettin Bey Pavyonu" (1911-24 Denari ile), "Taksim Anıtı Kaidesi" (1928), "Eminönü Katırcıoğlu Han", "Nişantaşı Güzelbahçe Kliniği" Mongeri'nin İstanbul'daki eserlerindendir.

Şekil 7-3 Maçka İtalyan Sefareti.

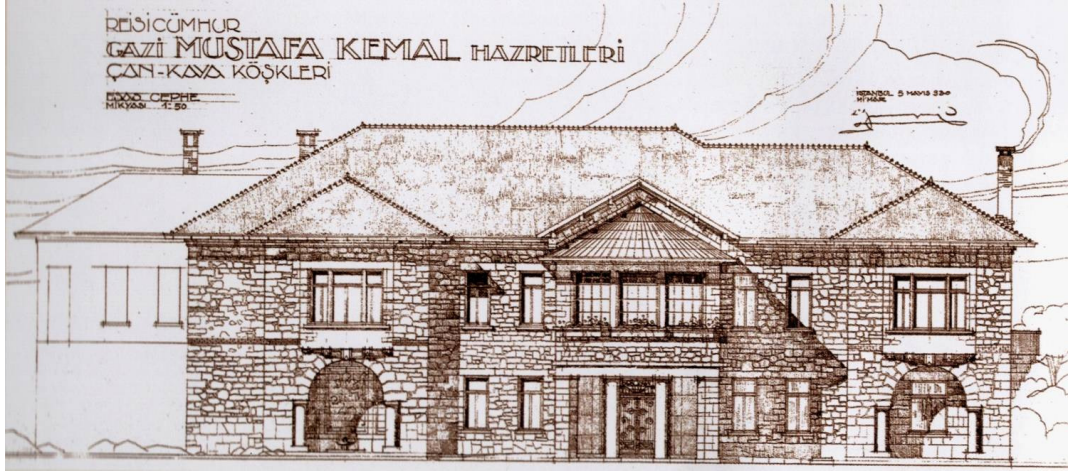
Şekil 7-4 Osmanlı Bankası (1926) ve Ziraat Bankası (1926-1929).Ulus, Ankara.

Mongeri, İstanbul'daki bu eserlerinin yanı sıra Ankara'da da pek çok kamu binası inşa etmiştir. Ulus çevresinde toplanan Mongeri eserleri bir birleri ile uyumlu ve bölgenin önemli köşelerinde yer alan binalardır. Bu eserlerin başında 1926 tarihinde inşa edilen ilk banka binası "Osmanlı Bankası" gelmektedir. 1928 tarihinde yapılan "Tekel Başmüdürlüğü", 1929 da tamamlanan "İş Bankası" binası, 1926/29 tarihleri arasında tasarlanan "Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü" Mongeri'nin Ankara'daki eserleridir. Bu eserlerin hepsi I. Ulusal Mimarlık Döneminin özelliklerine göre yapılmıştır. Ulus Caddesinde sıralanan bu binalar mimarın yapılarında olduğu gibi cadde cephesinde de boşluk-doluluk ve ışık-gölge dengesine göre inşa edilmiştir.

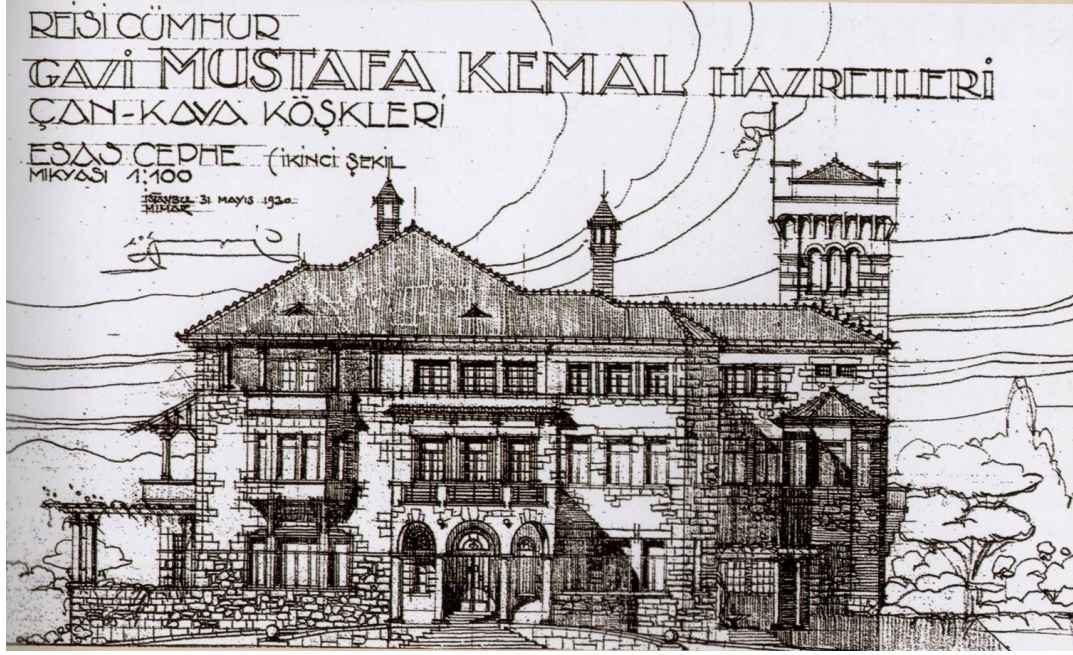
Mongeri'nin Türkiye'den ayrılmadan önceki son çalışması 1930'da hazırladığı ve 1932'de mimar Hüsni Tümer tarafından tamamlanan "Bursa Çelik Palas Otel ve Kaplıca Binası" dır. Mongeri'nin Bursa'da yapmış olduğu eseri diğer eserlerinden farklıdır. Bu yapıt dönemin modern çizgilerini taşımaktadır. Bu bağlamda mimar, sanatına yeni bir yön vermiştir. Ama Mongeri yine de gerçekleştirmiş olduğu eserinden memnun değildir; bunu Çelik Palas için söylediği şu sözlerden anlamaktayız: "Modern yapayım dedim olmadı, ben yapamıyorsam size de yaptıramam." (Aslanoğlu, 2001, s.

57). Mongeri bu eserinden memnun olmasa da Bursa Çelik Palas Türkiye'deki Art Nouveau eserin başında gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyet'nin ilk mimarlarından olan Mongeri, mimari eğitimini Türkiye de yapmasa da eserlerini bu ülkenin iki önemli şehri olan İstanbul ve Ankara da yoğunlaştırması, yeni kurulan Cumhuriyete mimarlar yetiştiren ilk akademik kuşaktan olması onu ve eserlerini özel kılmaktadır. Yapmış olduğu eserlerinde hem Avrupa'nın yüzünü hem de Doğu'nun geleneklerini bir arada görmekteyiz. Mongeri sahip olduğu bu kültürel renkliliği bir arada kullanmayı bilmiş olmakla beraber her zaman gelişime açık, modern bir mimar olmuştur. Türkiye onun imar faaliyetlerini gösterdiği dönemde uzun bir savaş sürecinden rejimini değiştirerek çıkmıştır. Bu değişiklik elbetteki her alanda olduğu gibi mimariyi de etkilemiş ve I. Ulusal Mimarlık dönemi dediğimiz devreyle kendini göstermiştir. Yeniden inşa edilen iki büyük şehirde eserleri bulunan Mongeri farklı alanlara hizmet veren binalar yapmıştır. Banka binlarından Kiliseye, hastaneden tiyatro binasına kadar birbirlerinden çok farklı hizmet alanlarına ait eserlere sahip olan Mongeri, Çankaya Köşkü için de döneminde bir proje vermiştir. Ama verdiği proje Avrupa saraylarını andıran görüntüsü sebebiyle kabul edilmemiştir.

Şekil 7-5 Mongeri'nin Çankaya Köşkü için 1930'da yaptığı eskizi

Şekil 7-6 Mongeri'nin Çankaya Köşkü için 1930'da yaptığı eskizi.

7.1.2. Taksim Sahnesi'nin Tarihçesi

İtalyan Mimar Giulio Mongeri tarafından tasarlandığı bilinen ilk adıyla “Majik Sineması”, son adıyla “Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesi”, sinema salonu olarak tasarlanan İstanbul'daki ilk binadır. Bir yüzyılı geride bırakan geçmişiyle bu bina, Beyoğlu'nun beyaz perdeyle tanıştığı dönemin simgesidir.

Majik sineması inşa edilmeden önce burada Hacı Hristo tarafından yönetilen Yunan-Fransız Lisesi'nin yer aldığı bilinmektedir. (Scognamillo, 1991, s.31) Bu binanın yerine 1914 tarihinde G. Mongeri tarafından ilk ismi Majik Sineması olan ve adı değişse de kullanım amacı değişmeden yıllarca gösteri sanatlarına hizmet veren bina inşa edilmiştir. (Scognamillo, 2008, s.32)

Majik Sinemasının 8 Nisan 1914 tarihinde İsviçre'nin Glaris kentinde kurulan “Majik Uluslararası Film ve Sinema Şirketi” ile bağlantısının olup olmadığı bilinmemektedir. Bu şirket 16 Kasım 1914'de merkezi İstanbul'da olan “Majik Sinema ve Film Anonim

Şirketi”ne dönüşmüştür. Sinema salonu olarak inşa edilen bu binanın uluslararası bir şirket ile bağlantısının ne ölçüde olduğu bilinmemekle beraber döneminin en modern sineması olduğu bilinmektedir. (Evren, 1994, s.276)

Sinemanın ilk işletmecisi Sarıcazade Ragıp Paşa’dır. 1920’lerde Nisto Filmin sunduğu ve Corinne Griffith’in oynadığı Mamzelle Modiste filmini tanıtmak için verilen bir el ilanında sinemaya müdür olarak Fernando Franco’nun atandığı yazılıdır. (Scognamillo, 1991, s. 32). 1923 tarihindeki “Sinema Postası” nda (Fransızca adı Le Courier du Cinema) çıkan ilanda Majik Sineması hakkında şu bilgiler verilmektedir.

- Doğunun en büyük ve en lüks salonu, 2.000 kişilik, parterde 600 koltuk ve 200 yer, balkonda 400 koltuk ve 200 yer artı 35 loca,
- Konfor, havalandırma, merkezi ısınma, büfe,
- Rus ve Alman profesörlerinden oluşan senfonik orkestra,
- En iyi filmler, Menichelli, Bertini, Jacobini, Manzini, Makowska gibi en ünlü İtalyan yıldızlarının eserleri,
- Dizi film Le coeur magnifigie’in (Muhteşem Gönül) ikinci ve son bölümü (Marie Louse) gösterimde, ilk bölümü Isabelle olan dizide France Dhelia ve Severin Mars oynamaktalar,
- Gelecek programlarda: Soava Gallone’nin en büyük filmi diye tanıtılan Le manteau de pourpre (Kızıl Manto) ve Edmond de Rostand’nın ölümsüz başyapıtı Cyrano de Bergerac,
- Seanslar: saat 16 ve 18, Pazar, Cuma ve Bayram günleri saat 15 ve 17’de, suare saat 22’de

(Scognamillo, 2008, s.30-31).

1932 yılında sinemanın işletmesini Ha-Ka filmin sahibi Halil Kamil alıyor ve 1936 yılına kadar da onun tarafından yönetiliyor. 1933’de Majik Sineması’nın adı değiştiriliyor ve Türk Sineması adını alıyor. 8.11.1940 tarihine ait tabu kayıtları da bu bilgiyi doğrulamaktadır. Kayıtlara göre: “ Mezkur hissenin 2430 hissesi Sinema İşleri Türk Anonim Şirketi ve 5 hissesi Salih oğlu Hasan Tosun ve 250 hissesi Apturrahman

Rıfat oğlu İbrahim Vahit İpekçi ve 250 hissesi İsmail oğlu İbrahim Fahir İpekçi ve 215 hissesi Apturrahman Nacioğlu Recep Naci İpekçi”. Bundan sonra Türk Sineması’nda her hafta Türk Film Stüdyosu’nun bir kısa filmi gösterilmeye başlanılıyor. Ayrıca Fox Movietone’nin haftalık haber filmleri de sadece Türk Sinemasında olmak üzere programa alınıyor. Sinema Türk ismini aldıktan sonra Hasan Tahsin Aker tarafından alınıyor.

1938 tarihinde Türk Sineması Taksim Sineması adını alıyor. 1940 tarihli Cumhuriyet gazetesinin bir ilanında Türk Sineması’nın isimiyle birlikte gösterdiği filmlerin türünü de değiştirdiği anlaşılmaktadır. “Bugün matinelere itibaren Taksim Sineması’nda Türkçe sözlü Arapçı şarkılı Yıldız Sultan mevsimin en büyük aşk filmi, şarkın en büyük okuyucusu Abdülvehab’ın rakibi Abdülgani Esseyid, Aşkın Gözyaşları filminin unutulmaz başmuganniyesi Necat Ali”. (*Scognamillo, 2008, s.32*).

Taksim Sineması’nın işletmesini 1946 yılında Cevat Boyer alıyor ve adını Yeni Taksim Sineması olarak değiştiriyor. Bu dönemde hem yerli hem de yabancı filmler Yeni Taksim Sineması’nda gösteriliyor. 1960’lı yıllarda sinema Venüs adını alıyor ve bundan sonra sadece yabancı filmleri göstermeye başlıyor.

1970 tarihinde İstanbul Kültür Sarayı’nın yanması üzerine yapı Devlet Tiyatroları tarafından kiralanıyor; 1971 yılında da IV. Murad adlı oyunla perdelerini açıyor ve 1975 tarihine kadar Tiyatro binası olarak kullanılıyor. Bu tarihten sonra tekrar sinema salonu haline dönüştürülüyor. 01.06.1976 tarihinde binanın sahibi Aker Ticaret’ten Fahrettin Aslan Maxim+Venüs olarak binayı kir alıyor. Bir süre daha sinema olarak kullanılan mekan 1979’da Devlet Tiyatroları tarafından kiralanıyor. Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesi 27 Kasım 1981 tarihinde Geceye Selam adlı oyun ile perdelerini açıyor. Bu tarihten 2006-2007 sezonunun sonuna kadar Devlet Tiyatrosu Taksim Sahnesi olarak kullanılıyor. Ağustos 2007’de bina boşaltılmıştır.

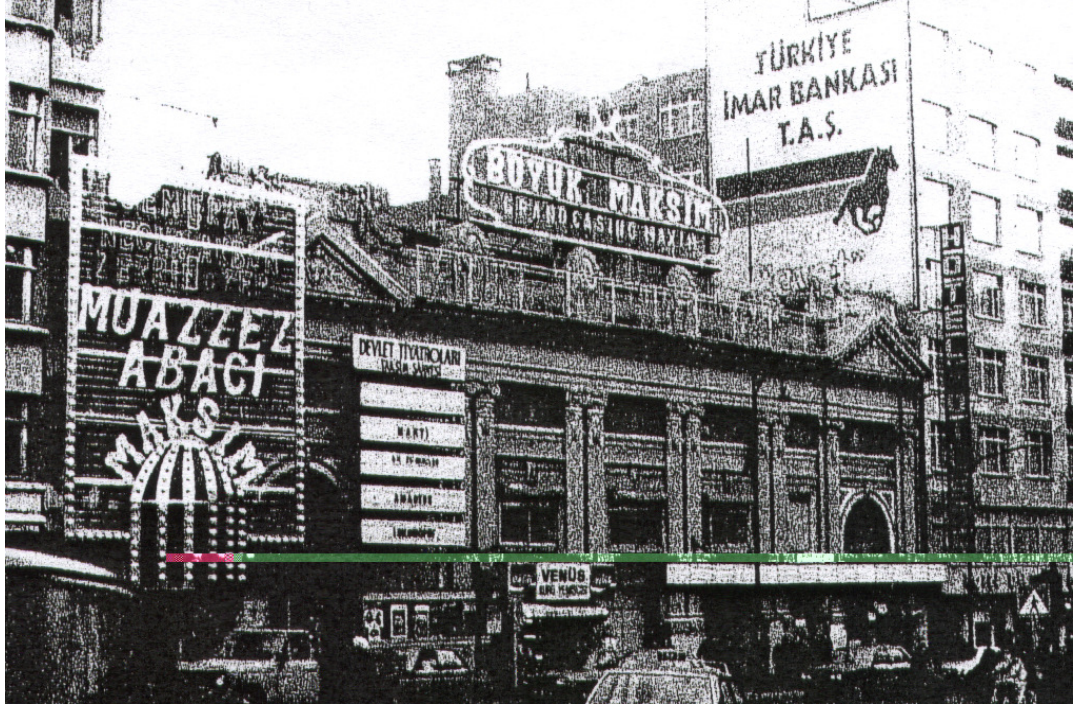
Bu tarihi bina yapıldığı yıllardan itibaren Taksim Meydanı'na hakim konumu, Sıraselviler Caddesi'ne doğrudan açılan çıkış kapıları, iki balkonlu geniş tiyatro salonu ve fuaye mekanları ile işlevsel ve biçimsel olarak dikkati çeken bir yapı olmuştur.

Yapının tarih boyunca geçirdiği işlev ve isim değişikliklerin kronolojik olarak özeti şu şekildedir;

- Majik Sineması inşa edilmeden önce yerinde Yunan-Fransız Lisesi vardı.
- 1914 yılında G. Mongeri tarafından Majik Sineması inşa ediliyor.
- 1933 yılında Türk Sineması adını alıyor.
- 1938 yılında Taksim Sineması adını alıyor.
- 1946 yılında Yeni Taksim Sineması oluyor.
- 1960'lı yıllar Venüs adını alıyor.
- 1970 yılında Devlet Tiyatroları tarafından kiralanıyor.
- 1975 yılında tekrar sinema oluyor.
- 1976 yılında Maksim + Venüs olarak Fahrettin Aslan tarafından kiralanıyor.
- 1979'da Devlet Tiyatroları tarafından kiralanıyor.
- Ağustos 2007'de bina boşaltılıyor.

Şekil 7-7 Taksim sahnesi ve Maksim

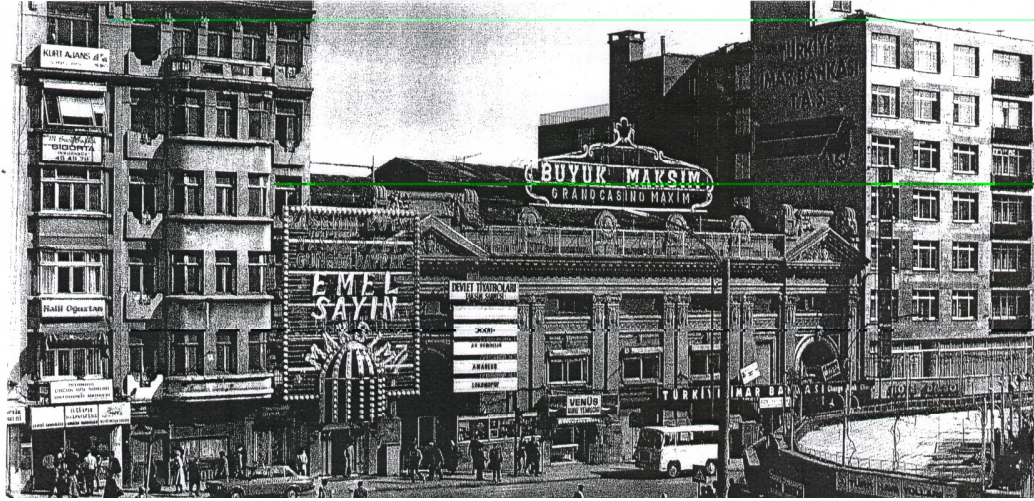
Şekil 7-8 Taksim sahnesi ve Maksim

Şekil 7-9 Taksim Sahnesi ve Maksim

Şekil 7-10 Taksim sahnesi ve Maksim

Şekil 7-11 Taksim sahnesi ve Maksim

7.2. Mimari Analiz

7.2.1. Yapının Konumu

8.11.1940 tarihli tapu kayıtlarına göre Taksim Sahnesinin yeri şu şekilde tarif edilmektedir: “Bir tarafı Melhune Paşa konağı ve bazen Ragıp Paşa veresesi hanesi ve bazen mumaleihinin arsası arkası kezalik mumaleihin diğer gayrı menkulatı cephesi Sıraselviler ile mahdut”. Günümüzde ise Taksim Sahnesi’nin yeri “İstanbul ili, Beyoğlu ilçesi, Gümüşsuyu Mahallesi 80 pafta 742 ada 11 parsel” olarak tarif edilmektedir. Sıraselviler Caddesi’nin başlangıç noktasında yer alan Tiyatronun Taksim meydanına hakim ön cephesi iki yanını sınırlayan yapılarla günümüzde bitişik düzendedir. Arka cephe ise komşu parsellerin boşluğuna ve boğaziçi manzarasına bakmaktadır. Yapının karşısında, bölgenin anıtsal yapılarından biri olan Aya Triada Kilisesi yer alır.

Şekil 7-12 Hava Fotoğrafi

Şekil 7-13 Taksim Meydanı'ndan tiyatroya bakış

7.2.2 Plan Özellikleri

35.6m x 32.35m boyutlarındaki kareye yakın dikdörtgen bir plana sahip tiyatro binası giriş holü, üç katlı fuaye, tiyatro salonu, sahne ve iki balkon katından oluşmaktadır. Sıraselviler Caddesi'ni sınırlayan ön cephede açık olarak izlenebildiği şekilde, yedi aksa bölünmüş planda, soldaki aks ana giriş ve giriş holü, sağdaki iki aks sahne ve arasında kalan dört aks tiyatro salonu olarak tasarlanmıştır.

Yapının arka cephesinde tiyatro salonu ve sahneyi içine alan genişlikte, üç katlı fuaye, servis ve sanatçı hazırlık mekanları yerleştirilmiştir. Ön cephe ile tiyatro salonu arasındaki boşluk mevcut durumda iki katta dükkan olarak kullanılmakta, ancak özgün planda zemin katta salonun çıkış holü olduğu okunabilmektedir. Birinci balkon katında yine aynı boşluğu kullanan çıkış koridoru merdivenle doğrudan dışarıya açılmaktadır. İkinci katta ise salonun ön tarafında ayrı bir merdivenle ulaşılan bar ve servis mekanları konumlanmıştır. Aynı katta, giriş holünün üstündeki alanda teknik servis mekanları yer almaktadır. Binanın içinde tüm işlevsel mekanlar ve bunların birbiriyle ilişkilerine getirilen çözümler Mongeri'nin tasarlama becerisini ortaya koymaktadır.

Yüksekliği en fazla olan sahne (h=11.5m), tiyatro salonu (h=10m) ve bu salonu üç yönden çevreleyen üç ve iki katlı bölümler tek beşik çatı altında toplanmıştır. Çatının üzeri kiremit kaplıdır.

Yuvarlak kemerli boşluk içinde demir doğramalı ana giriş kapısından tiyatronun ZK01 gişe bölümüne ve buradan da ahşap bölücü ile ayrılmış ZK02 sergi salonuna girilir. Bu girişin tam karşısına gelen ve mekanın kısa kenarını sınırlayan duvardaki büyük kemerli pencere sergi salonunu aydınlatır. Ayrıca giriş holü ve sergi salonu bu katta yer alan diğer bölümlerden farklı olarak iki kat (h=6.60m) yüksekliğindedir. İki uzun kenar boyunca duvardan pilastr şeklinde çıkıntı yapan dört adet kolon ve karşılıklı olarak bu kolonları birleştiren kirişler, köşelerdeki profilli payandalarla süslenerek uzun mekanı ritmik olarak bölen çerçeveler oluşturur. Bu mekanın tavanı sıva+boya, zemini ise siyah mermer kaplıdır. Bu siyah döşeme sergi salonu boyunca, giriş aksını vurgulayacak şekilde bej mermer şeritlerle renklendirilmiştir. Sergi salonunun sol tarafında ZK03 büro ve ZK04 vestiyer birimleri yer almaktadır. Ayrıca bu alandan ZK05 depo bölümüne geçilmekte, buradan da doğrudan binanın arka tarafına bir kapı yardımıyla geçiş sağlanmaktadır.

Sergi salonunun sağ duvarında iki kapı mevcuttur. Ahşap doğrama üzerine deri kaplamalı iki kanatlı kapıdan biri ana salona, diğeri ise -1.15 kotundaki ZK06 fuaye mekanına açılmaktadır.

ZK12 tiyatro salonu 17.4x17.4m boyutlarında kare planlıdır. 11.4m derinlikten sonra genişlik 13.2m'ye düşer. Oluşan 6m derinlikteki alan içine 1m yükseklikteki sahne platformu ile ortada ve iki yanındaki merdivenler uzanır.

Mekanın üç yanında duvarlardan 1.20m uzaklıkta dizili 35cm kenarlı kare betonarme kolonlar üstteki iki balkonu taşımaktadır. Salonun linolyum kaplı zemini derinlik boyunca %9 eğimlidir.

Tiyatro salonu iki yan cephesindeki fuaye giriş ve çıkış kapıları simetrik konumdadır. Salonun bu üç kapısı özgün sinema-tiyatro kullanımında sirkülasyonun birbirine

karışmayacak biçimde sağlanmasını ve doğal havalandırmayı sağlamış olmalıdır. Ana mekan içerisinde tiyatroya ait oturma elemanları yoktur, ancak yere bağlantı izleri mevcuttur. Duvarlar ahşap kaplama olup mavi tonlarında, kolonlar ve birinci balkonun altına gelen tavan kısımları bej tonlarında boyanmıştır.

Tiyatro Salonu üç yönden iki balkon galerisi ile çevrilidir. Her balkona aynı kattaki fuayeden ulaşılmaktadır. Arka bölümdeki basamaklı beş sıralı oturma yerlerine karşı 1.5m genişliğindeki yan galeride tek sıra oturma düzeni vardır.

Balkon galerileri zemin katta salon içinde görülen 35cmx35cm boyutlarında betonarme kolonlarla desteklenen konsollardır. Dönemin yapı teknolojisi koşulları bağlamında betonarme sistemin çözümündeki yetersizlik ve taşıtma kaygısı balkonların strüktür çözümlerinde açıkça görülmektedir.

Tiyatro salonunun ısıtma ihtiyacı merkezi ısıtma sistemi ile karşılanmıştır. Mevcut kalorifer peteklerinin orijinal olduğu şüphelidir. Sahnenin hemen yanındaki duvarlarda simetrik olarak dört tane havalandırma deliği açılmıştır. Bunlardan ikisi hemen sahnenin yanındaki sağ ve sol duvarlarda diğer ikisi ise yine bu duvarların devamında bulunan kapıların üzerinde yer almaktadır.

ZK13 sahne 13.2mx8m boyutlarıyla tiyatro salonunun yaklaşık yarısı alan kaplar; yüksekliği 11.4m'dir. Salondan sahneye iki yanda ve ortada yer alan merdivenlerle ulaşılabilir. Sahne iki kademelidir. Salona uzanan kısımla asıl sahne arasında +20cm'lik kot farkı vardır. Sahnenin sol tarafından açılan iki kapıyla üstteki iki kata dağılan sahne arkası ve hazırlık odalarına ulaşan ZK11 servis holüne bağlanılır. Bu merdiven ile sahnenin diğer yanındaki ZK19 merdiven farklı işlevlerine karşı aynı biçim ve boyutlardadır.

Zemin katta giriş ve sergi holü ve tiyatro salonu ile doğrudan bağlantılı bir diğer mekan ZK06 fuayedir. Uzun kenarı ile yapının arka cephesini oluşturan bu dikdörtgen mekan içinde büfe ve tuvaletler yer alır. ZK07, ZK08 seyirci tuvaletleri yalnızca zemin kata yerleştirilmiştir. Ana salona hizmet veren bu fuaye merdivenle balkon katlarındaki 1B01 ve 2B01 fuayeleri ile doğrudan bağlantılıdır. Her iki balkon katında da zemin

kattaki tuvalet alanı, arka cephenin diğer bölümünü kaplayan sahne hazırlık mekanlarına katılmıştır.

1B01 ve 2B01 fuaye alanları aynı kattaki balkonlara giriş sağlarken sahne arkası mekanlarla da bağlantı kurar. 1. balkondan fuayeye açılan kapı rahat bir geçiş sağlar, buna karşın 2. balkon fuaye ilişkisini sağlayan kapı kanımızca, bu yapıda dolaşım şeması ve giriş- çıkışlara çok iyi çözümler getirdiği görülen Mongeri'nin projesindeki yerinde olmamalıdır.

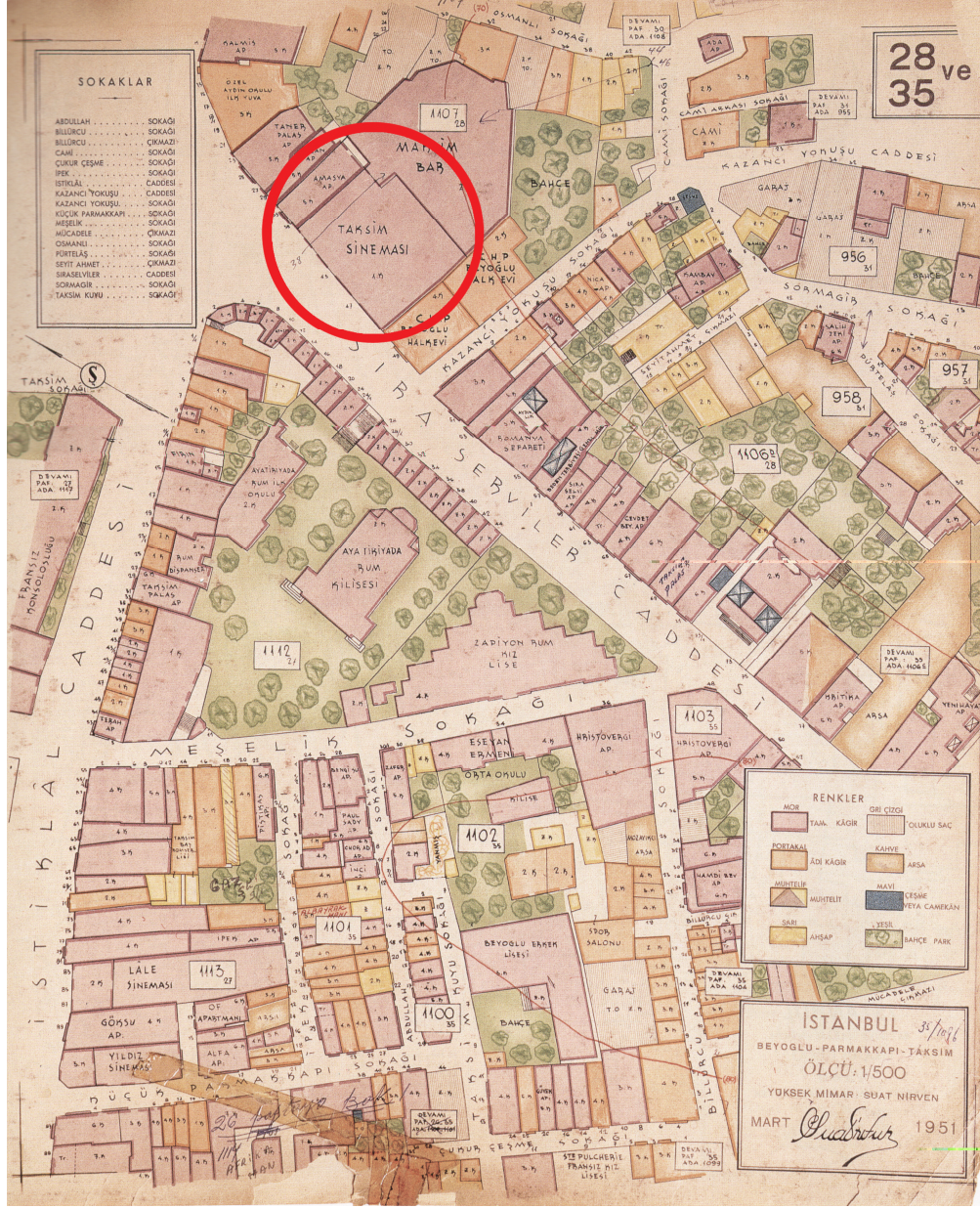
Arka cephenin hemen altında BK02 asma tavanlı hol bulunmaktadır. Bu bölüm asma tavanındaki tezyinat öğeleri ile tarihi dokusunu bir nebze yansıttığı düşünülmektedir. Asma tavan üç sıra halinde karşılıklı yerleştirilmiş üçer kolon ile taşınmaktadır. Simetrik olarak yerleştirilmiş bu kolonların dışında gazino girişine doğru ve soldaki kolonlar ile aynı aksta olan başka bir kolon daha bulunmaktadır. Kolonların tavan ile birleşme noktalarında artdeco özellik taşıdığı düşünülen öğeler bulunmaktadır. Tavanın ortasında ise silmelerle oluşturulan bir pano yer almaktadır. Bu panonun etrafı istiridye formu ve çiçek motiflerine benzetilen bir kuşakla çevrelenmiştir. Panonun köşeleri ayrıca bir silme kuşakla vurgulanmış ve bu kuşağın içerisine çiçek motiflerinden oluşan bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Asma tavanın ortasına ise ayrı bir bitkisel bezeme applike edilmiştir. Bu kompozisyonda dairenin etrafına simetrik olarak yerleştirilen gül figürlerinden türeyen motif bulunmaktadır. Yapının kimliğine aykırı olduğu düşünülen pembe renkte boyanan tavanda yer yer açılan havalandırma delikleri ve bakımsızlıktan kaynaklanan dökülmeler mevcuttur. Tarihi Taksim Sahnesi'nin arka cephesi, kimliğini koruyabilmiş ön cephesinin aksine özgün durumunu kaybetmiştir.

BK02 holünün sol kısmında Maksime Gazinosuna geçişi sağlayan iki kapı bulunmaktadır. BK02 holünden Maksim'in arka çıkışındaki küçük antre bölümüne girilmektedir. Bu mekanda yer alan üç kapıdan biri BK02 holüne açılırken diğer ikisi ayrı mekanlara açılmaktadır. Mekandan 8 basamaklı merdiven ile BK01 Fuaye alanına girilir. Bu alan dokuz basamaklı bir merdivenle iki bölüme ayrılmıştır. -4,47 kodlu birinci bölümün hemen girişinde karşılıklı yerleştirilmiş ikişer kapı bulunmakla beraber, bu kapıların açıldığı mekanlara girilememiştir. BK01 fuayenin merdivenli kısım ile bağlantısını sağlayan duvarda üç adet iyon başlıklı sütunce bulunmaktadır. BK01

mekanın sol duvarında BK02 holüne açılan bir boşluk yer almaktadır. BK01 fuaye tavanı ile duvarların birleşim noktalarını bitkisel bezemeli bir kuşak sarmaktadır. Mekanın duvarları ise panolara ayrılarak düzenlenmiştir. BK01 fuayenin merdivenin başladığı noktada karşılıklı yerleştirilmiş ikişer kolon ile bunlarla aynı aksta ve neredeyse yapının ortalarına denk gelen bir kolon daha bulunmaktadır. Bu kolonların üzeri de duvarlar gibi panolara bölünerek süslenmiştir. BK01 fuayenin tavanında sonradan aplike edildiği düşünülen bitkisel bezemeli bir rozet yer almaktadır.

Dokuz basamaklı merdivenlerle -3,03 kodlu BK01 fuayenin ikinci bölümüne çıkılır. Bu bölüme çıkan merdivenlerin son duvarın da etrafı bezemeli bir ayna bulunmaktadır. Merdivenlerin tam karşısındaki duvar da ayna ile kaplanmış olup, önünde bir komidin yer almaktadır.

Her düzlemdeki plan şemalarına bakıldığında G. Mongeri'nin bu yapıyı bir sinema veya tiyatronun o dönemde gereksindiği boyut, biçim ve donanımdaki mekanlarla kurguladığını görebiliyoruz. İşlevsel birimlerin bütün içinde kapladıkları alan; birbiri içine girmeyen, gerekli noktalarda kesişen, ancak birbirini aksatmadan akan dolaşım şeması, kontrollü giriş-çıkış düzeni mimarın konuya hakim ustaca tasarımını sergilemektedir.

Şekil 7-14 1951 Tarihli Suat Nirven haritası No:28/35

Şekil 7-15 Tiyatro giriş kapısı

Şekil 7-16 ZK01 gişeler

Şekil 7-17 ZK02 Sergi salonu

Şekil 7-18 Sergi salonu

Şekil 7-19 ZK12 tiyatro salonu

Şekil 7-20 ZK12 tiyatro salonu

Şekil 7-21 ZK12 Balkonlar

Şekil 7-22 ZK12 Balkonlar

Şekil 7-23 ZK13 sahne ve sahne arkası bağlantısı

Şekil 7-24 ZK13 -ZK09 bağlantısı

Şekil 7-25 Sahneye çıkan merdivenler

Şekil 7-26 ZK06 fuaye

Şekil 7-27 ZK07 erkek WC.

Şekil 7-28 ZK08 bayan WC.

Şekil 7-29 ZK14 dükkan

Şekil 7-30 ZK19 merdivenler

Şekil 7-31 ZK06 fuaye -1B01 fuaye bağlantısı

Şekil 7-32 1B01 fuaye

Şekil 7-33 1B02 sahne arkası servis merdivenleri

Şekil 7-34 1B13 1. Balkon

Şekil 7-35 1B11 dükkan

Şekil 7-36 1B01 fuaye -2B01 fuaye bağlantısı

Şekil 7-37 2B01 fuaye

Şekil 7-38 2B04 soyunma odası

Şekil 7-39 2B08-2B09-2B010 mekanları

Şekil 7-40 2B07 soyunma odası

Şekil 7-41 2B03 sahne arkası servis merdivenleri

Şekil 7-42 2B12 merdiveni

Şekil 7-43 2B18 bar

Şekil 7-44 2B13 oda

Şekil 7-45 2B13 oda

Şekil 7-46 2B18 bar

Şekil 7-47 2B19 bar servis mekanı

Şekil 7-48 2B26 oda

Şekil 7-49 2B27 2. Balkon

Şekil 7-50 2B27 2. Balkon

Şekil 7-51 2B27 2. Balkon

Şekil 7-52 2B27 2. balkon

Şekil 7-53 2B24 teknik oda

Şekil 7-54 2B21 teknik oda

Şekil 7-55 BK01 Fuaye mekanı

Şekil 7-56 BK01 Fuaye mekanı

Şekil 7-57 BK02 holünden Maksime giriş

Şekil 7-58 BK01 Fuaye mekanı taşıyıcıları

7.2.3 Cephe Biçimlenmesi

Taksim Sahnesi'nin tarihsel süreçte geçirdiği değişiklikler bağlamında günümüze özgün niteliklerini koruyarak gelebilmiş parçası ön cephesidir. Bunu yapının eski fotoğraflarına dayanarak söyleyebiliyoruz.

Taksim Sahnesi ön cephesi, esinini eski Yunan, Roma ve Rönesans mimarlığından almış elementlerden oluşan eklektik bir üslup anlayışını yansıtır. Cephe biçimlenmesinde benimsenen zengin süslemeli klasikçi tutum, iç mekanda yerini – bugün gözlemlendiği şekliyle- sadeliğe ve görece modernliğe bırakır. Bu yaklaşım Mongeri'nin “Planları değil önce fasadları görelim” (*Sözen, 1984, s.31*) sözünü hatırlatmaktadır.

Taksim Sahnesi'nin 35.57m genişlik ve 10.13m yükseklikteki cephesinin temel biçim özelliği simetrik düzenleme ve antik ayrıntılar olarak tanımlanabilir. Cephe genişliği dikdörtgen kesitli pilastrlarla farklı genişlikte yedi bölüme ayrılmıştır. Orta eksene göre simetrik dizilmiş dördü çift ve dördü tek bu elemanlar, gerisindeki üç katlı plan düzenine karşın, kesintisiz yükselerek cephenin bütün bir yüzey olarak algılanmasını sağlarlar. Pilastrlar üstte klasik dönemin iyonik sütun başlıklarını anımsatan volütlerle sonlanmış, profilli kaideler ise Palladio üslubunda olduğu gibi 1.35m yüksekliğinde kürsülere oturtulmuştur. Volütlü başlıkların hemen altına yerleştirilen çelenkli madalyonlar farklı bir üslubun süsleme elemanları olarak cepheye katılırlar. Pilastrlar yatay dikdörtgen cepheye düşeylik/ görkem kazandırmıştır. Pilastrların üzerinde cephe boyunca kesintisiz giden bir saçaklık yer alır. Antik çağın iyon düzenini anımsatacak şekilde arşitrav, düz bir friz, dış dizisi, yumurta ve ok dizisi gibi kademelerden oluşan bu saçaklık profilli bir silme ile sonlanır. Ancak saçaklık üstünde geriye çekilerek yükselen ve çatıyı gizleyen kalkan duvarı mevcuttur. Bu yüzeyde pilastr akslarına gelecek şekilde şekilde yerleştirilen dairesel elemanlar rönesans üslubuna özgü girlandlarla süslenmiştir.

Şekil 7-59 Taksim Sahnesi'nin ön cephesi

Ön cephede iki yan bölüm girişlere ayrılmıştır. Bu aksları sınırlayan pilastrlar biraz öne çıkarak üstte üçgen alınlıkları taşıyan elemanlara dönüşmüş ve girişleri vurgulayan bir kompozisyon elde edilmiştir. Bu bölümde kalkan duvarları da daha yüksek tutulmuş ve kurdeleli çelenkler yerleştirilmiştir. Giriş aksını vurgulayan diğer bir ayrıntı ise kapıları çerçeveleyen yuvarlak kemerlerdir.

Ön cephede 3.65m genişliğindeki iki akstan soldaki bir bezeme yüzeyi olarak kullanılmıştır; sağdakinde ise tiyatronun birinci balkonunun caddeye çıkış kapısı yer alır. Ancak yüzeydeki silmelere bakıldığında bu kapının sonradan açıldığı anlaşılmaktadır .

Ön cephenin 4.30m genişliğindeki orta aksında tiyatro salonunun çıkış kapısı yer alır. İki yanındaki 4.77m genişliğindeki akslar ise mevcut durumda dükkan girişleri olarak kullanılmaktadır.

Aynı bölümlerde kapıların üstünde bugün dükkanların ikinci katını aydınlatan pencereler bulunmaktadır. Doğramaları yenilenmiş bu pencerelerin özgün boşluklar olup olmadığını kanıtlayacak görsel belgelere ulaşılammıştır; yüzeyin afişle örtülü olması arkasındaki ayrıntıyı gizlemektedir. Pencerelerin üzerindeki lentonun ortasındaki kilit taşı anımsatan süsleme elemanı özgün yapıda da pencerelerin var olduğunu düşündürmektedir. Bu pencere sırasının üzerinde cephe boyunca pilastrlarla kesilerek devam eden geniş silmenin ortasında sarmal geometrik motifli bezeme kuşağı dikkati çeker. Bu silme ile saçaklık arasında ikinci bir pencere sırası mevcuttur.

Tarihi Taksim Sahnesi'nin arka cephesi ise yapının en fazla tahribe uğrayan bölümüdür. Muhdes eklerle değiştirilen cephe, kapatılmış açıklıkları ve sıvasız görüntüsü ile harap durumdadır. Yapının bu bölümüne ait özgün belgelerimiz olmamakla beraber temele kadar devam eden sütunlarla dört bölüme ayrıldığını görmekteyiz. Bu bölümlerde yer alan pencerelerin çoğu sonradan açılmış ayrıca var olan açıklıklar da tuğlalar ile kapatılmıştır. Bu müdahale yapının özgün halini bozarken, yapının ön cephesinin tarihi görüntüsü ile zıtlık oluşturmaktadır.

Şekil 7-60 Taksim Sahnesi'nin ön cephesi

Şekil 7-61 Ön cephe

Şekil 7-62 Ön cephe

Şekil 7-63 Ön cephede bulunan üçgen alınlık

Şekil 7-64 Ön cephe süsleme detayı

Şekil 7-65 Cephe bezemeleri

Şekil 7-66 Volütlü başlık

Şekil 7-67 Cephede süsleme elemanı

Şekil 7-68 Arka cephe

Şekil 7-69 Arka cephe

Şekil 7-70 Arka cephe

Şekil 7-71 Arka cephe

Şekil 7-72 Arka cephe

S. Hakkı Eldem, Mongeri'nin bu eseri yaparken “Paris Opera” binasının cephe düzeninden etkilendiğini söylemektedir. Paris Opera Binası ön cephe düzeni, bazı ayrıntılar ve boyutlar dışında, neoklasik üslubun uyarlanması bağlamında Taksim Sahnesi'nde de gözlenebilmektedir: çift sütunlarla yedi aksa bölünmüş simetrik cephe düzeni, iki yanda öne çıkarak farklı alınlıkla taçlandırılmış girişler, saçak seviyesinde her aksı vurgulayan bezeme öğeleri bu etkilenmeyi gösterebilir. Opera binası cephesi heykellerle süslenmiştir. Taksim sahnesi cephesindeki üçgen alınlıkların içi ise, Opera binasındaki heykellerin aksine Türk-İslam geleneğinde heykel yerine tercih edilen geometrik ve bitkisel motifli kabartmalarla doldurulmuştur. Bu iki bina cephesinin bulundukları meydana görsel katkısı da benzerdir.

Şekil 7-73 Paris Opera Binası

8. TAKSİM SAHNESİ KORUMA VE RESTİTÜSYON ÖNERİSİ

8.1. Değerlendirme ve Restitüsyon Önerisi

Taksim Sahnesi restitüsyon projesi, mevcut yapının sunduğu veriler, eski fotoğraflar, yazılı belgeler ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’ndan elde edilen 1994 yılında hazırlamış olan çizimler doğrultusunda hazırlanmıştır.

Binanın tiyatro salonu ve sahne gibi ana mekanları günümüzde orijinal plan şemasını korumaktadır; diğer mekanlar ise kullanım sürecinde gereken ihtiyaçlara göre kısmen değiştirilmiş veya yeniden düzenlenmiştir.

Tiyatro salonu restitüsyon tefrişi Devlet Tiyatroları Müdürlüğü’nden elde edilen fotoğraflar ve döşemedeki koltuk montaj izlerine göre yapılmıştır.

Zemin katın ZK07 fuaye mekanına açılan ve seyircilerin kullandığı ZK08 bayan ve ZK09 bay tuvaletleri 1994 çizimlerine göre düzenlenmiştir. Sahnenin iki yanında yer alan merdivenler ise özgünlüğünü korumaktadır.

Döşeme kotu +9.33 olan 1. balkon katı planında oluşturulan 1B02 ve 1B03 mekanlarına oyuncu soyunma odaları işlevi verilmiştir. Bu katta aynı zamanda oyuncuların kullandıkları 1B04 duş ve tuvalet mekanı vardır. 1B09 1. balkona çift kanatlı kapıdan kare bir hol ile girilmektedir. Bu holün yanında 1B08 depo yer almaktadır. Tarihsel araştırmada belirtildiği gibi, bu depo oturacak yer sayısını arttırmak için gereken sandalye deposu olabilir.

1B12 merdiven holünde bulunan muhdes ekler kaldırılarak koridor kontrollü bir kapı ile dışarıya doğrudan çıkışı sağlayan 1B10 merdiven holüne ve üst katta müstakil olarak kullanılan 2B20 “bara” bağlanmıştır. 1B14 kod numaralı mekan tiyatroya ait depo olarak kullanılırken 1B13 kodlu mekana ise dışarıdan kullanılan dükkan işlevi verilmiştir.

Döşeme kotu +12.50 olan 2. balkon katında sahne kotundan servis merdiveni ile ulaşılan sahne hazırlık ve servis mekanları 1994 rölövesine göre yeniden düzenlenmiş, son kullanımda genişletilen 2.balkon fuayesi eski durumuna getirilmiştir. 2B01 Fuayeden 2B14 2. balkona giriş, önceki düzenleme bağlamında 2B24 holü ile sağlanmıştır.

1. ve 2. balkon katlarında oturma düzeni döşemedeki izlerden hareketle yeniden oluşturulmuştur.

Mevcut yapıda iç içe geçmiş bir kaç mekandan oluşan teknik oda bölümleri, restitüsyon projesinde 2B21 projeksiyon odası ve 2B22 ve 2B23 makine dairesi ve deposu olarak düzenlenmiştir.

1994 tarihli rölövede 110 kişilik olduğu belirtilen 2B20 müstakil bar salonu, giriş ve servis mekanları aynen restitüsyona aktarılmıştır.

Taksim Sahnesi plan restitüsyonu, uygulama aşamasında söküm sonrası elde edilecek bulgular ve ulaşılabilecek eski tarihli fotoğraflar doğrultusunda kesinlik kazanabilir; zira 1994 tarihli rölövede özgün ve muhdes kısımlara ilişkin herhangi bir analiz, bilgi bulunmamaktadır.

Yapının ön (batı) cephesi, hem üzerindeki izler hem de eski fotoğraflar bağlamında kesine yakın doğrulukta restitüsyon çalışmasına olanak vermektedir. Taksim Sahnesi'nin elimizdeki eski fotoğrafından yararlanarak bazı yorumlara gidebilmekteyiz. Cephenin 4.30m genişliğindeki orta aksında tiyatro salonunun çıkış kapısı yer alır. İki yanındaki 4.77m genişliğindeki akslar ise mevcut durumda dükkan girişleri olarak kullanılmaktadır. Ancak yapının sinema olarak kullanıldığı eski fotoğrafa bakıldığında üç bölümde de aynı kapı kanatlarının görülmesi özgün kullanımda üç çıkış kapısı olduğunu düşündürmektedir. Aynı bölümlerde kapıların üstünde bugün dükkanların ikinci katını aydınlatan pencereler bulunmaktadır. Doğramaları yenilenmiş bu pencerelerin özgün boşluklar olup olmadığını kanıtlayacak görsel belgelere ulaşılamamıştır; Şekil 8.1 de yüzeyin afişle örtülü olması arkasındaki ayrıntıyı gizlemektedir. Pencerelerin üzerindeki lentonun ortasındaki kilit taşı anımsatan

süsleme elemanı özgün yapıda da pencerelerin var olduğunu düşündürmektedir. Bu pencere sırasının üzerinde cephe boyunca pilastrlarla kesilerek devam eden geniş silmenin ortasında sarmal geometrik motifli bezeme kuşağı dikkati çeker. Bu silme ile saçaklık arasında ikinci bir pencere sırası mevcuttur. Bar olarak kullanılan ikinci katta, döşeme hizasında başlayan ve ancak parapet seviyesine kadar yükselen bu pencerelerin Şekil 8.1’de mevcut olmaması sonradan açıldığını kanıtlar.

Şekil 8-1 Taksim Sahnesi

Şekil 8-2 Gişelerden Sergi Salonuna bakış (Devlet Tiyatroları Müdürlüğü)

Şekil 8-3 Giriş (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-4 Salon (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-5 Tiyatro Salonu (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-6 Sahne (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-7 Orkestra  ukuru (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-8 Sahne (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-9 Tiyatro Salonu (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-10 Oturma düzeni (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-11 Fuaye (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-12 1. Balkon (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-13 1. Balkon Fuayesi (Devlet Tiyatroları Müd.)

Şekil 8-14 Sanatçı Hazırlık Odası (Devlet Tiyatroları Müd.)

9. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

İstanbul geçmişi ve bugünü ile her yeri tarih, kültür ve sanatla dolu olan bir dünya kentidir. İstanbul'un ilk tiyatro yapıları genellikle Beyoğlu ve Şehzadebaşı civarlarında yer almaktadır. Kent içinde bulunan ve ulaşımı kolay olan bu yapılar terk edilmemeli, kullanımlarının devamı sağlanmalıdır.

Türk tiyatrosunun İtalyan tiyatrosundan etkilenmesi, ülkemizdeki batılılaşma süreci içinde başlamış ve gelişmiştir. 19. Yüzyılda batılı anlamda modernleşme çabaları büyük önem kazanmıştır. Bu etkilenmeler opera, tiyatro, bale ve ilüzyon sanatı gibi çeşitli sahne performanslarında kendini göstermiştir. Böylelikle değişik mekan ve yapı türleri oluşmaya başlamıştır. Özellikle Cumhuriyet'le birlikte tiyatrolar daha nitelikli yapılara ve mekanlara kavuşmuştur. Bu süreç içerisinde önemli mimari eserler meydana gelmiştir. Bu mekanlar farklı mimari üsluplardadır. Yapıların birçoğu günümüze ulaşmamıştır. Günümüze ulaşanlar ise kültürel mirasımızın bir parçasıdır. Bu yapıları korumak, yaşatmak ve doğru kullanılıp zarar görmemesi açısından halkı bilinçlendirmek gerekmektedir.

Devlet politikası her zaman korumanın yanında olmalıdır. Tiyatronun yaygınlaştırılması görevi devlet tiyatrolarının işleyiş ve örgütsel yapılarıyla orantılıdır. Tiyatroların günümüzde yaşantımızın önemli bir parçası olması ve yaygınlaşması bu yapıların korunmasında büyük önem taşımaktadır.

Tiyatro yapıları, işlevine göre en doğru ve kullanışlı çözümü için her türlü teknolojiden faydalanmalıdır. Fakat bu teknolojinin kullanımı için yeni yapılaşma yerine eski yapılar değerlendirilmelidir. Tiyatro kavramı geçerliliğini sürdürdüğü sürece, eski yapıları terk etmek ya da işlevlerini değiştirmek yerine, bu yapıların problemleri detaylı bir çalışma ile ortaya çıkarılarak çözüme kavuşturulmalıdır. Yapılardaki strüktür sorunları güçlendirme ile çözülebilir. Dış cephelerindeki sorunlar için ise günümüzde, temizleme, yenileme, bütünleme ve sağlamlaştırma gibi teknikler kullanılmaktadır.

Yapıların tiyatro işlevi için yetersiz kaldığı durumlarda, yeni işlevler uyarlanabilir. Bu uyarlama işlemi sırasında yapı, bütünlüğünü, karakterini ve özgünlüğünü yitirmemelidir. Tiyatro yapılarına verilebilecek yeni işlevler, cep sineması veya müze gibi hem kültürel hem de sosyal kimliğini koruyabilecek işlevler olmalıdır.

Çalışma kapsamında ele alınan Taksim Sahnesi uzun yıllar hizmet vermiştir fakat günümüzde kullanılmamaktadır. Yapının Sıraselviler Caddesi'ne bakan özgün batı duvarı, yapıldığı yıldan günümüze özgün mimari ve bezeme özelliklerini koruyarak gelebilmiştir. Zaman içinde farklı kullanımlara ve eklenen mekanlara bağlı olarak iki sıralı bazı pencereler açılmış olsa da özgün duruma ilişkin fotoğraflara ulaşılmıştır. Tiyatronun iç dekorasyonun tarihi kimliğine uyumlu olarak yeniden üretilmesi gerekmektedir. Döneminin özgün örneklerinden olan bu eserin tarihi kimliği, yapılacak duyarlı müdahale ile süreklilik kazanacaktır. Bu bağlamda yapının iç donanımı için gerekli olan her türlü ayrıntı mevcut verilerden hareketle, mimariyi öne çıkaracak biçimde tasarlanmalıdır. Uygulanacak doğru bir restorasyon çalışması ile yapı tekrardan kullanıma açılacak ve tiyatro işlevini devam ettirebilecek durumdadır. Binanın kullanılması aynı zamanda binanın yaşamasını da sağlayacaktır. Yapı tekrardan kullanılmaya başlandıktan sonra periyodik bakımları yapılmalıdır ve kullanıcının verdiği zararlar mümkün olduğunca engellenmelidir.

Taksim Sahnesi'nin mevcut betonarme taşıyıcı sistemi yeni çıkan deprem yönetmeliğine cevap vermemektedir. Fakat strüktürde yapılacak sağlamlaştırma binanın ayakta kalmasını sağlayabilmektedir.

Bu çalışmada Taksim Sahnesi'nin, günümüzde hala ayakta olan ve kültürel miras özelliğini taşıyan diğer tiyatro yapıları için bir örnek oluşturması amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

AKIN, Nur, *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*, Literatür Yayınları, İstanbul, 1998.

AND, Metin, *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

AND, Metin, "İstanbul'dan Geçen Kadın Yıldızlar", *Skylife*, Şubat 2006.

AND, Metin, *Osmanlı Tiyatrosu*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999.

AND, Metin, *Saraya Bağlı Tiyatrolar ve II. Abdülhamit'in Yıldız Sarayı Tiyatrosu*, İstanbul, 1987.

ASLANOĞLU, İnci, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938)*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 2001.

CAN, Cengiz, "Naum Tiyatrosu", *İstanbul Ansiklopedisi*, Tarih Vakfı Yayınları, 1994, c.5:52-52.

CEZAR, M., *19. Yüzyıl Beyoğlusu*, Ak Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları:55, İstanbul, 1991.

DORSAY, Atilla., *Benim Beyoğlum*, Çağdaş Yayıncılık, İstanbul, 1991.

"*Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*", İstanbul, 1994.

ERDOĞAN, Esra Güzel, "Karaköy Palas", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, C. 4, s. 458.

ERTUĞRUL, Muhsin, *Benden Sonra Tufan Olmasın*, İkinci Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.

FUAT, Memet, *Tiyatro Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1984.

GÖKMEN, Mustafa, *Eski İstanbul Sinemaları*, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1991.

GROPIUS, Walter, *Apollo in der Demokratie*, 1934.

GÜVENÇ, Nedret. "Türk Tiyatrosunda İtalyan Etkileri ve İstanbul'daki Salonlar".

HASOL, Doğan, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1990.

HIZLAN, D., “*Elhamra Sineması’nı Yeniden Yapalım*”, Hürriyet Gazetesi, 17 Şubat 1999.

İĞREK, M., “*İstanbul’un İtalyan Yüzü*”, Zaman, 11 Şubat 2008.

İNAL, Onur, *Pera’dan Beyoğlu’na*, İkinci Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2006.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tanıtım Birimi Yayınları: 1 “*Beyoğlu’ndan bir kesit Ses 1885-1991*”.

KARADOĞAN, Berna, “*Beyoğlu’nda İlk Sinema Gösterilerinin Yapıldığı Mekanların ve Daha Sonra Sinema İçin Tasarlanan Yapıların Mekansal Gelişimi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1997.

KONUR, Tahsin, *Devlet-Tiyatro İlişkisi*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, Ocak 2001.

NUTKU, Özdemir, *Tiyatro Tarihi*, Cilt 1, Remzi Yayınları, İstanbul, 1985.

NUTKU, Özdemir, *Tiyatro Tarihi*, Cilt 2, Remzi Yayınları, İstanbul, 1985.

ORAL, Z., “*Tiyatro Yıkımı...*”, Cumhuriyet, 19 Ekim 2007.

POLAT, Murat, “*Dolmabahçe ve Yıldız Saray Tiyatroları Üzerine Mimari Değerlendirmeler*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

SCOGNAMILLO, Giovanni, *Bir Levantenin Beyoğlu Anıları*, Metis Yayınları, İstanbul, 1990.

SCOGNAMILLO, Giovanni, *Cadde-i Kebir’de Sinema*, Genişletilmiş ikinci basım, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.

SEVENGİL, Refik Ahmet, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?*, Dördüncü baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

SÖZEN, Metin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984.

SÖZEN, Metin - TAPAN, Mete, *50 Yılın Türk Mimarisi*, Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973.

TOPUZLU, Cemil, *80 yıllık Hatıralarım*, Belediye Kit. No. K. 2296, İstanbul 1951.

TÜRERDİ, Dilek, “*Tiyatronun Gelişimi; Seyirci Oyuncu İlişkileri Bağlamında Mimari Mekana Etkisi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1998.

TÜLEL, E., “*Eski Direklararası Tiyatroya Hasret*”, Toplumsal Tarih, 5 Ekim 2007.

UMUR, S., “*Abdülaziz, Beyoğlu, Naum Tiyatrosu*”, Milli Saraylar, 1993.

UMUR, S., “*Abdülmecit, Opera ve Dolmabahçe Saray Tiyatrosu*”, Milli Saraylar, 1987.

Yazarı yok, “*Şehir Tiyatrosu Dergisi*”, Sayı 440.

YILDIRIM, Neşe, “*Mimar Guilio Mongeri ve Türkiye’deki Çalışmaları*”, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek lisans Tezi, İstanbul, 1984/1985.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://arkiv.arkitera.com/t108-tiyatral-mekan-duzenlemesi.html>
- <http://www.gbg.bonet.se/osmanli/kultur/darulbedayi.htm>
- <http://memory.loc.gov/pp/ahiihtml/ahiiSubjects08.html>
- <http://www.ortaoyuncular.com/>
- <http://www.sehirtiwayatrolari.com/turkiye-giseleri.htm>

Ek 1 Rölöve Projesi

VAZİYET PLANI

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

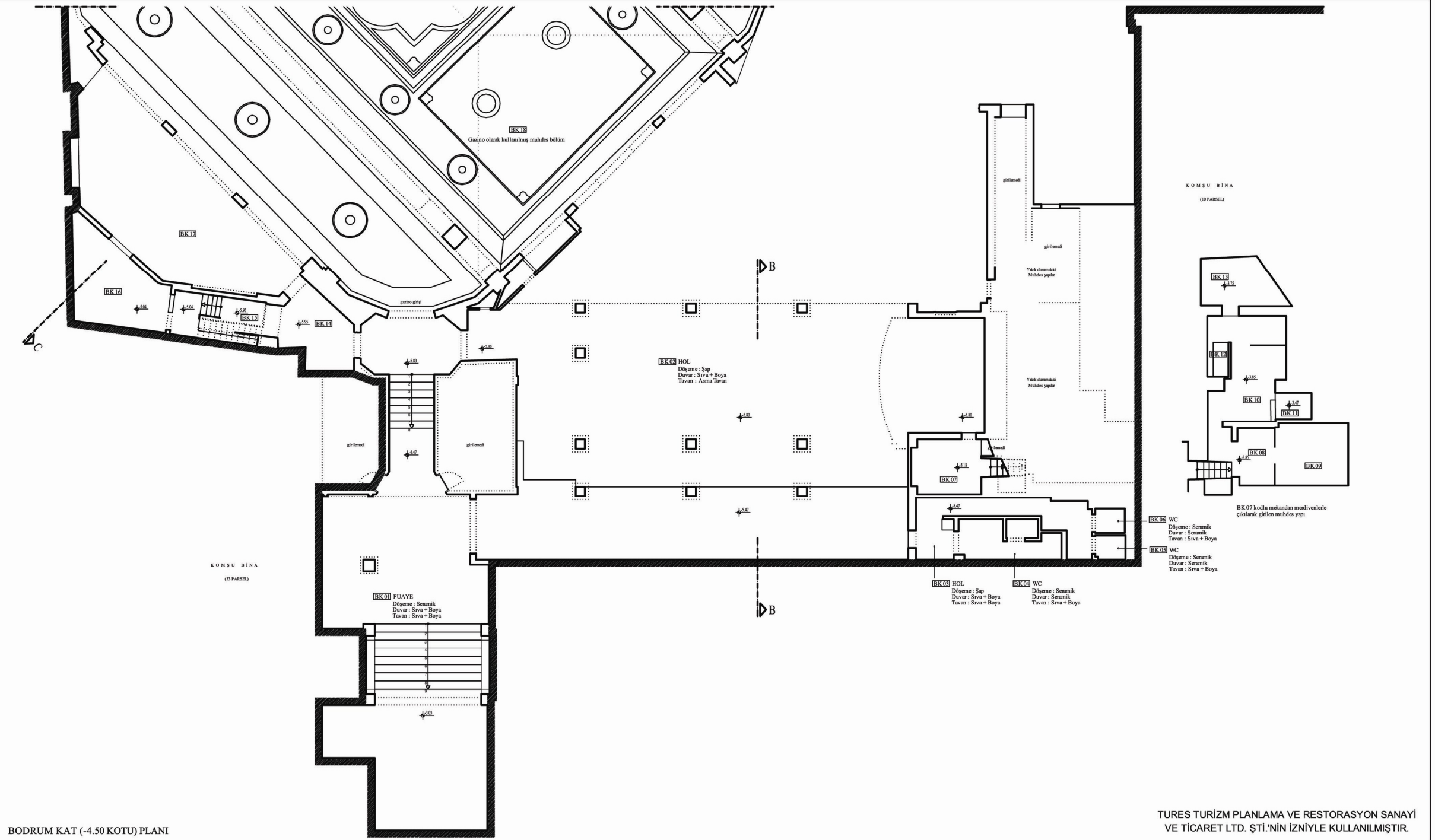
0 10 20 30 40 50 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ

P02

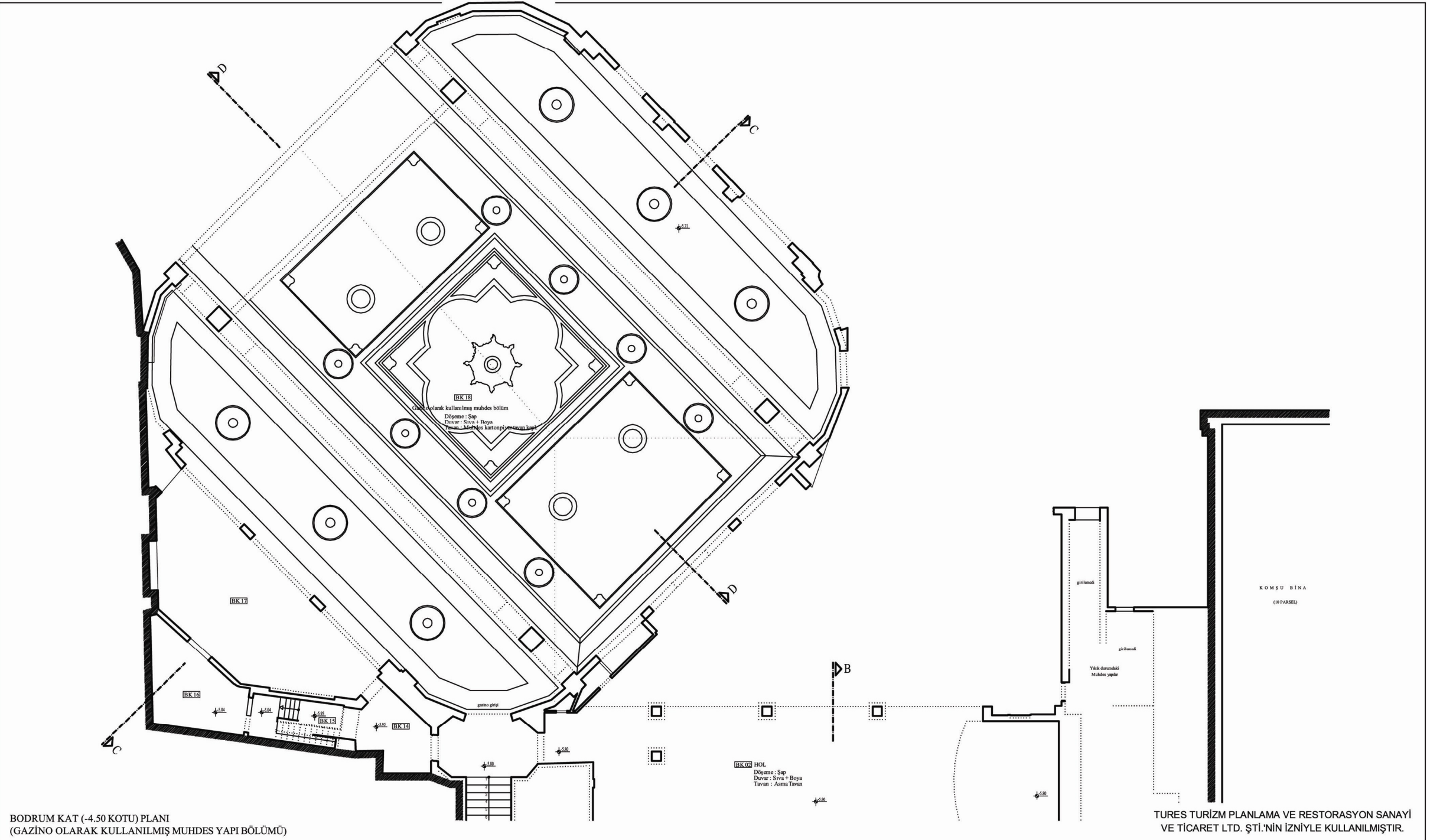
BODRUM KAT (-4.50 KOTU) PLANI

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

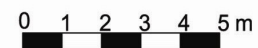
DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

ZEMİN KAT (+1.00 KOTU) PLANI

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

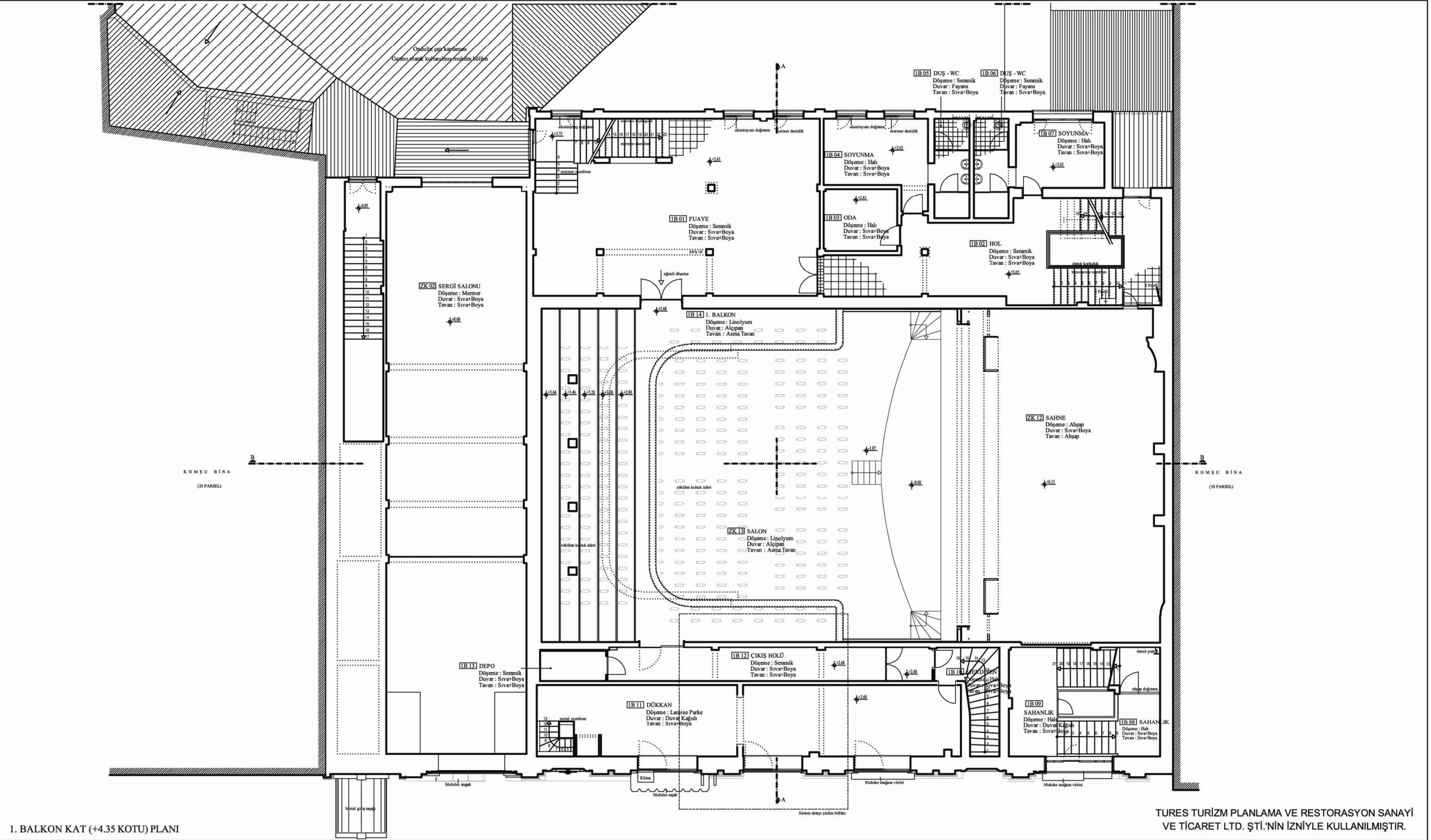

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ

P05

05534004 GÜLRU KENANLI

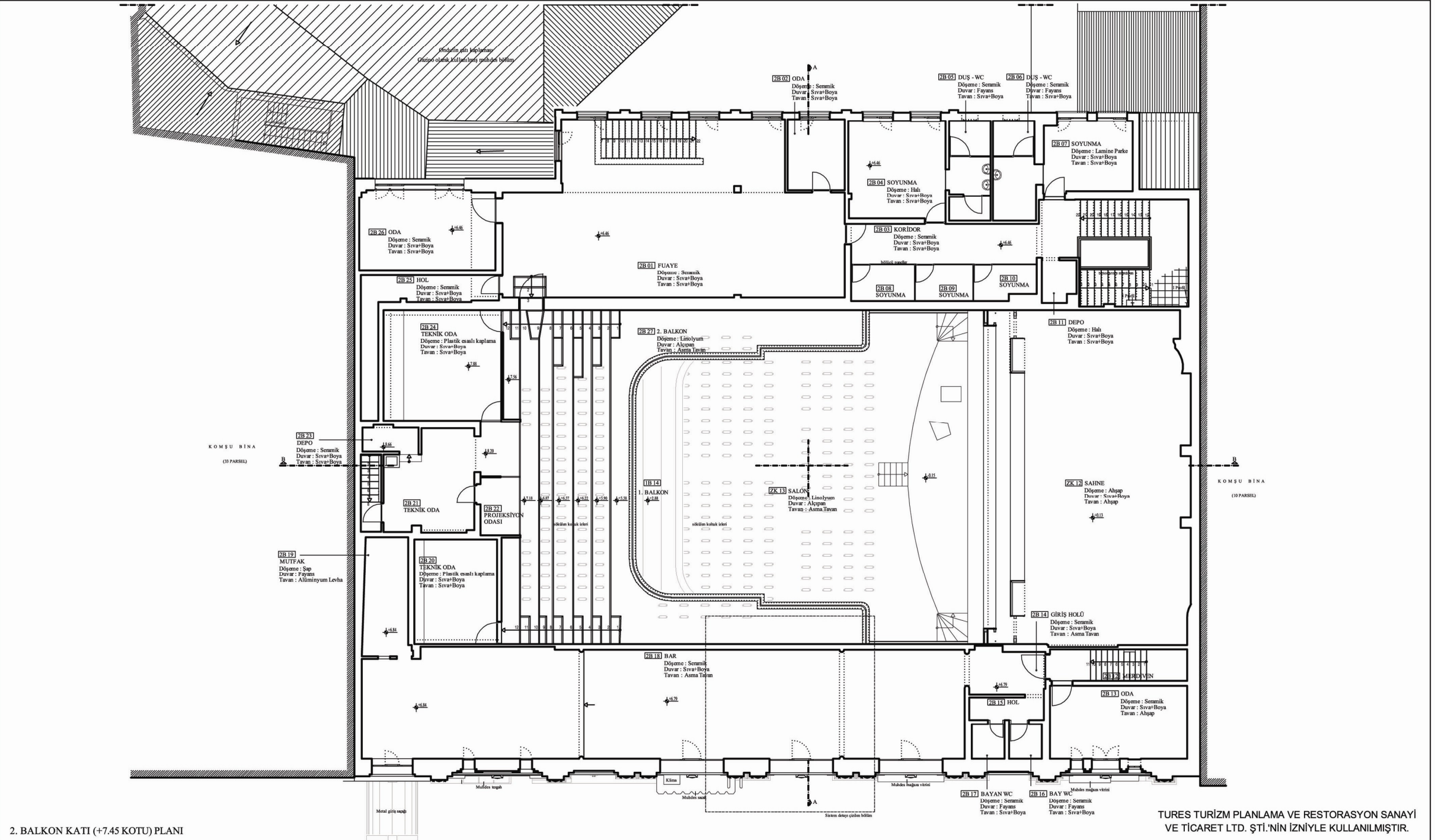
0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ

P06

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZNİYLE KULLANILMIŞTIR.

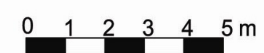

P07

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

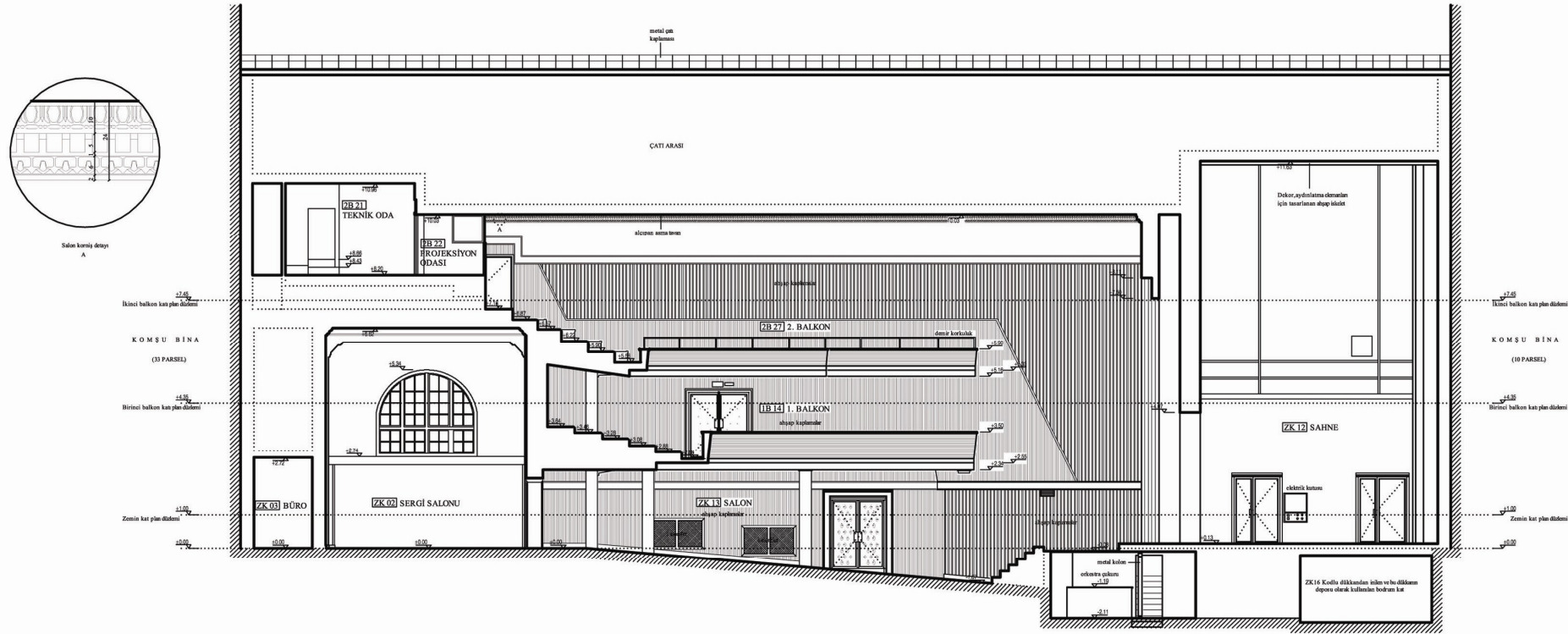

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ

P08

B-B KESİTİ

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

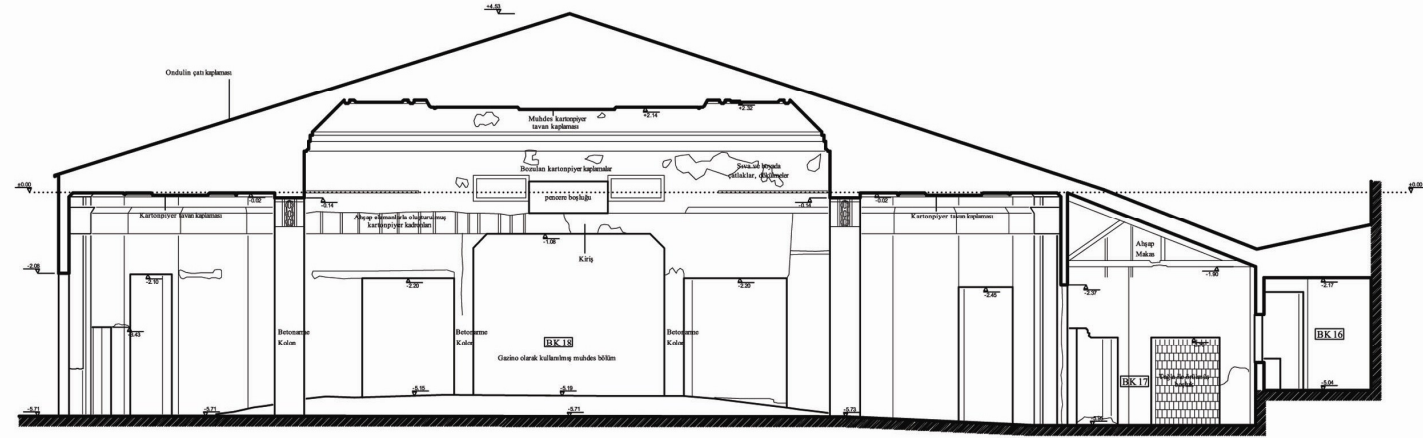
0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

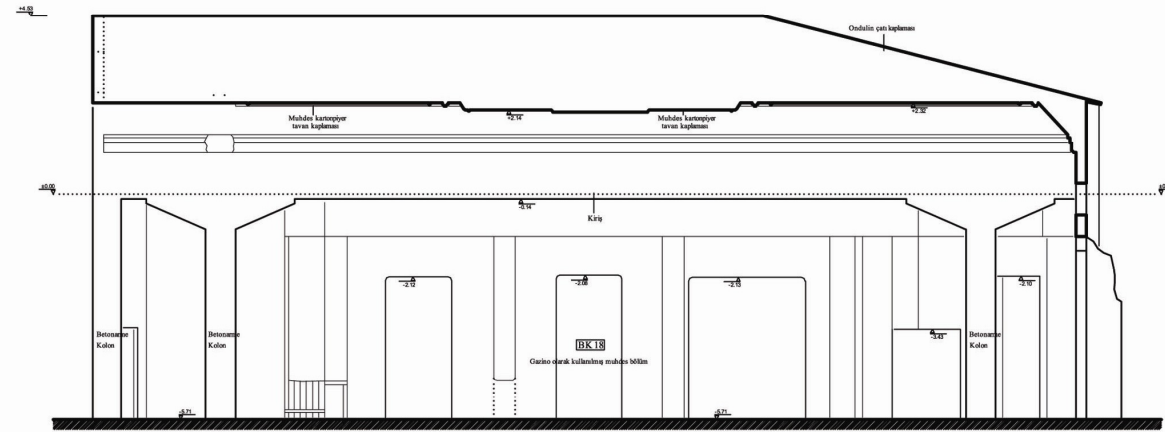

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ

P09

C-C KESİTİ

D-D KESİTİ

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

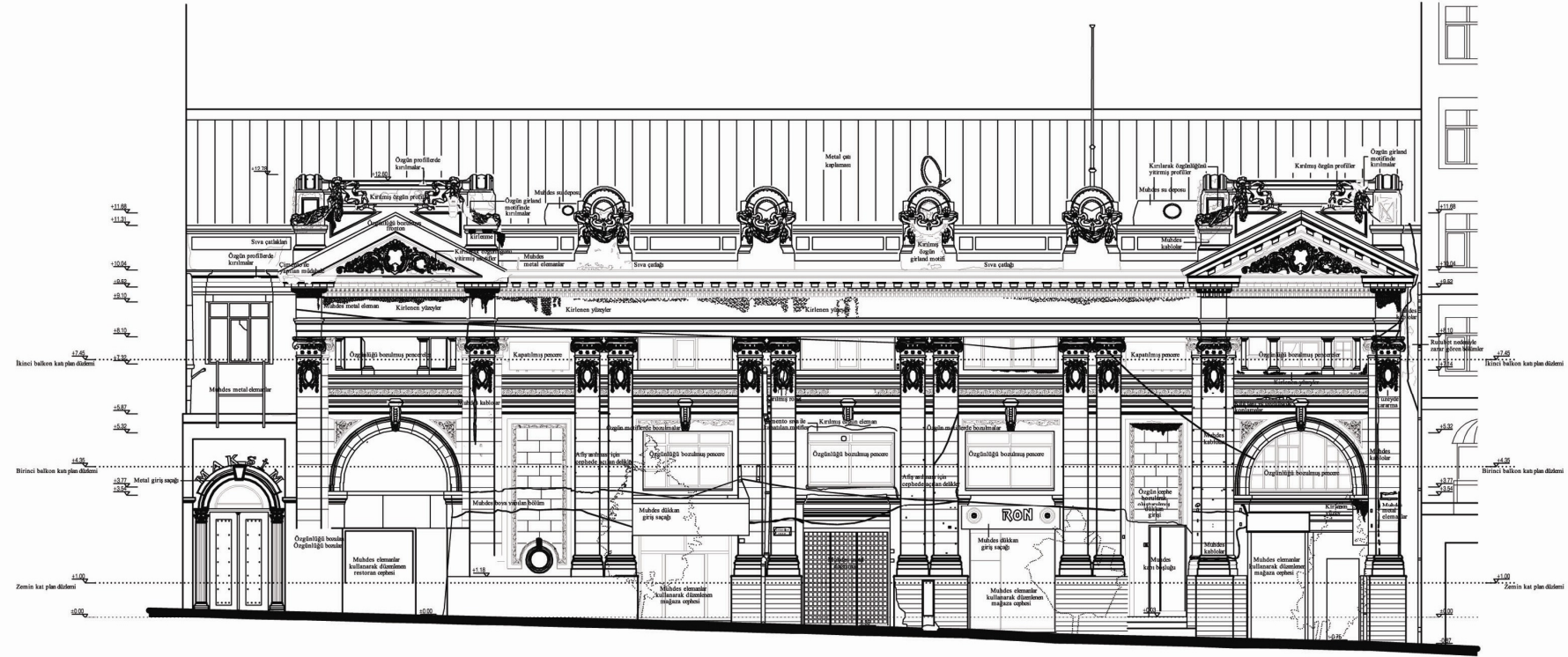
0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ

P10

BATİ CEPHESİ (ÖN CEPHE)

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

DOĞU CEPHESİ (ARKA CEPHE)

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

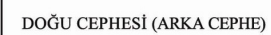
05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

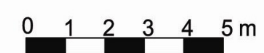

P12

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

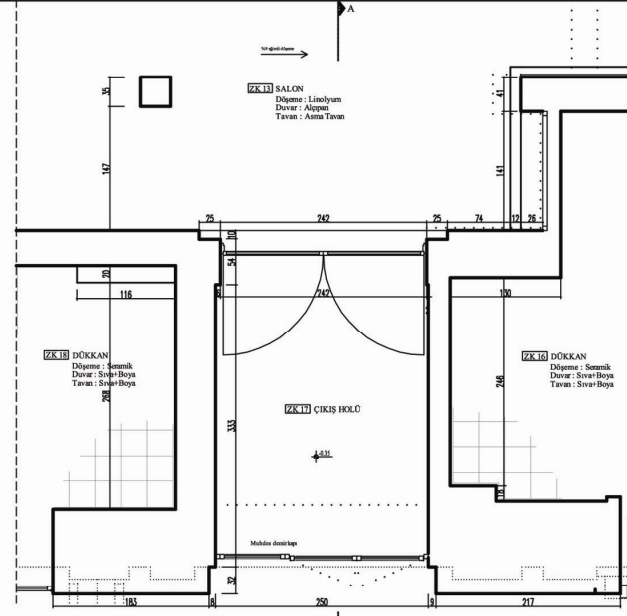

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

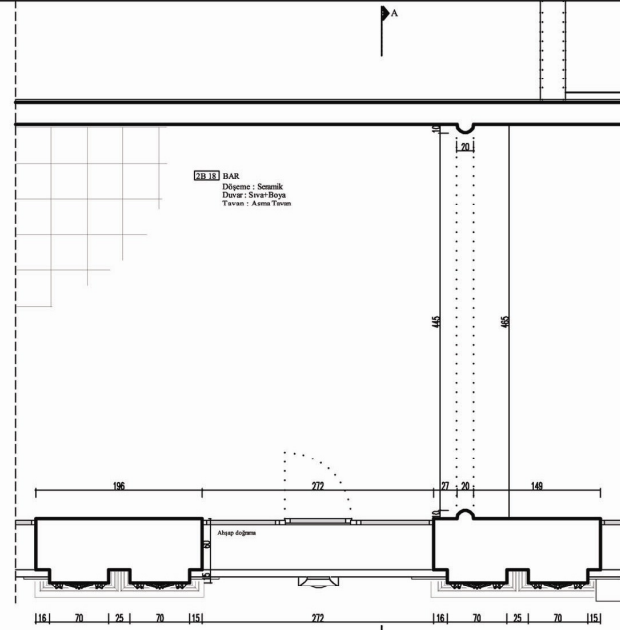

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ

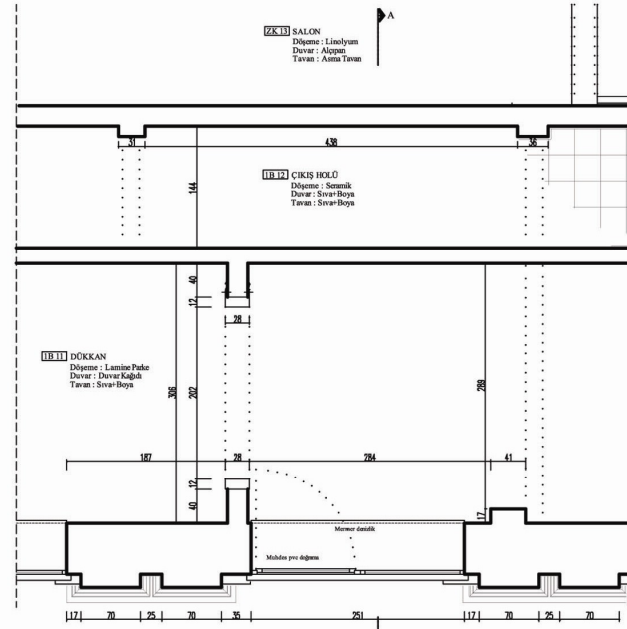
P13

ZEMİN KAT PLANI

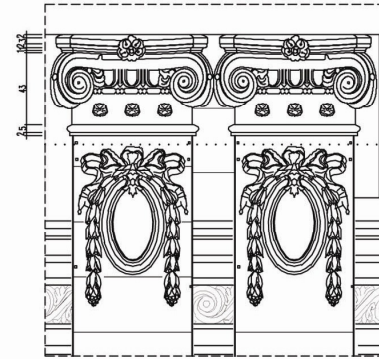

2. BALKON KATI PLANI

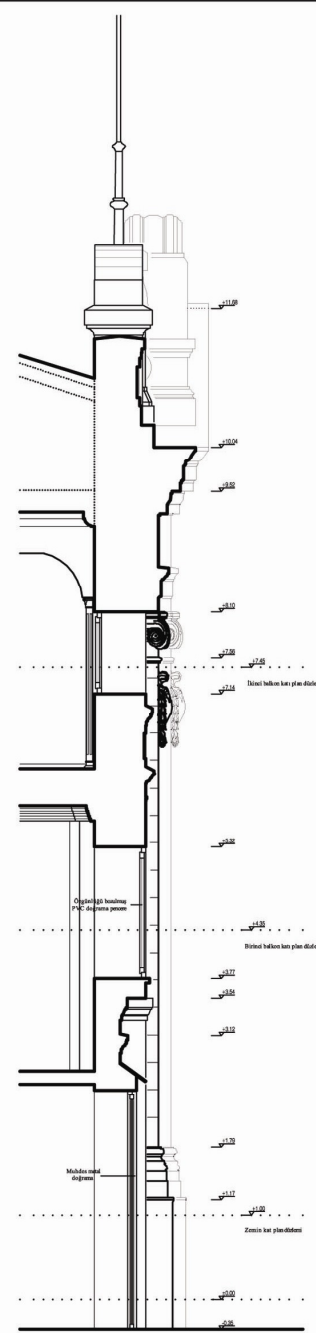

1. BALKON KATI PLANI

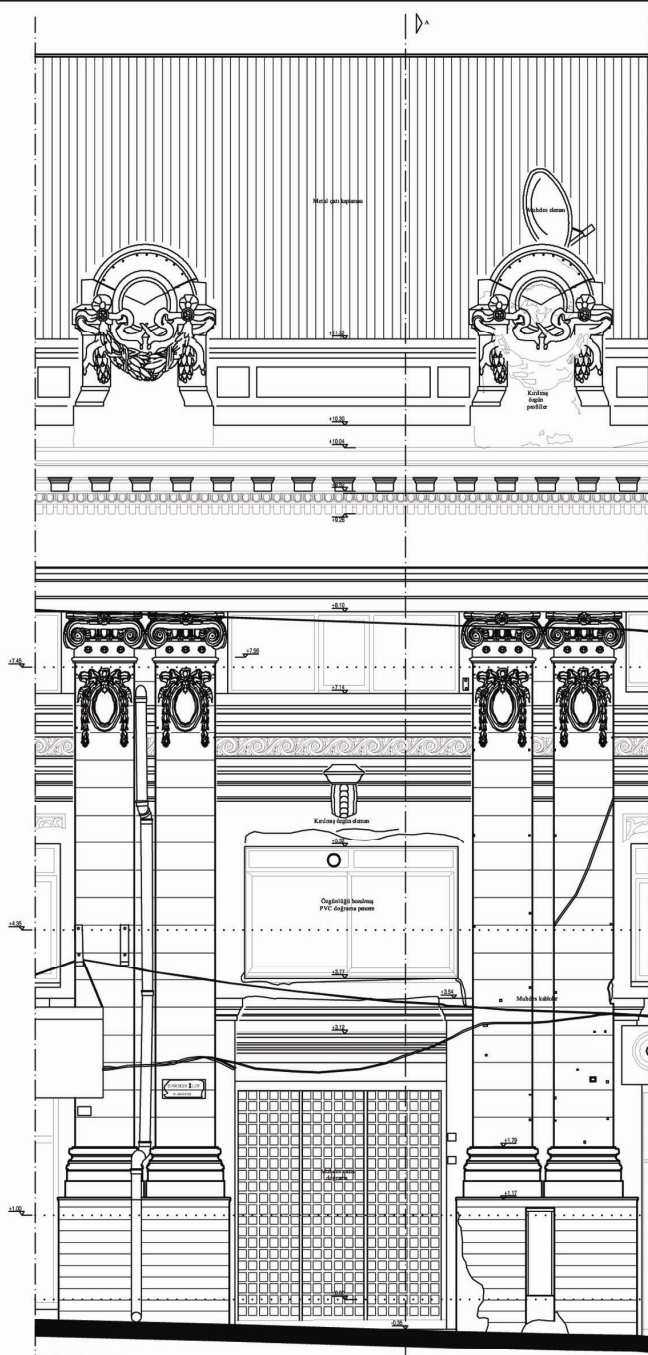
SİSTEM DETAYI

SÜTÜN BAŞLIĞI DETAYI

KESİT

GÖRÜNÜŞ

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZNİYLE KULLANILMIŞTIR.

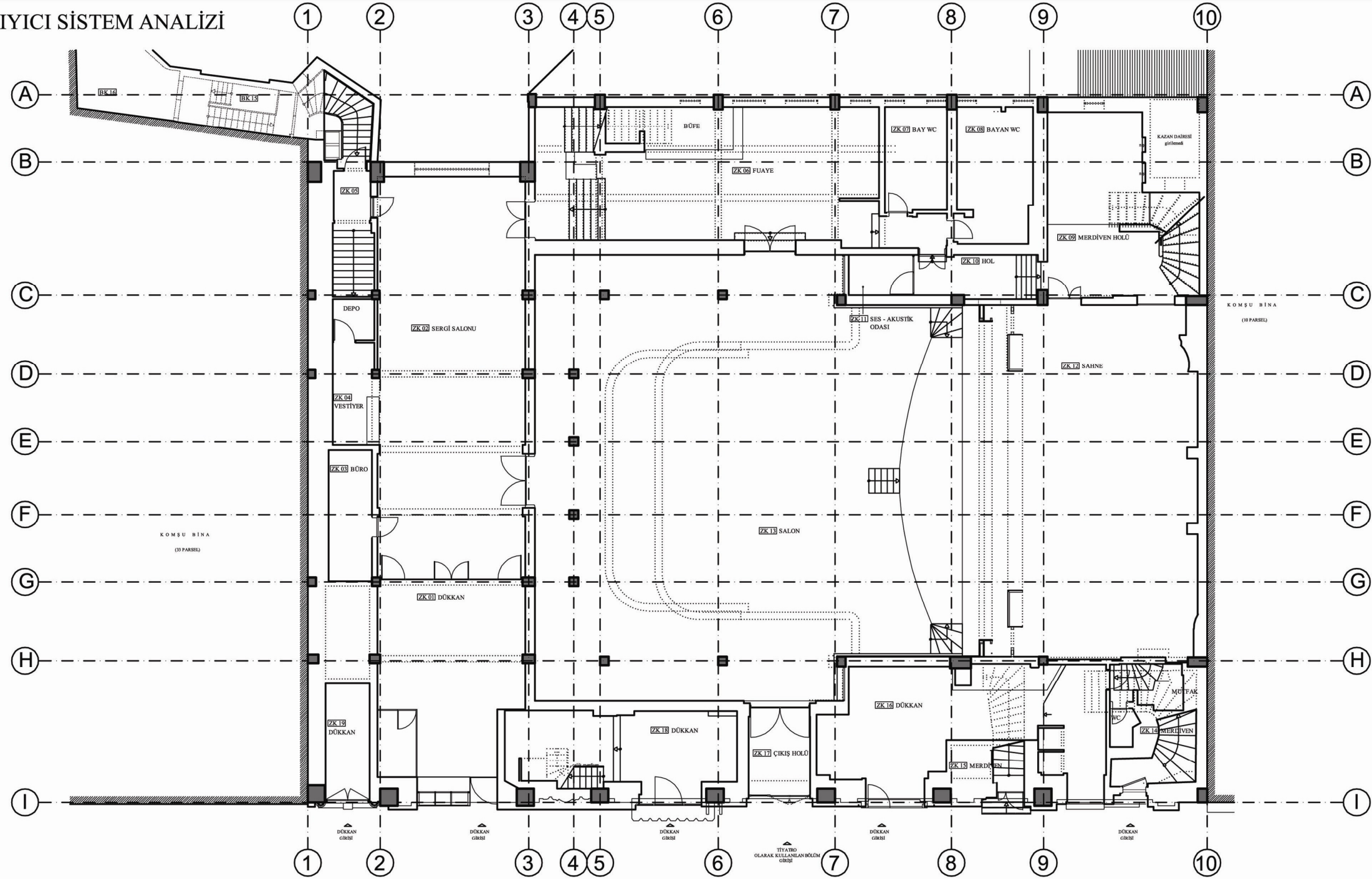
05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAŞIYICI SİSTEM ANALİZİ

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

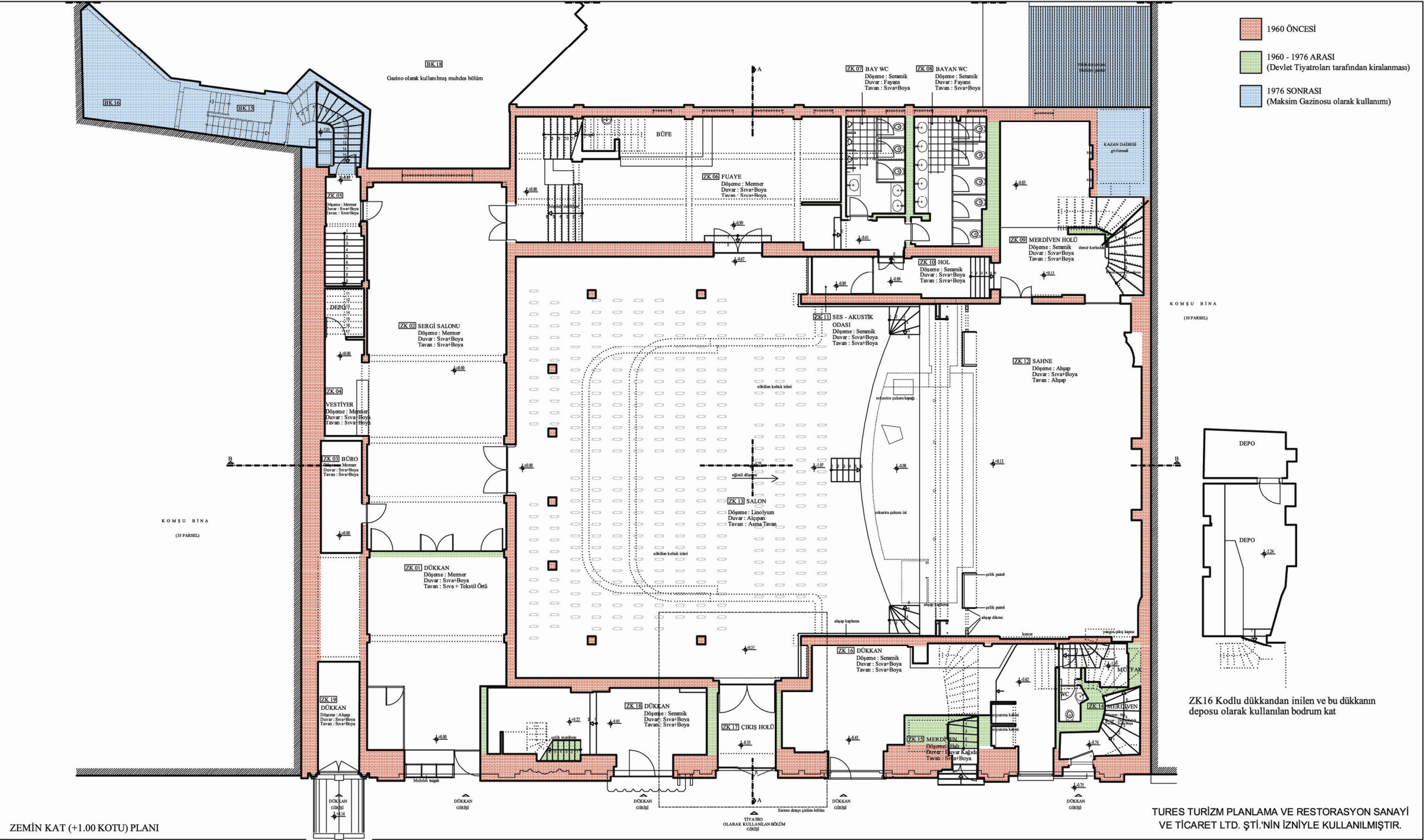
DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

Ek 2 Dönem Analizi

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ - DÖNEM ANALİZİ

P01

1. BALKON KAT (+4.35 KOTU) PLANI

1960 ÖNCESİ
1960 - 1976 ARASI
 (Devlet Tiyatroları tarafından kiralanması)
1976 SONRASI
 (Maksim Gazinosu olarak kullanımı)

ZK.02 SERGI SALONU
 Döşeme: Memer
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.01 PUAYE
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.04 SOYUNMA
 Döşeme: Halı
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.03 ODA
 Döşeme: Halı
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.02 HOL
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.07 SOYUNMA
 Döşeme: Halı
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.05 DÜŞ - WC
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Fayans
 Tavan: Sıva+Boya

IB.06 DÜŞ - WC
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Fayans
 Tavan: Sıva+Boya

IB.14 1. BALKON
 Döşeme: Linolyum
 Duvar: Alçıpan
 Tavan: Asma Tavan

ZK.13 SALON
 Döşeme: Linolyum
 Duvar: Alçıpan
 Tavan: Asma Tavan

ZK.12 SAHNE
 Döşeme: Alçıpan
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Alçıpan

IB.13 DEPO
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.12 ÇIKIŞ HOLD
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.11 DÜKKAN
 Döşeme: Laminat Parki
 Duvar: Duvar Kağıdı
 Tavan: Sıva+Boya

IB.09 SAHANLIK
 Döşeme: Halı
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.08 SAHANLIK
 Döşeme: Halı
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.10 SAHANLIK
 Döşeme: Halı
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.15 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.16 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.17 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.18 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.19 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.20 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.21 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.22 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.23 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.24 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.25 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.26 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.27 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.28 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.29 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.30 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.31 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.32 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.33 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.34 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.35 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.36 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.37 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.38 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.39 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.40 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.41 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.42 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.43 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.44 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.45 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.46 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.47 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.48 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.49 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.50 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.51 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.52 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.53 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.54 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.55 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.56 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.57 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.58 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.59 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.60 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

IB.61 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik
 Duvar: Sıva+Boya
 Tavan: Sıva+Boya

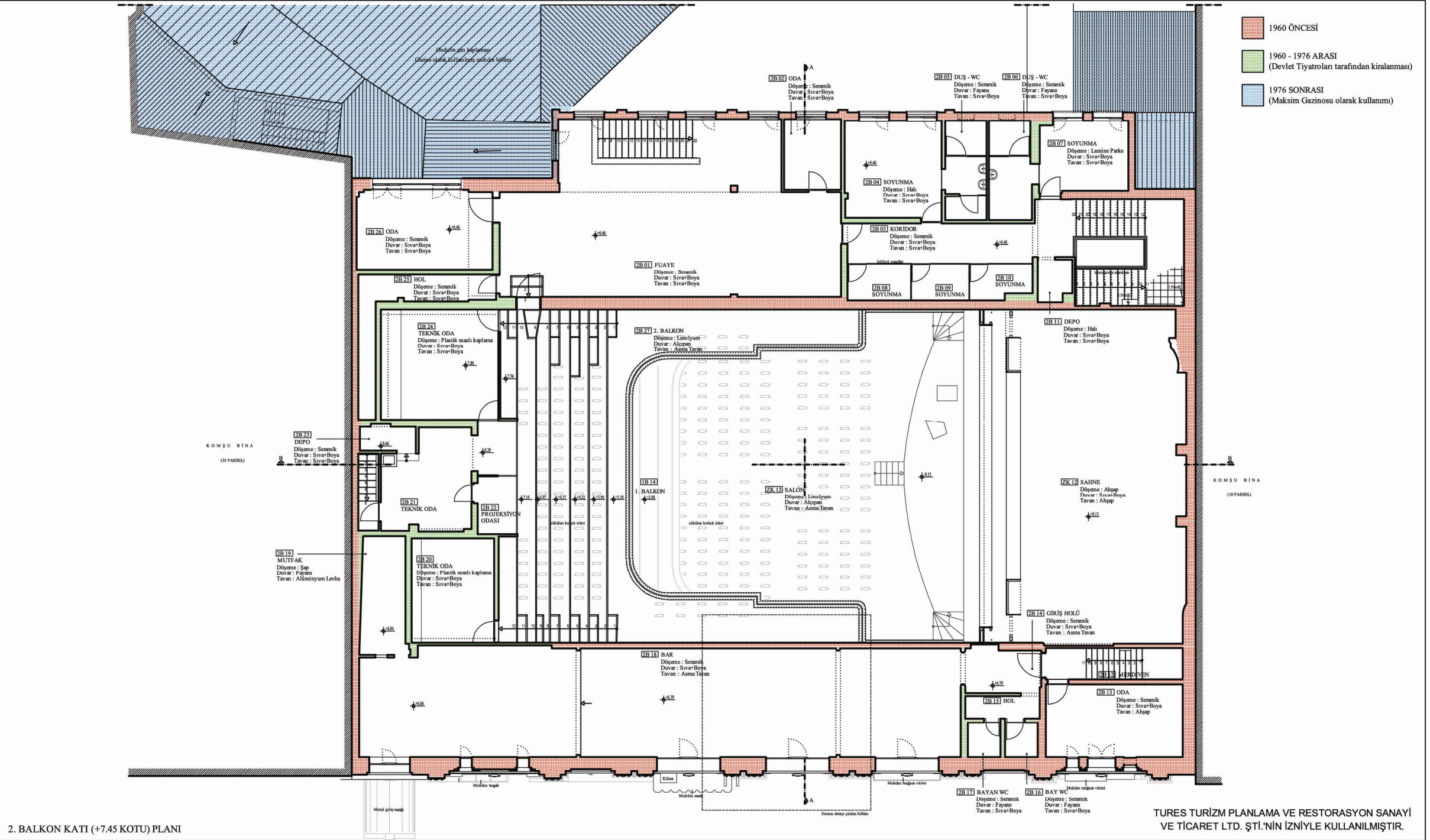
IB.62 METAL DEĞİRMEN
 Döşeme: Seramik

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ - DÖNEM ANALİZİ

P03

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

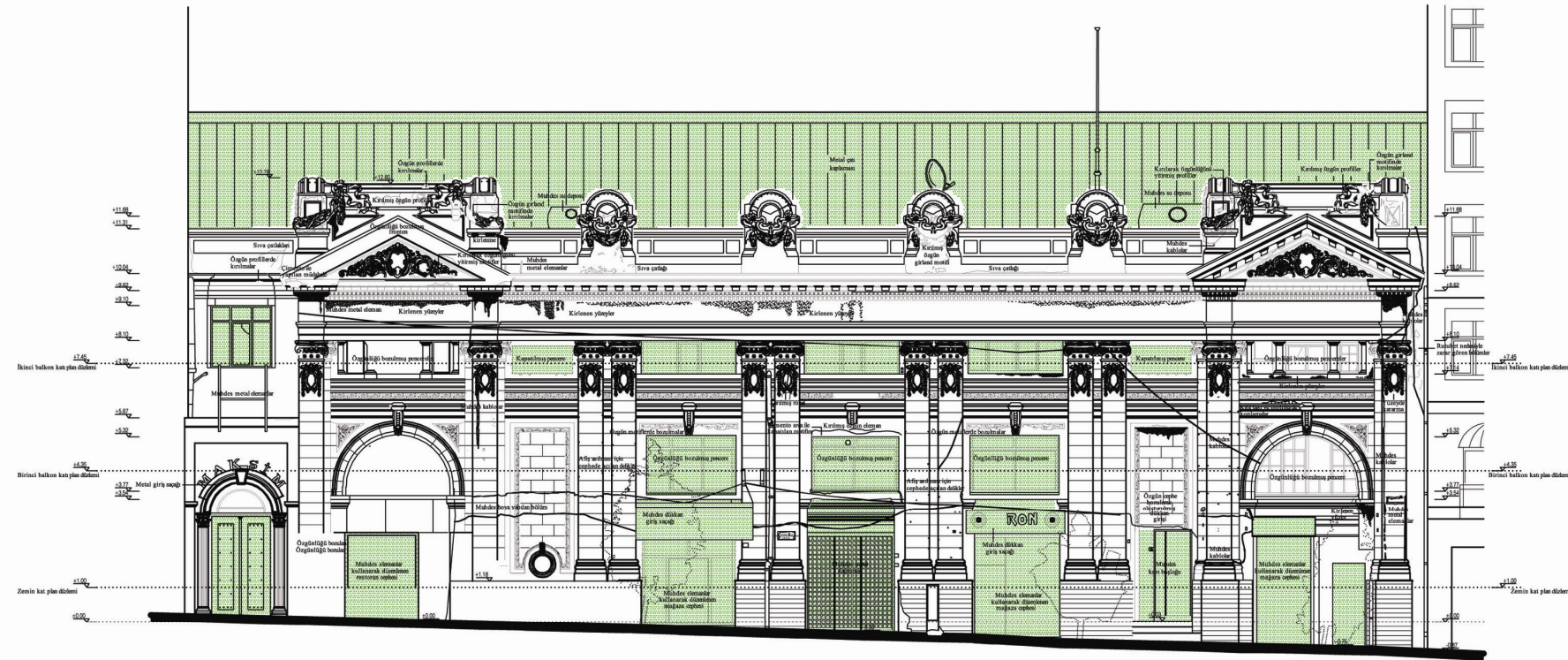
DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RÖLÖVE PROJESİ - DÖNEM ANALİZİ

P04

- 1960 ÖNCESİ
- 1960 - 1976 ARASI
(Devlet Tiyatroları tarafından kiralanması)
- 1976 SONRASI
(Maksim Gazinosu olarak kullanımı)

BATİ CEPHESİ (ÖN CEPHE)

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

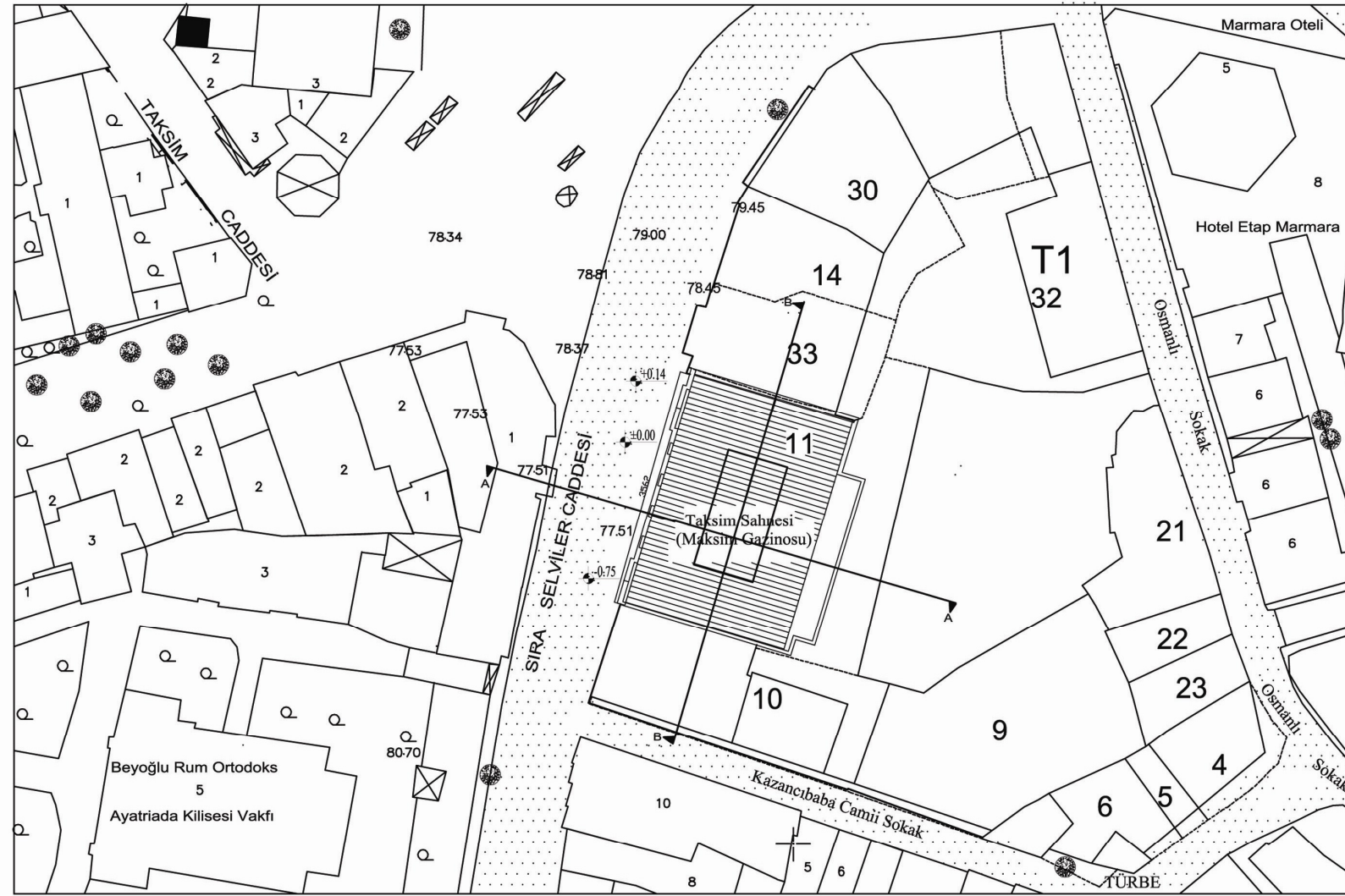
Ek 3 Restitüsyon Projesi

TAKSİM SAHNESİ RESTİTÜSYON PROJESİ

P01

İLİ : İSTANBUL
İLÇESİ : BEYOĞLU
MAHALLESİ : GÜMÜŞSUYU
PAFTA NO : 80
ADA NO : 742
PARSEL NO : 11

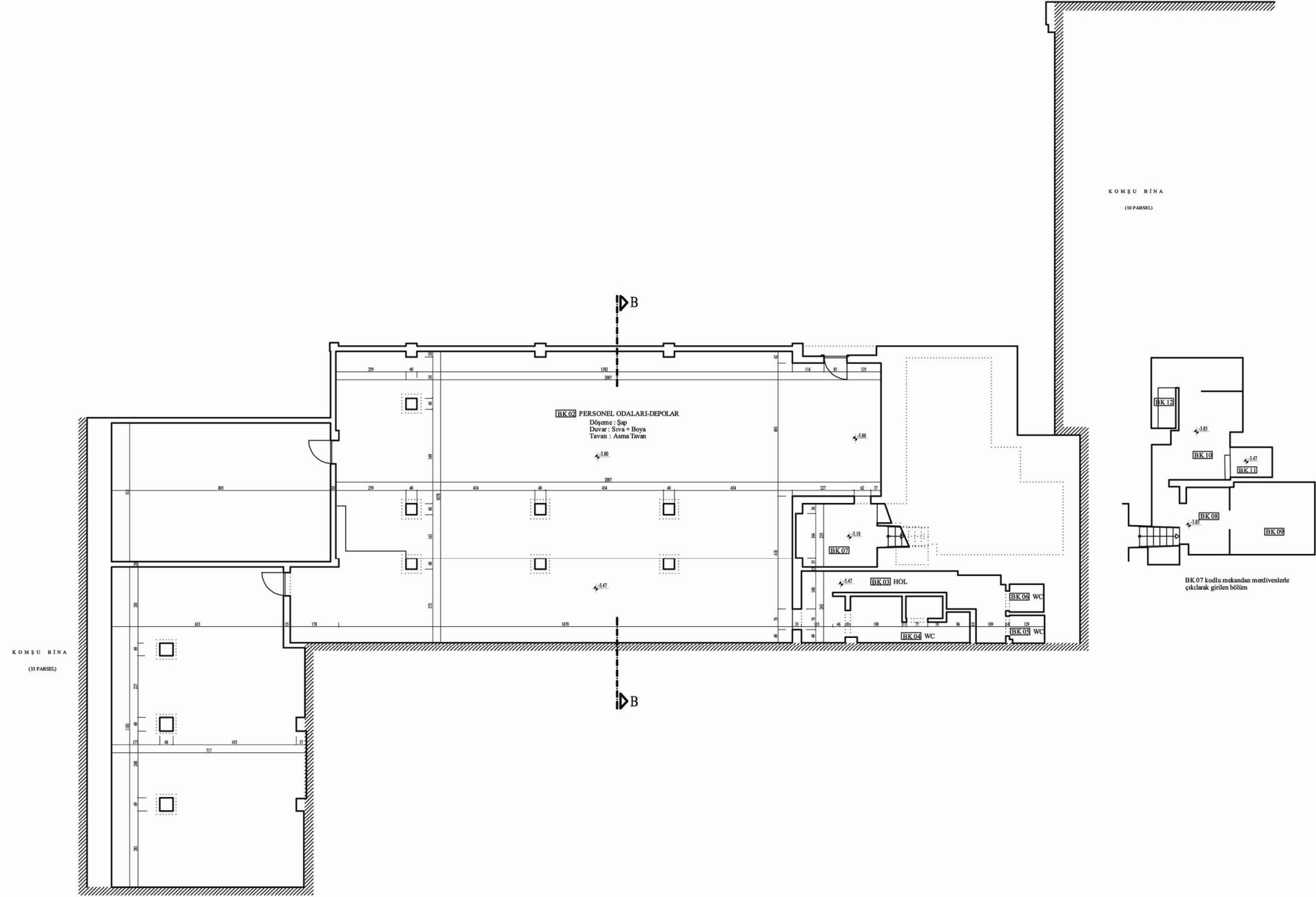
VAZİYET PLANI

TÜRES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 10 20 30 40 50 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

BODRUM KAT (-4.50 KOTU) PLANI
Depoların bulunduğu ve personelin kullandığı ek mekanların yer aldığı düşünülen bodrum kat planı rölöve kontürleri baz alınarak çizilmiştir.

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

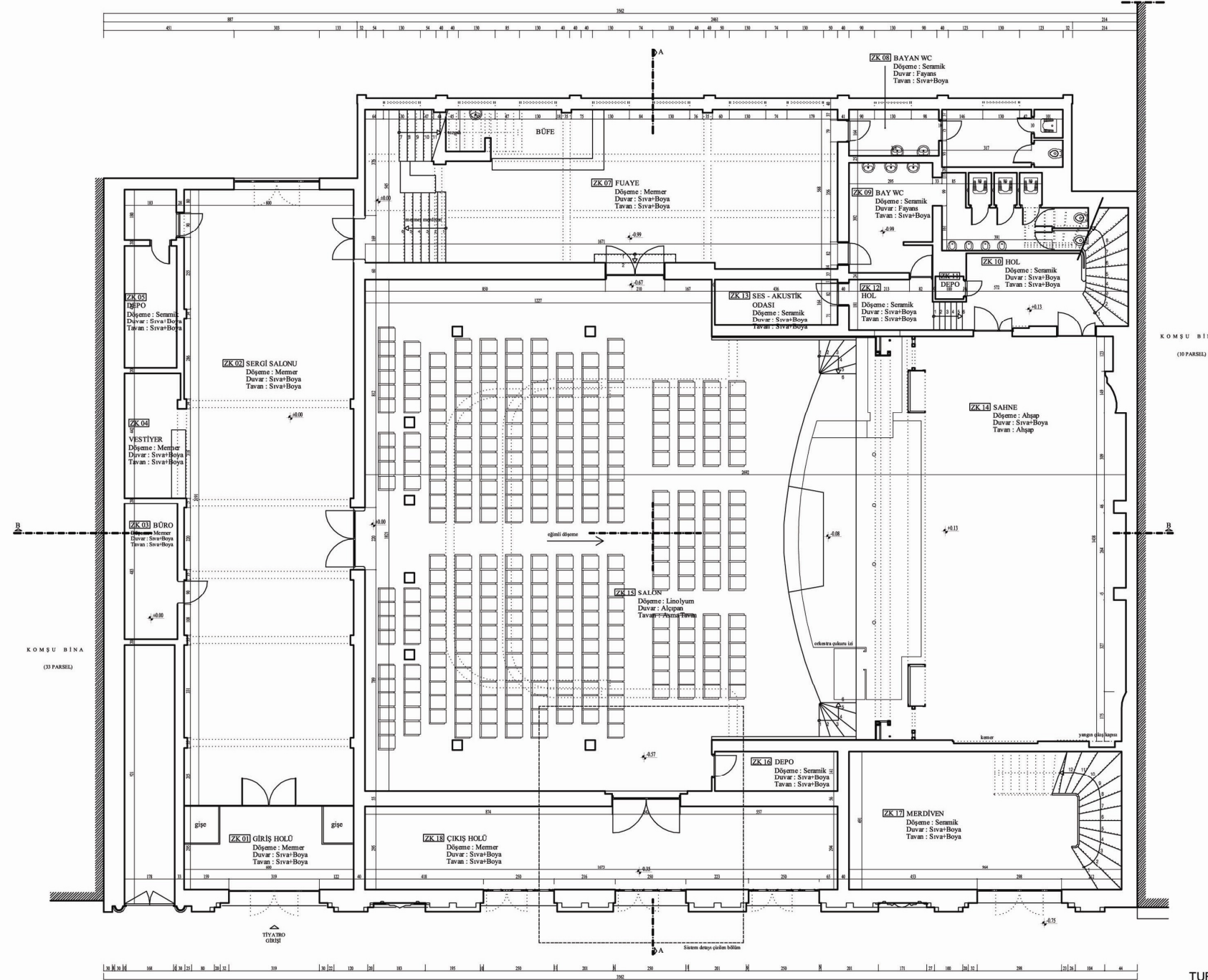
0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RESTİTÜSYON PROJESİ

P03

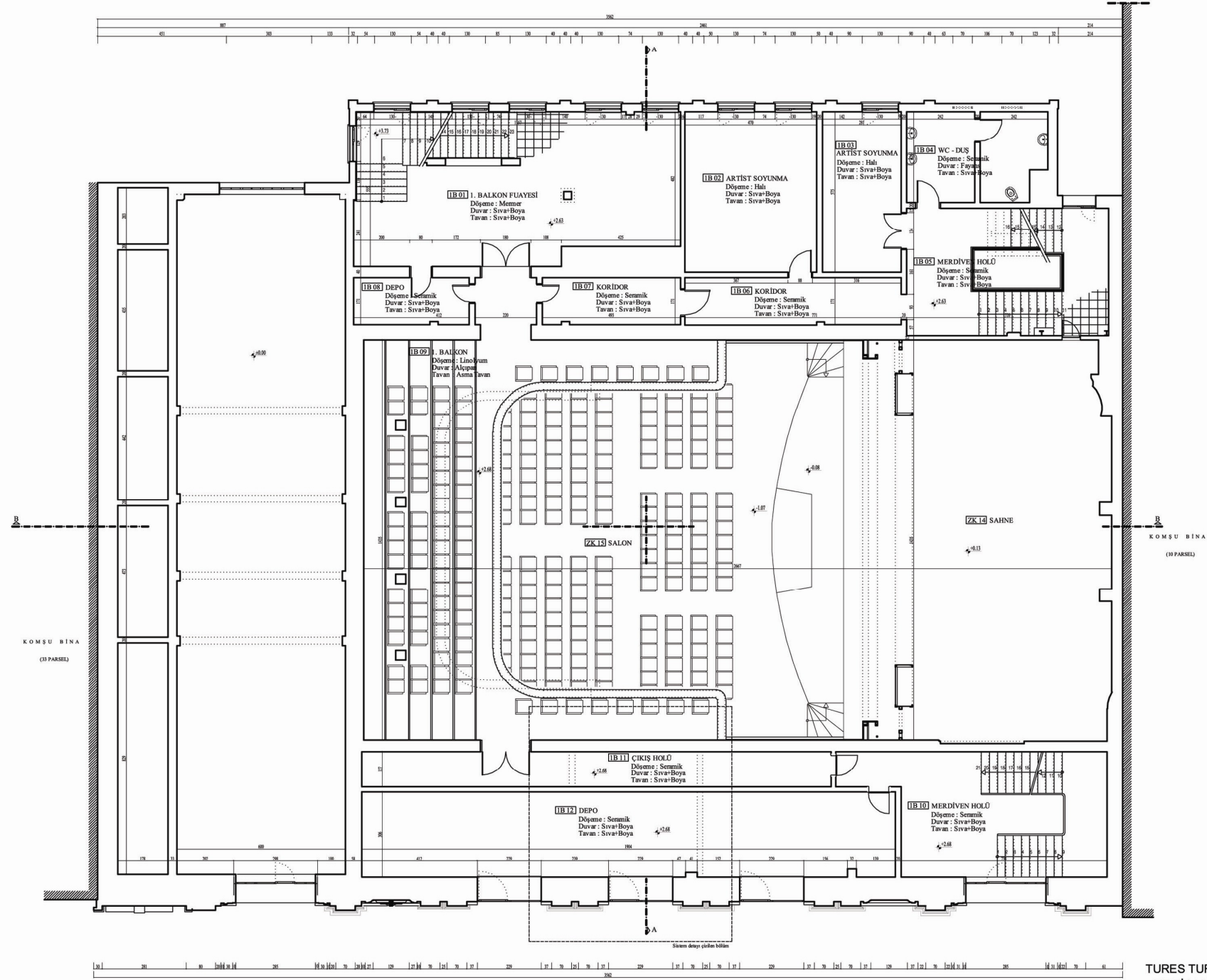
ZEMİN KAT (+1.00 KOTU) PLANI

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

1. BALKON KAT (+4.35 KOTU) PLANI

TÜRES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

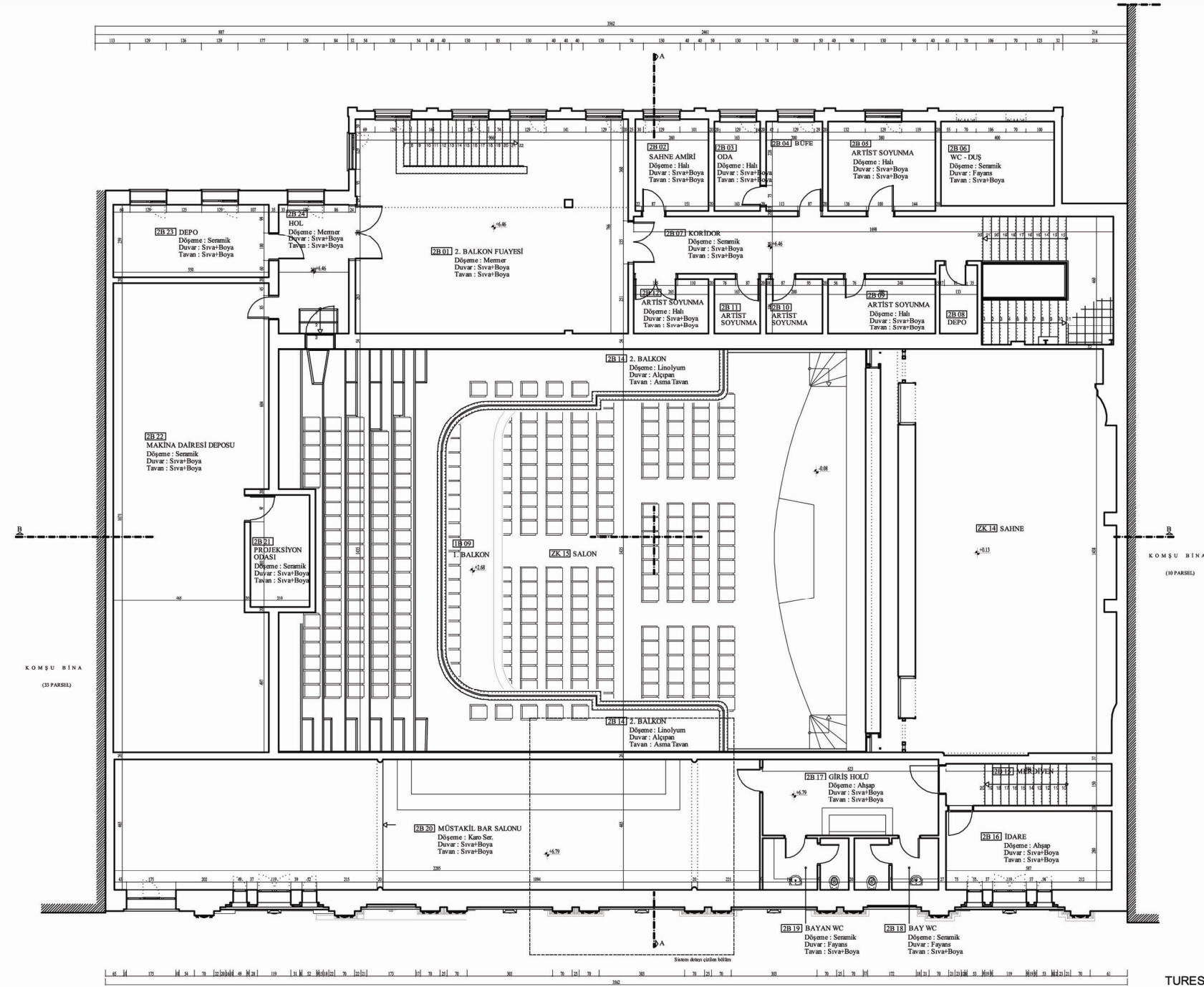
0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

TAKSİM SAHNESİ RESTİTÜSYON PROJESİ

P05

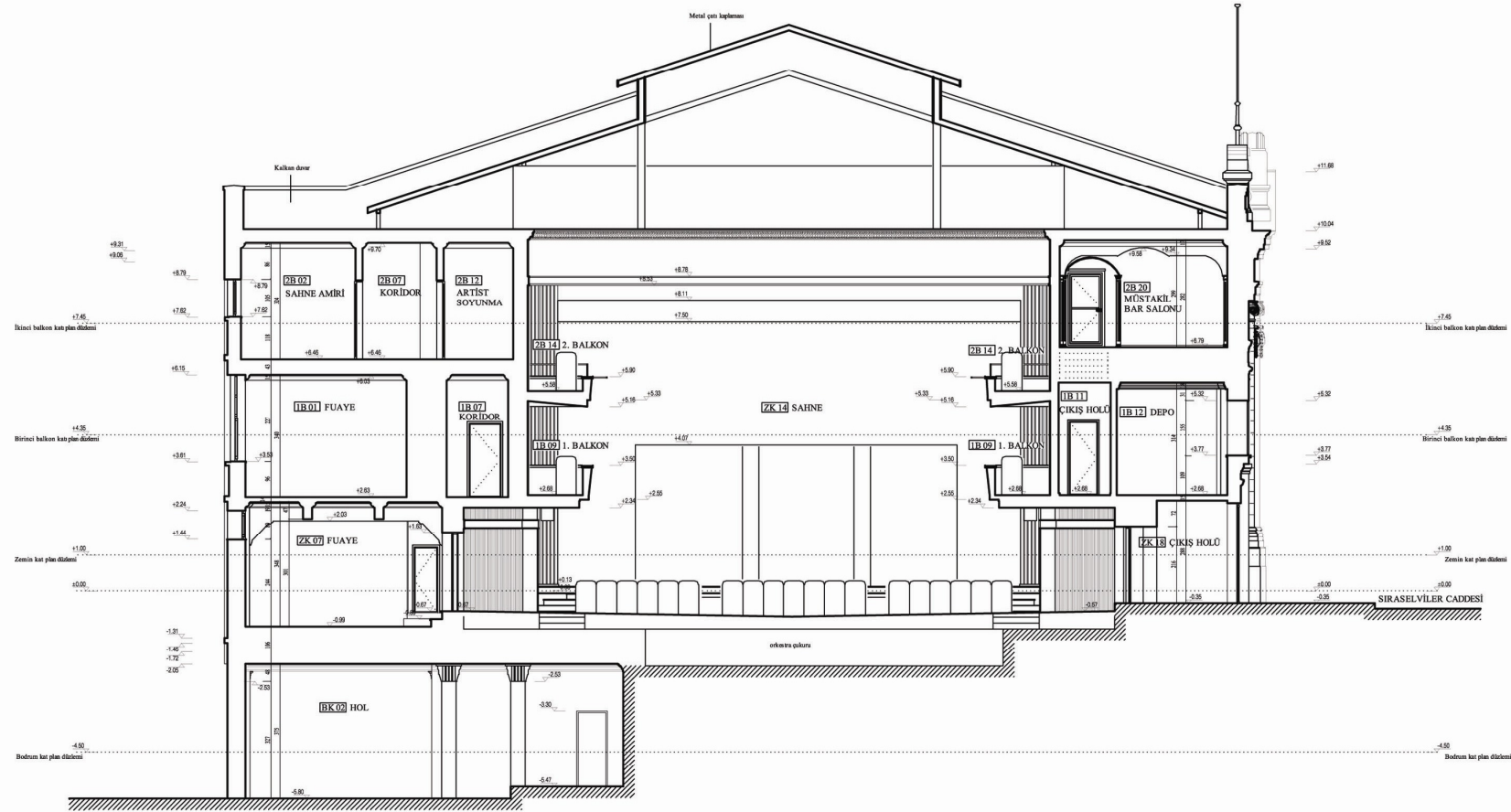
2. BALKON KAT (+7.45 KOTU) PLANI

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

A-A KESİTİ

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

+7.45
İkinci balkon kat planı dışındır

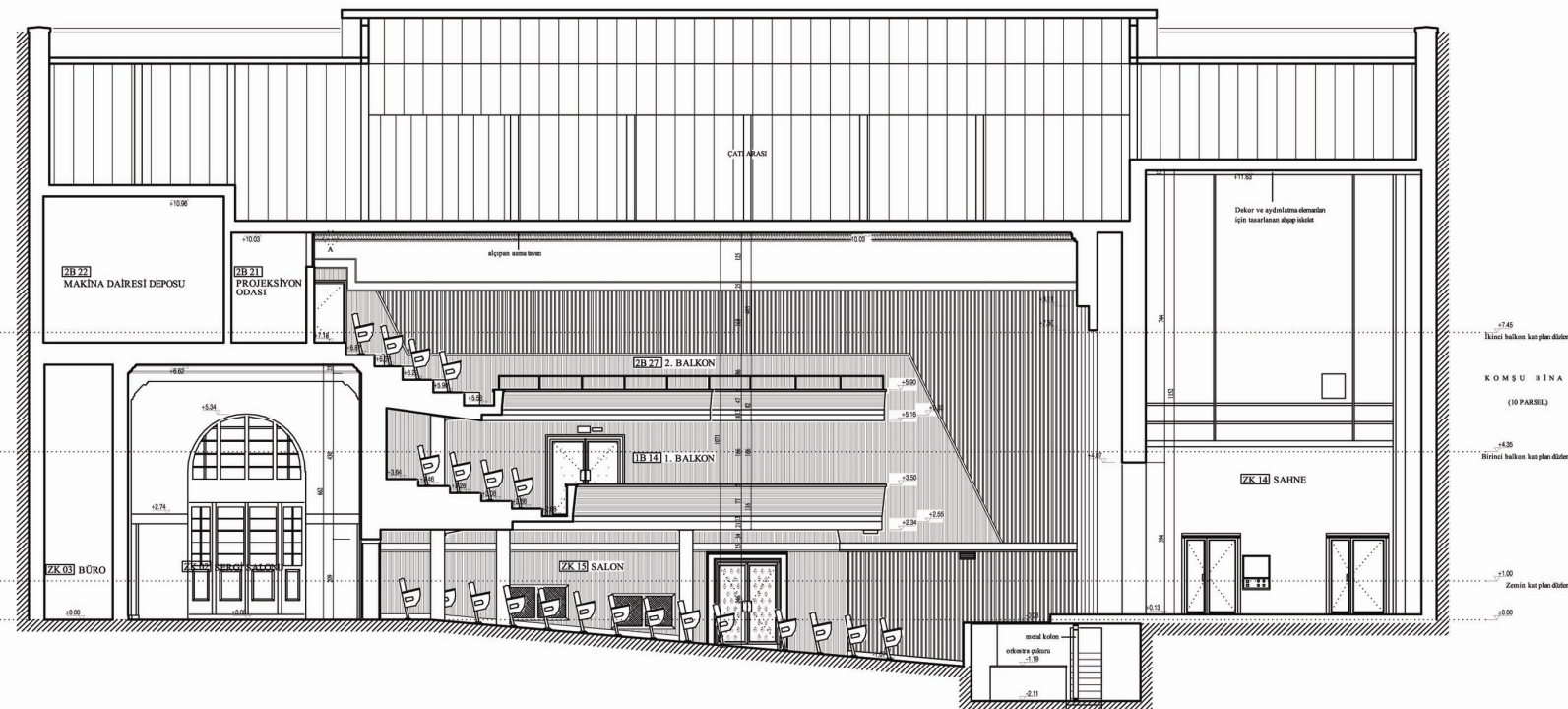
K O M Ş U B İ N A

(33 PARSEL)

+4.35
Birinci balkon kat planı dışındır

+1.00
Zemin kat planı dışındır

+0.00

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

BATI CEPHESİ (ÖN CEPHE)

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

DOĞU CEPHESİ (ARKA CEPHE)

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

05534004 GÜLRU KENANLI

0 1 2 3 4 5 m

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

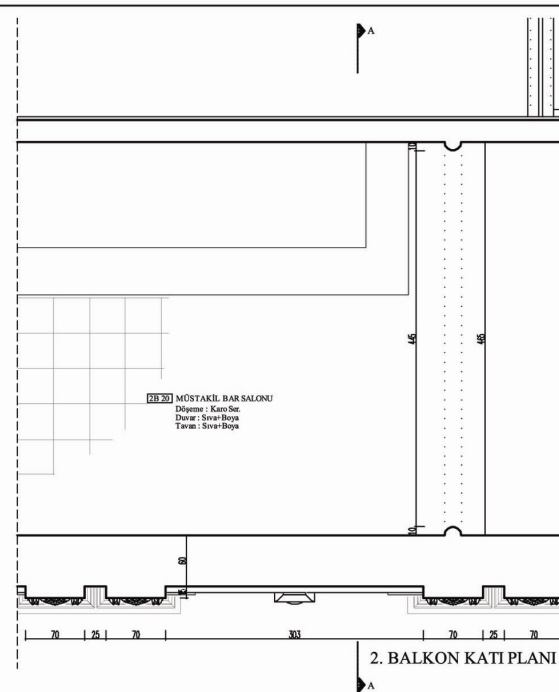

ZEMİN KAT PLANI

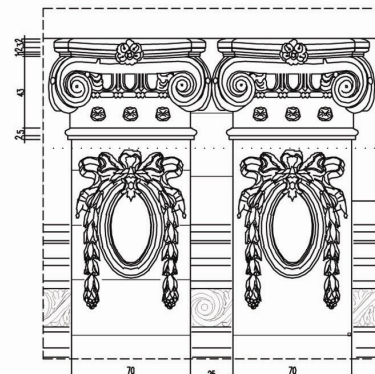
1. BALKON KATI PLANI

ZEMİN KAT PLANI

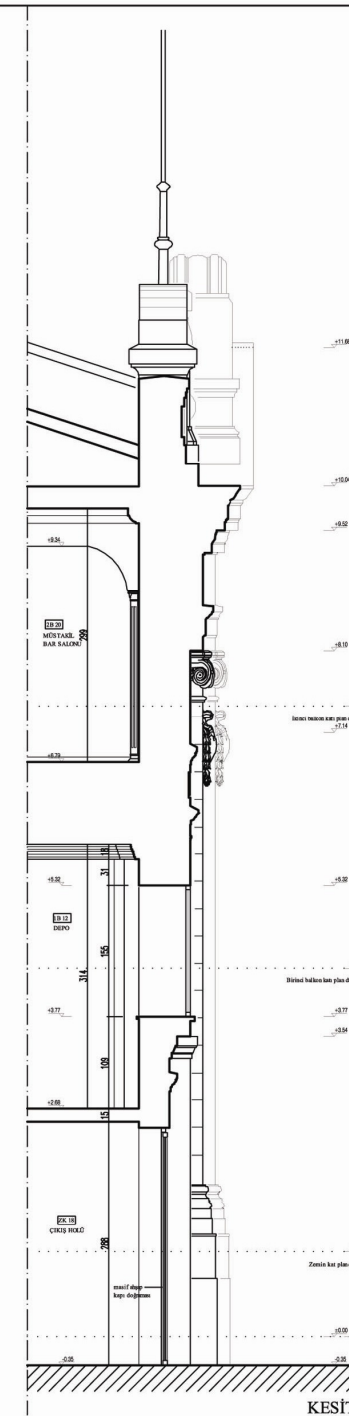
1. BALKON KATI PLAN

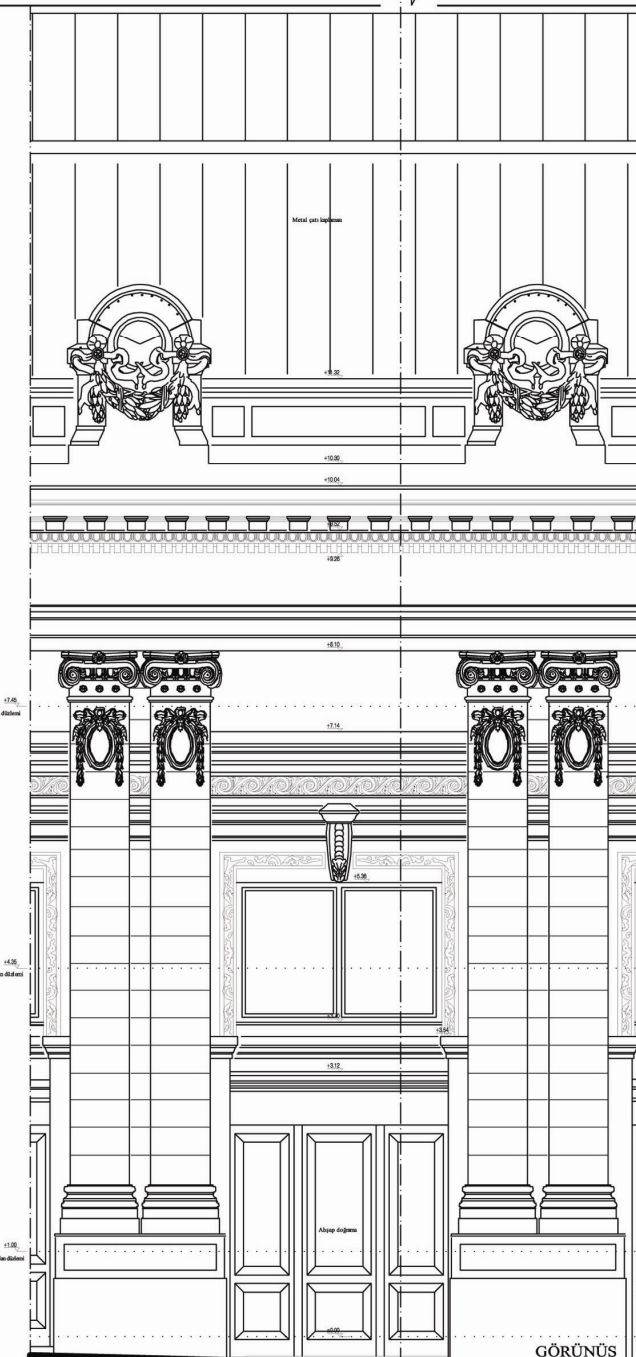
2. BALKON KATI PLANI

SÜTUN BAŞLIĞI DETAYI

KESİT

GÖRÜNÜŞ

TURES TURİZM PLANLAMA VE RESTORASYON SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.'NİN İZİNİYLE KULLANILMIŞTIR.

A horizontal beam of total length 5 m is shown. It is divided into five equal segments of 1 m each. The segments are labeled 0, 1, 2, 3, 4, and 5 m at the top. The segments alternate in color: black (0-1 m), white (1-2 m), black (2-3 m), white (3-4 m), and black (4-5 m).

DANIŞMAN : Y. DOÇ. DR. FARUK TUNCER

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi : 09.12.1983

Doğum yeri : Beyoğlu/İstanbul

Eğitim :

İlkokul 1989 – 1992 Lütfi Banat İlköğretim Okulu

Lise 1992 – 2001 Özel Ayazağa Işık Lisesi

Lisans 2001 – 2005 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 2005- 2009 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Rölöve Restorasyon Programı

Çalıştığı Kurumlar : 2005 – Devam ediyor Tures Turizm Planlama Restorasyon Sanayi
ve Tic. Ltd. Şti.